

Erdélyi Toll

• IRODALMI ÉS MŰVELŐDÉSI FOLYÓIRAT •

• Megjelenik negyedévente Székelyudvarhelyen •

• XII. évfolyam • 2020 • 1. (43.) szám •

TARTALOM

ÍRÓK A SZÜLŐFÖLDRŐL

Beke Sándor: A megtalált Isten. Költemény Ferenc pápa,
Róma püspöke csíksomlyói, erdélyi látogatásának az emlékére 3

IRODALOMTÖRTÉNET

Csontos Márta: A szikla motívum Reményik Sándor költészetében 8

ORBÁN BALÁZS KÖZÖTTÜNK

Balázs Árpád: Orbán Balázs és a legendás Szejké I. 14

ANYANYELVÜNK ÉPSÉGÉÉRT

Málnási Ferenc: Erdélyi anyanyelvoktatás —
irodalmunk tükrében XL. 28

MÚZSA ÉS LANT

Demeter Attila versei 31

Albert-Lőrincz Márton versei 32

Beke Sándor versei 36

Molnos Ferenc: Rodostó felé IV. 39

P. Buzogány Árpád versei 46

Csatáné Bartha Irénke versei 47

Nagy Székely Ildikó versei 49

Székely-Benczédi Endre versei 50

Fülöp Kálmán versei 52

Brauch Magda prózája 53

Bognár Stefánia versei 58

Márton Károly versei 62

Ráduly János: Haikuk 62

Szentgyörgyi László versei 63

Regéczy Szabina Perle verse 64

Márton Tímea: Csillagbirodalom (III.) 65

FIATAL TOLLAK

Varga Csenge versei 72

MŰZSÁK AJÁNDÉKA

Beke Sándor fordításai: Kortárs román költők versei (I.) 76

HIT ÉS ÜZENET

Kozma László: Szent Ferenc füves kertje (II.) 98

Péterffy Gyöngyi verse 101

MARADANDÓ MŰVÉSZET

Kedei Zoltán írásai 102

Kozma László: Az igazi művészet elkötelezett,
kapcsolódik nemzetéhez, környezetéhez (I.) 104

DOKUMENTUMOK

Ráduly János: Dedikációk könyve (IV.) 109

ÉLŐ NÉPHAGYOMÁNYOK

Asztalos Enikő: Erdélyi néprajz marosszéki gyűjtésekben IV.

A Felső-Maros mente székely népviseletéből 124

Erdélyi Toll

• Alapította: **Beke Sándor** • Alapítási év: **2009** •

• Kiadja az Erdélyi Gondolat Lap- és Könyvkiadó •

• Főszerkesztő: **BEKE SÁNDOR** •

• Szerkesztők: **BRAUCH MAGDA, CSIRE GABRIELLA** •

• Olvasószerkesztő: **P. BUZOGÁNY ÁRPÁD** •

• Grafikai kivitelezés: **Beke Sándor-Olivér** • Gazdasági vezető: **Beke Klára** •

• Szerkesztőség: Székelyudvarhely, Tamási Áron utca 87. Tel./fax: 0266-212703 •

• Postacím: 535600 Odorheiu Secuiesc, Str. Tamási Áron nr. 87. jud. Harghita, RO •

• Honlap: www.erdelyigondolat.ro • E-mail: egondolat@yahoo.com; egk@freemail.hu •

• Fényszedés: Erdélyi Gondolat Lap- és Könyvkiadó • Nyomda: Erdélyi Gondolat •

• A megjelent írások nem tükrözik feltétlenül a szerkesztőség véleményét! •

• Kéziratokat nem őrzünk meg és nem küldünk vissza •

• A folyóirat megrendelhető a szerkesztőség telefonszámán vagy e-mailen •

• Előfizetési díj: belföldieknek egy évre 60 lej, külföldieknek egy évre: 18 EUR •

• Folyóiratunk megvásárolható az erdélyi könyvesboltokban •

• A címlap illusztrációját Péter Katalin készítette • Borítóterv: Beke Sándor-Olivér •

• Revistă editată de Editura Erdélyi Gondolat din Odorheiu Secuiesc •

• ISSN 2066 — 8929 •

Beke Sándor

A megtalált Isten**Költemény Ferenc pápa, Róma püspöke
csíksomlyói, erdélyi látogatásának az emlékére**

Bármerre jársz,
Vele találkozol.
Hazatérve a kilincset
— könnyedén —
Ő nyomja le, nyitja az ajtót,
láthatatlanul
Ő vár elsőként haza.
Ő az első,
aki homlokomat simogatva
megnyugvást kínál,
— otthont.

Sejtjeidben lélegzik,
elmédben gondolatoddal
vitázik,
Ő az,
aki egyensúlyodért
lelked tengerén
annyiszor végiggondolázik.
Tartásod hit-palástját
válladra Ő helyezi,
s akaratodban
ott van
az Ő akarata.

Keress egy helyet
ezen a bolygón,
említs egy tettet, emberit —
mutass rá
egy parányi szögletre az űrben,
a vákuumban,
a kozmosz-végtelenben,
amiből hiányozna,
ahol tétlenkedve,
karba tett kézzel téblábolna,

ahol ne lenne
semmilyen dolga.

Tűzz ki egy célt,
elérhető,
mely nélküle a törekvésben
ne látná útját,
mondj egy apró
kis álmot,
mely nélküle ne ismerne,
s ne érne el
emberi-földi megvalósítást.

Mondd,
a lélek zugában
— a harapódzó lángnyelvek között —
miért van annyiszor
mély nyomásérzet,
fájdalmas szűrés?
S ha magaddal szembenézel,
gyatra tettedért
helyetted
a lelkiismeret-furdalásban
vajon miért szólal
meg mindig
valaki más?

Anyanyelveden
ejts
egy szép jelentésű szót,
amelyből hiányozna,
mutass rá
egy hullámzó rezgésre
a világegyetemben,
vagy egy kis rezzenésre

a Földön,
melybe, mint egy mindentudó
bölc s öreg,
bele ne szólna.

Emlékezz egy jó érzésre,
ami nem úgy érkezett,
mint égmagasból
küldött fennkölt
sugallat,
de amint átéled
— látod —,
élénk fény sugárral
világítja meg
járhatatlan zsákutcának
tűnő utadat.

Ő van jelen
a gesztus-halmazokban
és ígéreteken,
minden fölöslegesnek látszó
szösszenésben.

Ő van jelen
a génben,
az atomban,
a tökéletes galaxisban,
az egész mindenségben.

Ő van jelen
a feszült
hegedűhúrban,
a sötét égen kigyuló
lila csillagkoszorúban,
a fehér ablakpárkányon
pompázó piros virágban,
s a virág
balzsamos, ingerlő,
s szétfoszló
illatában.

Ő van jelen
a kozmosz rendjében,
a Földön
az ember művében
a nagy rendetlenségben,
Ő van jelen
a megíratlan törvényben,

az igaz állításban
és az igazság
rendíthetetlen
erejében.

Ő van jelen
a vastag szemöldök rejtette
árgus szemekben,
a szívtelen király
mellbevágó
galád tettében,
a parancs szigorúságában
és kíméletlenségeiben,
és benne van
az uralkodó
gyöngybetűs kézjegyében,
s a viaszpecsét
tanúságtételében.

Ő van jelen
az értelmetlen cselekedetben,
a gonosz,
visszás tettben,
a romba döntő kárban
és az újjáépítésben,
az egymást követő
szörnyű hibákban,
a bűnbánatban,
s az ismétlődő vétkezésben.

Ő van jelen
az értelmes hallgatásban,
a szívszorító,
sokatmondó csendben,
a megbotló láb remegésében,
az ijedtség reakciójában,
a hirtelen megszeppenésben,
Ő van jelen
a kialakult
végleges formában,
a figyelmességben és a testbeszédben,
Ő van jelen
a magasságban
és a szabadesés törvényében,
Ő van jelen
a számtábla titkában,
a négy alapműveletben,

Ő van jelen
 az egyezkedés szócsatáiban
 a közös nevezőben.

Ő van jelen
 a hanghullámok dallamában,
 a színharmóniában,
 Ő van jelen
 a szépségben,
 a keltett hatásban,
 a lélekbe villanó
 üzenet pillanatában.

Ő van jelen
 a haragban,
 a lobbanó dühben,
 a szitkozódás rút szennyében,
 az irigység keserűségében,
 Ő van jelen
 a felszínre törő ösztönök
 váratlan rohamában,
 Ő van jelen
 a megromlott kapcsolatban
 és a holtomiglan-kötélékben.

Ő van jelen
 a bájosságban,
 a csábítás örömeiben,
 a pompás gyönyör
 átélésében,
 Ő van jelen
 a szülőhely hívásában,
 Ő van jelen
 az érzelgős
 múltidéző idillben,
 Ő van jelen
 a szerénység s az egyszerűség
 felismerésében.

Ő van jelen
 a csobogó víz ritmusában,
 az életadó,
 földre ömlő napfény
 aranyárga sugarában,
 Ő van jelen
 a szervetlen anyag

finom rezgésében
 és tapintásában.

Ő van jelen
 a létrán felkúszó idő
 szorításában,
 Ő van jelen
 a szépkorú ember
 arcán húzódó ráncok
 szaporodásában,
 Ő van jelen
 a rózsaszínű ábrándokban,
 a múltidézés kálváriájában.

Ő van jelen
 a kísértés útvesztőiben,
 a megtérés misztériumában,
 Ő van jelen
 a dolgok tulajdonságában,
 a megértő tekintetben,
 Ő van jelen
 az aranyszívű,
 galamblelkű jóban,
 Ő van jelen
 a könnyező pálmaként
 sírva síró
 szemgolyóban.

Ő van jelen
 az összes bűbájban
 és színvarázsban,
 a félhangokban
 és virtuóz skálában,
 Ő van jelen
 az összhang játékában,
 a váratlan fordulatokban,
 balszerencsében,
 sorscsapásban,
 az idő és a tér
 viszontagságában.

Ő van jelen
 az építőelemben, a sejtben,
 a kromoszómákban,
 az örökölt tulajdonságokban,
 Ő van jelen mélyen
 a magban,

a csakrában,
Ő van jelen
az éntudatosságban.

Ő van jelen
az időtöltés jókedvű
játékában,
a számvetésben
és haszontalan számíthatásban,
Ő van jelen
a fák feszülő rügyeiben,
a virágbontó hasadás
feszítő energiájában,
Ő van jelen
a veszteglésben,
a kényszermegállásra intő,
szigorú fékben.

Ő van jelen
a változó anyagban,
a tudósok kísérleteiben,
Ő van jelen
az elemi részecskékben,
Ő van jelen
a halódó csillag
magányosan
száguldó fényében,
Ő van jelen
a fekete lyuk
titokzatos ösvényében.

Ő van jelen
a dérben és a szürke ködben,
Ő van jelen
a feketén gomolygó
haragos füstben,
Ő van jelen
a hajnalt köszöntő madárdalban,
a pirkadó derengésben,
Ő van jelen
a harmatcseppben
fürdő csillogásban,
Ő van jelen
az éjszaka ágyát megvető
hajnal-tündérek
ébredtő mosolyában.

Ő van jelen
a kezdetlegességben,
a tökéletességben és tökéletlenségben,
Ő van jelen
a földi gondokba merült
fáradt ember
zaklatott álmában
és képzelgéseiben,
Ő van jelen
a kétségbeesésben.

Ő van jelen
a huncut találgatásban,
a gyanakvásban és az elbukásban,
Ő van jelen
kételyben, visszásságban,
megkérdőjelezett
feleletben és válaszban.

Ő van jelen
a hegyek ózonjában,
Ő van jelen
a megrepedt, szomjas talaj
vizet szürcsölő
vágyában,
Ő van jelen
kis kozmoszunkban,
a testben,
és kezdetektől
a hétnapos világteremtésben.

Ő van jelen
a rideg és sivár valóságban,
az igaztalanban,
a hamis szemek pislogásában,
Ő van jelen
az erő képletében,
a mozzanatban,
az összjátékban,
a biztató esélyben —
Ő a cselekvő ige rugója
az igében.

Ő van jelen
az épületben,
minden szentélykörzet
szerkezetében,

Ő van jelen
az alázatban,
az összekulcsolt kézben,
Ő van jelen
a hívő ember ima szavában,
az áhítatban és a hálában,
Ő van jelen
az esdeklő csodaváró
fohászban.

Ő van jelen
a palla alatt
a nemesfém csillogású
karcsú kehelyben,
a paténán,
a Testben és Kenyérben,
Ő van jelen
a fényes szenteltvíz-hintőben,
a három láncon függő,
tömjént árasztó
füstölőben.

Ő van jelen
a fehér,
gondosan vasalt karingben,
az oltárterítő ragyogó
aranyszálaiban,
Ő van jelen
a szószék festett tulipánjainak
a színében,
Ő van jelen
a véső nyomában
a faragott fejfában,
s kereszten.

Ő van jelen
a végső útra induló test
utolsó pillanataiban,
Ő van jelen
a rettegő várakozásban,
a gyertyák sercegő hangjában,
Ő van jelen
az örök találkozás
örömében,
a várva várt
megnyugvásban.

Erejével
Ő van jelen
a harang kondulásában,
s szívével
Ő van jelen
az ember szívében —

Benned van Isten.

Öleld át csendben,
szépen érezd,
s a Föld pitvaráról halld
szíve dobbanását
benned,
a világban,
a térben.

*Ivó—Szekelyudvarhely,
2019. május 31. — június 2.*

Csontos Márta

A szikla motívum Reményik Sándor költészetében

Reményik lírai közléshelyzeteiben az írói élmény olyan formában tartalmazza a lehetséges olvasói élményt, hogy megvalósulhasson a szereplíra és a bölcséleti líra sajátos ötvözete. Életérzéseket fejez ki a környezet és a természet ábrázolásával, de ezzel egyidejűleg a mű létrejöttét meghatározó társadalmi, történelmi és művészettörténeti háttérben kijelölt pozíciójában „a versben beszélő hang két személyre bomlik”.¹

Reményik a benne lévő biografikus és lírai én egyensúlyának megvalósíthatatlanságát emeli *Egyensúly* című versében:

Nem, nem, versem, te nem vagy szuverén.
Oszlop vagy? — Dóm vagy? — Hegycsúcs vagy? —
Lehet. [...]

Hiába mondd: magamért vagyok.
Hiába mondd: magamnak vagyok
Mosolyog a rejtelmes messzeség:
„Nem igaz”, — mondja — és ragyog, ragyog.
Nem, nem, versem, te nem vagy szuverén,
Te másokért, mások számára vagy.
Örömszerző vagyok általad én.²

Reményiknél kiemelt fontossága van az életművön végigvonuló vándormotívumoknak. A vándormotívumok viszonyokat, magatartásformákat jelenítenek meg. Az alkotói folyamat mikrovizsgálatához fel kell tárni azokat a motívumokat, melyeknek visszatérő megjelenése nyomon követhető; környezeti létfeltételekkel, szerzett szokásokkal magyarázható. Így jelenik meg „a diszkurzus és a diszkurzív alkotás kategóriája, mint az *önmegértés közvetítője*”.³

¹ KULCSÁR-SZABÓ Zoltán, *A „te” lírai alakzatának kérdéséhez = Az olvasás lehetőségei*, Bp., Kijárat, 1997, 41.

² REMÉNYIK Sándor, *Az örömszerzés programja= Összes versei I. i. m. 190.*

³ RICOEUR, Paul, *A diszkurzus hermeneutikája = Paul Ricoeur válogatott tanulmányai*, szerk. KOVÁCS Gábor, Bp., 2010, 42. Ricoeur állásfoglalása alapján a műfaj és egyedi stílus kompozíciója hívja életre az alkotást, mely magában foglalja az alkotásfolyamat és a kidolgozás kategóriáit. A nyelvi realizáció ezáltal egy olyan eseményként jelentkezik, mely jelentésként válik érthetővé az alkotásfolyamatban. A folyamatban a szerző a nyelvi alkotás „megmunkálója” lesz, s ennek során az interpretációban érvényesül a szerző egyedülállósága, mely következképpen létrehozza az alkotás egyedülálló

Reményik élettényeinek ismeretében egyértelmű a küldetéses szerepvállalás; nyelvi fordulatai, szóhasználata, eszmetörténeti háttere egész költészetét mélyen áthatja, istenkeresése meghatározza karakterisztikus vonásait. Tisztában van önnön lehetőségeivel és adottságaival, sorsvállalása életre szóló érvényű. Motívumaiban megmutatkozik a költő lelki hajlama, ismétlései a „szavak energiával való feltöltését”⁴ valósítják meg. Fikción és költészetben keresztül, az adott lételem keretei között a hétköznapi valóságának lényegiségét ragadja meg.

Az Isten hídépítő vas-keze
Kifeszült a mélységek fölé,
Hogy összekössek messze partokat.
S hogy érezzem: a lelkek serege
Egymást keresve rajtam áthalad. [...]

Viadukt vagyok, bús diadalív,
— Repeszt a fagy és elmállaszt a hőség. —
Magamnak gyötrem, másoknak út.⁵

A külvilág és a belső világ személyiségjegyeinek trauma-tapasztalataiból származó nyelvi-pszichológiai képzettársítások hívták életre azokat a vándormotívumokat, melyek végigvonulnak az egész életművön. A szikla motívum — mely kortárs költők verseiben is megjelenik más-más töltettel — egy sajátos természetszemlélet megtestesítője.

A szikla motívum⁶

A 'szikla' jelentésének vizsgálata során a görög 'págosz' szó jelentéséhez kell visszanyúlni, mely az 'Areiszpogosz' névben jelenik meg, s eredetében feltehetően az Akropolisznál elhelyezkedő dombra utal, ahol Árész hadisten ülésezett. A

ságát is, a valóság „újjáírásának” privilegizált módját. (Vö. idézett kötetben *A metafora és a hermeneutika központi problémája*, 55-61.)

⁴⁴ HANKISS Elemér, *Az irodalmi kifejezésformák lélektana (Modern filológiai füzetek)*, Bp., Akadémiai Kiadó, 1970, 131.

⁵ REMÉNYIK Sándor, *Viadukt = R. S., Összes versei I.* Bp., Auktor Könyvkiadó, 2000, 75.

⁶ A szikla költészetteremtő szerepe nem véletlen. A kő a legősibb eszköz, a stabilitás, a tartósság és a megbízhatóság szimbólumává vált; szakrális építmények, a mozdulatlanság, a maradandóság megtestesítője. A makrokozmosz és az ember, mint mikrokozmosz közti analógia szerint a csontoknak felel meg. A magasba emelt kövek (Stonhenge, Húsvét-szigetek) szakrális rítus megtestesítői, a barlang az anyaméh biztonsága. A szikláját görgető Sziszüphosz a reménytelenségre utaló küzdés szimbóluma. Egy legenda szerint Deukalion és Pürrah maguk mögé dobált köveiből teremtődött az emberiség, de gondolhatunk a sziklához láncolt Prométeusz alakjára is, vagy Orpheuszra, aki lantjával megszelídíti az ellene induló köveket. Vö. *Szimbólumtár-jelképek-motívumok, témák az egyetemes magyar kultúrában*, www.balassikiado.hu/BB.Net-szimbolum/Szibolumstár.htm

keresztény tipológiai szimbolizmus szerint az ószövetségi kövek Krisztus előképét jelenthették. A kőkultusz szakrális szerepe nyilvánvaló, gondoljunk a vizet fakasztó Mózesre, vagy az *Újszövetségben* Péter megjelenésére a keresztény egyház megteremtésének jelképeként. A név kapcsolódik a latin 'petrus' (görög 'petra') szóhoz. Krisztus a *Bibiliában* „eleven kő”⁷, aki így szól Péter apostolhoz: „Te Péter vagy, és én erre a sziklára fogom építeni egyházamat”.⁸ Az alkímiában is rejtett kő az őanyag (prima materia), de a szabadkőműves szimbolikában is, a kockakő a stabilitás jelképe.

Az erdélyi táj szépsége minden esetben szubjektív kötődést jelent, elég, ha Reményik természetjáró élményeire gondolunk. A hagyományos kert, hegyek, virágok, fák motívumai mellett a szikla motívum is új tartalommal telítődik, ilyen módon az asszociatív jelentés válik hangsúlyossá.⁹

A szikla számos Reményik-versben jelenik meg motívumként. Egyrészt a keresztény szimbolika fontos eleme a kő, mint a templom építőanyaga, sokszor, akár csak Adynál, a halhatatlanság és örökkévalóság jelképe, másrészt a gyász és a pusztulás megjelenítője éppúgy, mint a megmaradása. Nyilvánvaló, hogy a fenyő mellett a szikla, mint vándormotívum a toposz rendszerben kiemelt szerepet kap a Trianon után kialakult költői helyzet értelmezésére, a szerepváltás megfogalmazására a megváltozott hatalmi viszonyok között. „Szükségessé vált az önazonosságot olyan tényezőhöz kötni, amelyek több stabilitással bírtak, melyek hosszabb távon is megerősítő funkcióval bírtak: a szűkebb régió földrajzi-tájspecifikus elemeihez, illetve a történelmi múlt adott helyzetben hasznosítható hagyományaihoz. [...] egy időre rendkívül megnövekedett a 'közeli kontextus' fontossága: az, ahogyan a másik, hasonló helyzetben lévő alkotó saját eszközeivel lereagálta a felmerült, közösségileg is érvényes egzisztenciális problémát”.¹⁰

A sziklák Reményik verseiben rejtett erő hordozói, s valamilyen módon szimbiózisban vannak a fenyőkkel, s ez a kettőség elég arra, hogy az isteni tökéletesség, az emberi gyarlóság és esendőség képzele felépüljön az olvasóban.

A sziklák itten oly szemérmesek,
Úgy rejtik a bennük lakó erőt,
A lappangó hatalmat,
Nem kiabálnak, nem fenyegetőznek,

⁷ LK, 22, 32

⁸ Mt,16,18.

⁹ Fábrián Márton a fiktív táj szerepét emeli ki Ady *A magyar Ugaron* vagy *Az eltévedt lovas* című verseiben. A természetet átalakító táj nagyvárosi életét reprezentálja József Attila *A város peremén* soraiban. Reményik Istenhez vezető, Istenhez tartozó közegnek tekinti a természetet, jelzők sokaságával teremt feszültséget, így fokozza a sejtelmességet, felerősíti a hangulatot, a titokzatosságot, vagy éppenséggel a félelmetességet. Ismert és ismeretlen, várható és váratlan kettősségében fogalmazza meg azokat az üzeneteket, melyeket továbbítani akar hite eltántoríthatatlanságával, a végsőig kitartás szándékával. Vö. FÁBIÁN Márton, *A táj szerepe és jellegzetességei Ady Endre költészetében*, Irodalomismeret, 2003. 89.

¹⁰ BALÁZS Imre József, *Az erdélyi magyar költészet az 1920-as években*, Nyelv- és Irodalomtudományi Közlemények, I. évf., 2007, 1-2. sz., 3.

Vad meztelenségük',
Feszülő izmaik' nem mutogatják.
Nem üvöltik alá
A magasságból a vándor fejére:
Mindjárt reád szakadunk, nyomorult! [...]¹¹

A *Vadvizek zúgásában* a sziklák legtöbbször a fenyőkkel együtt jelennek meg, mint például az „*Ördögszoros*” „kemény gránitfogai” és a katlanban fekvő évszázados fenyő. Ugyanezt a teherbírást, az őserővel szembeni kiszolgáltatottságot fogalmazza meg Reményik, önreflexív módon, a saját személye megosztottságát sugalló *Az a félelmetes másik* című versében is. Költői énjét egyfajta 'ellenfélnek' tekinti, de ugyanakkor inspiráló erőnek is, mellyel folyamatosan farkasszemet kell néznie.

És éjjeleim álmát elveszed,
És ha ölembe nyugtatnám kezem,
Sziklákat hengeríteni kényszerítség [...]¹²

A fáokban és sziklákban lakozó ősi erő másutt felszabadításra váró, rabsorsából kiemelkedni vágyó, a teremtett világ kínjait az emberekkel megosztani kívánó 'lélek'. „Rab volt a fák, a sziklák lelke, rab volt, / S nem tudta senki, egyedül mi tudtuk... [...] Az erdő lelkét felszabadítottuk”.¹³

A 'szikla' motívum többször felbukkan az *Egy eszme indul* kötetében is, csak azért, hogy Reményik szerepvállalását erősítse, elfojtsa a bizonytalanságokat. Reményik a kötethez írt előszóban is hangsúlyozta, hogy szándéka szerint minden, a világon élő magyarhoz szól, hogy „lelket, szeretetet, szépségben feloldott szomorúságot”¹⁴ vigyenek mindenkire. A költészet filozofáló hangvételét természetesen tartja, a poézisben teret kíván adni a társadalmi problémák megjelenésének, azonban a túltengő szimbolizmust és az alacsony világfelfogást elítéli. Úgy véli, hogy szükség van irodalompolitikára, mely az „eszményekre tekintő, öntudatos, szenvedéseiben megújuló magyarságé”.¹⁵ Ennek alapján az esztétikai, formai és diszkurzív sajátosságok lehetővé teszik az „irodalmi szövegek nyilvános beszédként való megjelenését”.¹⁶ A 'szikla' motívum itt is a reményiki állásfoglalás megjelenítője, melyet minduntalan feltölt az egyedülmaradás és a kiszolgáltatottság érzése.

A Sors: a sziklák zord szigetje áll.
Körülte zúg az emberáradat:

¹¹ REMÉNYIK Sándor, *A szemérmes sziklák* = R. S., *Összes versei*, i. m., I., 171.

¹² *Uo.*, *Az a félelmetes másik*, i. m., 218.

¹³ *Kísérőlevél borbereki verseimhez*, *Uo.*, 221.

¹⁴ *Előszó* = *Egy eszme indul*, *UÓ*, i. m. 235.

¹⁵ REMÉNYIK SÁNDOR, *Van-e szükség irodalompolitikára?* Erdélyi Szemle, 1920/3, 135.

¹⁶ SÁRI B. László, *Bevezető, avagy irodalomról és politikáról* = *A hattyú és a görény*, Pozsony, Kalligram, 2006. 18.

Millió élet, millió halál.[...]

Egy hullámparány vagyok én is ott,
A sziklára egy percre fölcsapok,[...]

Nincsen számomra más vigasztalás,
Mint hogy ezekkel együtt jajgatok...¹⁷

A „hullámparány” állapot sziklához csapódó képe erőtlenséget, gyengeséget sugall, azonban ellenspólusként megjelenik a szabad akaratból történő sorsvállalás erkölcsi imperatívusza; kiszolgáltatottságát ismét szembeállítja azzal az önérték-tudattal, mely megingathatatlanságot, állhatatosságot és halhatatlanságot is biztosít számára, mégpedig a természeti kelléktár egyik leghatásosabb elemével, a tengerrel, mely nem a „népek tengerének” sodró ereje, mégis örök. „Csak hab vagyok, — / és mégis örök, ős, / És mint az óceán, oly tehetetlen, / és mint az óceán, olyan erős”.¹⁸ Az ellenspólusok közötti érzelmi labilitás végül mégis visszaviszi a Sors-allegóriához, hogy ismét átélhesse közössége test-lelki borzalmait, s ezzel egyidejűleg hangsúlyozza a beletörődésre, és ezáltal detraumatiszációra való képtelenséget is. Az idővel dacoló természeti jelenségek nem formai megoldások elsősorban, a „jelképekkel értékszimbólumokat”¹⁹ kíván teremteni, s a „paradigmaváltás alapja az értékváltás”.

A *Sóvárgás bizonyosság után* a gyógyíthatatlan lélek vergődése, a teljes magára maradottság sokadszorra megfogalmazott szenvedéstörténete.

Mit tettél velem, nyomorult világ?
Lúggal megmartad isteneimet,
Hamuvá szürkült aranycsillogásuk,
Elpárologtak szentség, becsület.
A dogma sziklájától eloldottál, —
Rideg, kietlen volt, de szikla volt:
Aztán — kezemben a lét szertefolyt.²⁰

A vers sorai között ott bujkál, kimondatlanul is, az 'erdélyi gondolattal' kapcsolatos kétsége, egy eszme elvesztésének, életképtelenségének kínzó érzése.

Ugyanez az „erdélyi beszédmód”, költői szereptudat jelentkezik Tompa László *Havasi tájékon II.* című versében, ahol a költő menedéket talált, sziklák kövéből épített kunyhót; „kivert magamnak” védelmére, hangoztatja, „itt mélyül el magányom” vállalja az egyedülmaradottságot. Egy másik versben azonban, éppenséggel a szikla motívum segítségével eltántoríthatatlanságát, értékmegőrző szerepét hangsúlyozza.

¹⁷ REMÉNYIK Sándor, *Helgoland* = R. S., *Összes versei*, i. m., I., 247-248.

¹⁸ *Uo.*, 248.

¹⁹ Vö. LÁNG Gusztáv, *Kérdezz másképp ...*, i. m. 174. A szerző Áprily hegycsúcsai és az irisórai szarvas jelképekkel példázta, hogyan lehet alkotni egy olyan korban, amikor az addig rendíthetetlennek tartott értékek érvénytelenné válásával kell szembenézni.

²⁰ REMÉNYIK Sándor, *Sóvárgás bizonyosság után* = R. S., *Összes versei*, i. m., I., 252.

Álmaim alkonyán
Meredek úton önmagamhoz értem,
E magam: sziklavár...[...]²¹

A trauma reprezentációban Reményik tovább viszi a motívumokat, létrehozva egy olyan hermeneutikai szituációt, „amely az odatartozás és elválasztottság kölcsönösségét”²² tárja fel. A *Két fény között* záró soraiban megfogalmazza ezt a kettőséget, melyben individuum-centrikusságán keresztül egy egész korszak megértését teszi lehetővé. „Se fárosz nem lettem, se fénybogár. / A parton állok két fény között sötétben”²³. Ebből a dichotómiából fakadó kiszolgáltatottság érzés jelenik meg az *Elsüllyedt költeményben* is, a fény—sötét, magasság—mélység ellentéteivel. „Most lent vagyunk a tenger fenekén, / Én meg a csillag, a csillag meg én.”²⁴. A természeti kellékek megerősítésével kapaszkodik transzcendentális magasságokba, az isteni elrendelés törvényének elfogadása most is ott van a háttérben, ahol a tenger és a parti sziklák együttélése útján jut el az abszolút más lét és az önmegismerés összefüggéseinek felismeréséhez, érzi a maradéktalan egybeolvadás szükségességét. A kényszerű és önkéntes szenvedésvállalás kettőségekben történik a katarktikus feloldódás.

A tenger és a sziklák ezekben a versekben az alkalmazkodás, a próbahelyzet, a létre törekvés metaforái. A lírai én így válik képessé arra, hogy önmagán keresztül magáról a történelemről beszéljen. Nemcsak az egyén, hanem az egész emberiség fájdalmát jeleníti meg. Látszólag a „nem voltam kezdetben és nem leszek végül”²⁵ keserűségét szólaltatja meg, azonban győz az identitás kétarcúságában az elfogadás, a szintézist pedig a küldetésvállalás, a ki nem mondott halhatatlanságtudata erősíti, hogy eljusson az önvállalás megtisztító élményéhez.

Vallom veled, hogy nem hiába élek
Vallom, hogy irgalom a kegyetlenség
És áldás az átok, [...]

Vallom veled, hogy minden, minden jól van,
Bár gályapadhoz láncolt rab vagyok
A végtelenbe lendülő hajóban, [...]

És rab-voltomban van a szabadságom,
Erőm az erőtlenségben...²⁶

²¹ TOMPA László, *Sziklavár (Erdélyi végzet alatt)*, i. m., 97.

²² KULCSÁR Szabó Ernő, *A különbözőség megértése, avagy olvashatók-e az irodalom kulturális kódjai?*, (Identitás és kulturális idegenség) szerk. BEDNANICS Gábor, KÉKESI Zoltán, KULCSÁR Szabó Ernő, Osiris, 2003, 38.

²³ REMÉNYIK Sándor, *Két fény között = Összes versei*, i. m., II., 7.

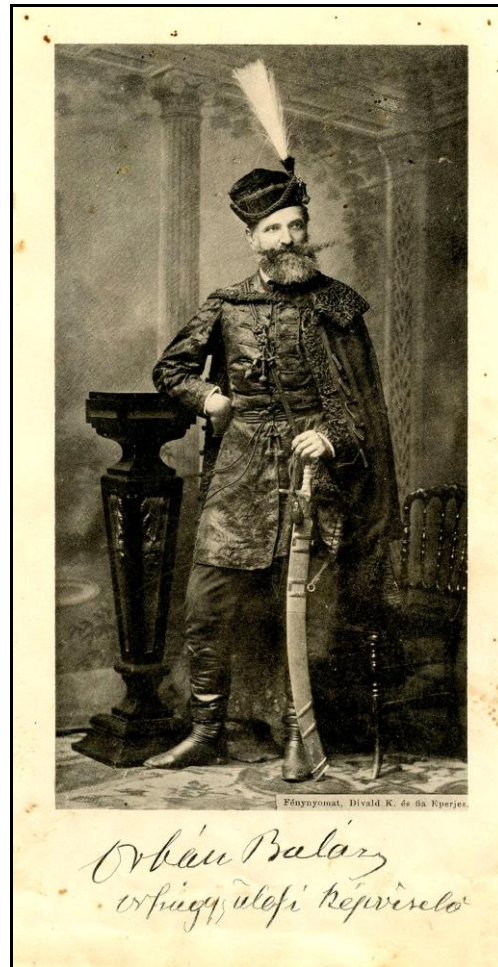
²⁴ *Uo.*, *Elsüllyedt költemény*, 10.

²⁵ NYÍRI Tamás, *A filozófiai gondolkodás fejlődése*, 5. jav. kiad., Bp., Szent István Társulat, 1998, 413.

²⁶ REMÉNYIK Sándor, *Minden jól van*, i. m. 15-16.

Orbán Balázs közöttünk

Balázs Árpád

**Orbán Balázs és a legendás Szejke
I.***Unokáimnak*

„És éppen ezen véghatárainkon fekvő legérdekesebb terület, a szép Székely föld az, mely legkevésbé van ismerve, melyről önmagunk is legkedvesebbet tudunk. Égető szükségé vált tehát annak felkutatása és ismertetése.”

Orbán Balázs

Az olvasóhoz

Tartozom egy őszinte vallomással. Régi rajongója vagyok Orbán Balázsnak, a legnagyobb székelynek, aki méltán viseli e rangos címet. Valóban nagy, felbecsülhetetlen örökséget hagyott ránk. A sors úgy rendelte, hogy 1992-ben én kezdeményeztem, mint önkormányzati képviselő Székelyudvarhely város első közteri szobrának felállítását. Mindig hajtott a vágy, a kíváncsiság, hogy megismerjem a múlt század végén virágzó Szejkefűrdő igaz történetét, hisz valamikor nem is olyan régen vendégházak sokasága, zenesztól hangos vendéglők, messze földön híres fürdőmedencék várták a pihenni, gyógyulásra érkezőket. Mindezek háttérében egy nagyszerű ember állt, akit úgy hívtak, hogy: Orbán Balázs. Ő volt az, aki úgy szerette népét és szülőföldjét, hogy képes lett volna életét adni érte. Fő műve, a *Székelyföld leírása* sokáig tiltott olvasmány volt szűkebb pátriánkban, de mióta kinyílt a világ, ott áll a polcomon és mindig előszeretettel lapozom.

Miközben régi lapok közt búvárkodva bukkantam rá halála, temetése krónikájára, úgy gondoltam, hogy könyvemben ezt a dokumentum értékű korabeli sajtóanyagot is megosztom az olvasóval. 2019-ben születésének 190. és 2020-ban halálának 130. évfordulója jó alkalom arra, hogy újra és újra beszéljünk róla, rátekintsünk birtokára, mely egykor bölcsője volt és sírja is lett.

Balázs Árpád

Szejkefűrdő

A magyar közönségnek egyik régi szerencsétlensége a külföldieskedés. Minden kapunk, ami idegen, s ha helyünkbe nem hozzák, mi megyünk utána. Ezzel együtt jár az a másik szerencsétlenség is, hogy csaknem mindent elhanyagolunk, ami hazai. Európában alig van ország, mely oly gazdag volna ásványos forrásokban, mint hazánk; s vagyonos osztályaink mégis egész népvándorlással vonulnak, tavasz végétől nyár utoljáig a külföldi fürdőkre. E vándorcsapatok révén sok százezer, sőt talán sok millió is kimegy évenként az országból, holott azzal hazai fürdőink felemelkedhetnének; míg így a saját közönségünk külföldre való vágyakozása megakadályozza ezek kifejlődését s európai színvonalra emelkedését. Nem adoma, hanem megtörtént tény, mely akárhányszor előfordul, hogy a magyar embert külföldi fürdőről küldi haza egy-egy lelkiismeretes idegen orvos, hogy menjen valamelyik kárpátaljai vagy erdélyi fürdőbe, mert betegségében ott találhat legvalószínűbben üdülést.

Midőn hazánk ismertetésének céljából a hazai fürdők ismertetését ez idén ismét megkezdjük: tesszük ezt egy olyan fürdővel, mely a Királyhágón innen egyike a legkevésbé ismert gyógyhelyeknek. Még új fürdő az, melynek képét mai számunk mutatja, de alkalmasint egyike lesz azoknak, melyek hivatva vannak a külföldre vándorló fürdővendégek számának apasztására.

A Szejkefűrdő a Székelyudvarhely—parajdi országút mellett, a székely anyavárostól, csak egy negyed óra távolra fekszik: utolsó vasúti állomása Segesvár,

honnét naponként közlekedő postakocsin négy óra alatt érünk Székely-Udvarhelyre s így a fővárosból 25 frt útiköltségbe kerül (vasúti második helyet számítva) s 28 óráig tart az odautazás.

E fürdő is, mint hazai legtöbb fürdők, sokáig el volt hanyagolva, de újabb tulajdonosa Orbán Balázs országgyűlési képviselő, igen tekintélyes áldozatokat tett rendbehozatalára s öt év óta egészen megváltoztatta az egyszerű helyet, mely addig csak a szép fekvés és erős hatású víz által vonzotta magához a vidék lakóit. A fürdő völgyének jobb oldalán emelkedő Nagy Mál árnyas erdői alatt emeletes vendéglő áll, kőből építve, tágas termekkel és erkélyekkel, az emeleten pedig vendégszobákkal. Mellette bérház áll, két szobás és külön konyhákkal ellátott szállásokkal.

Az erdőalji nagyvendéglőn és bérházon kívül még épült lenn, közvetlen a fürdő szomszédságában három lakház 7 szállással, s így most már 24 szállás áll a vendégek rendelkezésére. Egy két szobás családi szállás bútorozva egy óra csak 20 frt.; egyes szobák 10-15 ftért kaphatók. A vendéglői ellátás is olcsó, mert ebédet egy óra 16 ftért, egész ellátást 25-30 ftért, egy meleg fürdőt 30 krért, egy hideg fürdőt 10 krért lehet kapni. Oly olcsó e fürdő, hogy magános ember havonként 50-60 frtból, tehát annyiból, a mennyit a legkisebb városban is elköltené, kényelmesen kijöhet.

Emellett szellemi táplálékról: hírlapokról és könyvtárról is gondoskodva van, s gyönyörű kilátású árnyas sétányok nyújtanak szórakozást a vendégeknek. Van fürdő-orvos (dr. Cseh Károly), Udvarhely városa csak egy negyed órára fekszik, hová naponként 4-szer lehet omnibusszal berándulni.

A Szejkefürdő a völgyön át törtető Sospatak jobb partján, a fürdőteleptől 50 lépésnyire van. A Szejke kén-jódos forrás, melynek vize kristálytisztaságban s oly bőségben lüktet fel a föld gyomrából, hogy lefolyása malmot hajthatna. E forrás két tágas medencébe (női és férfi fürdő) van felfogva, kitűnő zuhanyokkal körülvéve, melyeknek vize magából a 7-8 E. fok hidegségű ásványos forrásból szivattyúztatik. A forrás hidegségben a borszéki Lobogó után következik, de olyan tulajdonságú, hogy csak az első beszálláskor tetszik hidegnek, mert a test hamar megveresedik s azután többé nem érzi a hideg hatását, úgyhogy gyengébb idegzetű ember is negyedóráig, a gyakorlott fürdők félóráig is kiállják.

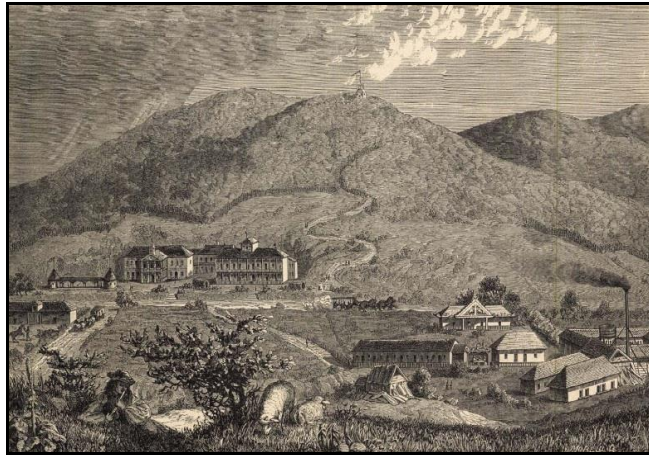
Eddigelé a Szejke gyógyhatását főként szélhűtésben, hűlésben, köszvényben és tagzsugorodásokban, stb. találták kiválónak. Forrásai egyébiránt most vannak vegyelemzés alatt a budapesti egyetem laboratóriumában, s csak ezután fogjuk teljesen és kimerítően ismerni azon vegyelemeket, melyek e szép jövővel biztató forrás gyógyhatását eszközlik. Eddigelé nagy konyhasó-, kén- és gazdag jódtartalmát emelték ki az ott megfordult természetvizsgálók és orvosok. Ha a tulajdonos a megkezdett úton tovább halad s nem retten vissza a most talán még veszteséggel járó befektetésektől: a Szejkefürdő jövője biztosítva lesz: legalább akik a fürdőn megfordultak, a nem csekély számú erdélyi fürdők között máris a jelentékenyebbek közé sorolják.

Vasárnapi Újság, 1876. május 21.

Erdélyi levél

Szejkefürdő

(Aug. 4.)

Szejkérfürdő, 1874

(Morelli Gusztáv rajza után)

Annyi levél jelent már meg a Szejkeről, hogy újat alig mondhatnék róla. Újat nem, de mondhatok igazat. Az utóbbi időkben több leírást olvastam róla, de legyen szabad megjegyezni, hogy valamennyi túloz egy keveset. Kuruc tudósunk: Thaly Kálmán összehasonlítja egy levelében Gasteinnal, Karlsbaddal s még néhány külföldi fürdővel s azt mondja végül, hogy a Szejke valamennyit fölülmúlja. Nos, gyógyhatását nem ismerem tapasztalatból, mivel magam nem szenvedtem podagrában, s kötelességem elismerni Szejke ama jeles tulajdonosságát, melyről derék történészünk oly elismerőleg nyilatkozik. Magam is megjegyzem abban, hogy a Szejke páratlanul áll Magyarországon hidegségére nézve, mert vize alig 7-9 fok Celsius szerint s több nyáron időzve itt, még nem láttam olyan beteget, a ki meg ne gyógyult volna tőle, lett legyen hűlés, podagra, vagy Tisza-pártiság a betegsége. Kétségen kívül nagy hátránya azonban, miszerint annyira hideg, hogy senki sem képes belemenni, kinek már különben is nem acélosak izmai s bizony valami vékonydongájú ember könnyen holtra fagy benne. Ivó vize kellemes savanyú ízű, igen bő vas- és szénsavas mésztartalommal, csak illata nem éppen az eau de Colognera emlékeztet s komolyan apprehendálok, hogy éppen a „Zrínyi Ilona” kútja ilyen. Lakásairól a rosszakarat sem mondhat semmi rosszat. Különösen a Székely Mózeshez címzett vendéglő, Bély Pál, Kossuth, Rákóczi, stb... lakházak igen jók. Kerestem, — miután mind történelmi nevekkel vannak felruházva a lakások, — ha nincsen-e vagy egy Deák Ferenc, Széchenyi nevű is. Nincs egy sem.

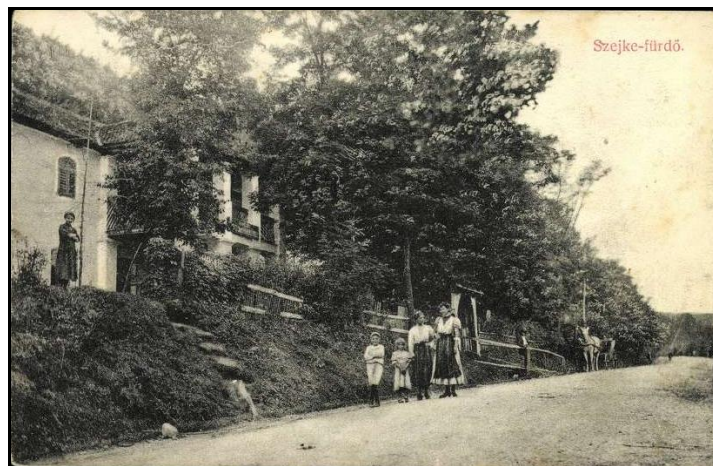
Nagy kitérést tettem a rendes kerékvágásból, még azt sem mondtam el, hol is fekszik tulajdonképpen az a Szejkefürdő, melyről úgy zárjel között azt is megsúgom, hogy tulajdonosa melléknevről Udvarhelyen Zandirhám-fürdőnek hívják. Fekszik a héjjasfalvi vasúti állomástól (Budapesttől Héjjasfalva tizenhat óra)

két és Udvarhelytől háromnegyed órányira, erdős hegyek oldalában, mint minden székely fürdő. Mögötte terjedelmes erdő terül el, mely újabban már takarítva van s oldalába kanyargó utak vágva. Itt-ott egy-egy lugas, jobbára az eddigi női vendégekről vannak elnevezve. Van Irma, Margit, Gizella, Bertha, Róza és Elma-lugas.

Ha elég erőteljes tüdőd van, kísétálhatsz a hegy csúcsára a Hentaller-fájához és meg van fizetve fáradságod a kilátásban. Ellátsz északkeletre a parajdi vonalon a közeli falukig, délre Udvarhelyig, honnan mogorván integet feléd Budvára, a székely támadt romjai s a Székely Mózes fejedelem emeletes háza, mely ma a kath. egyház tulajdona s fiatal papoknak szolgál lakásul. Tempora mutantur. Hol Kádár András, Apor István meg Ugron Ábrahám sarkantyúzták paripájukat s vezényelték erőteljes hangon a lovas kurucokat, hol ezelőtt ezer esztendővel szekérvárat vont magának a székely, mivelhogy: „Annyi gothus vala, Hogy számi se vala, Szegény Székely ország. De nagy bajban vala”, hol három mézároslegény megszalasztott 1600 embert, bár azok „Róma fiai” voltak: ott most Werndl- féle szuronyos puskák villogását látod és vadgalambszín blouseban lovagolnak el szemed előtt a vadásztisztek.

Tempora mutantur!

Átadod magad az emlékeknek, füledben a tárogató hangja zeng és... az esti szellő feléd röpíti a kürt hangját. Hisz ez a gyalogság takarodója! Bizony, nem is a kurucoké.

Szejkéfürdő, háttérben a Nagyvendéglő

A hegy alatt azonban a fürdón egy másik, kellemesebb hang üti meg füledet, cigányzene. Tégy úgy, mint én, haladj le a vendéglő nagy termébe és fizess meg az öt ezüst tízest, mert itt bizonyosan bál lesz, mint minden hétfőn és szerdán. A nagy terem már tömve van a székely föld legszebb terményeivel: a szép szőke leányokkal. A szíves házi gazda megteszi azt a szívességet, hogy bemutat valamennyinek. Táncolj, amíg a lábad bírja, beszélj keveset a fővárosról, sokat a farsangról, csak arra az egyre kérlek, ne nagyon nézegess bele a szép leányok szemébe, mert olyan betegséget kapsz, amit ki nem gyógyít a székely Gastein, de még a német Gastein, Mehádia, Tatra-Füred, sőt Ugron-fürdő sem. A terem-

ben meglátod azt is, milyen az a székely csárdás, más néven: „csúrdöngölő”. Megmutatja a tulajdonos Orbán Balázs. Karján valamelyik szépasszonnal, lábán sarkantyús csizmával, baljában a Kossuth-kalappal s száján a székely táncszóval:

Orbán Balázs festett székelykapuja egykori birtokán,
ma a síremlék előtt áll

Kicsi nekem ez a csúr,
Kirúgom az oldalát.

A rím persze kifogás alá eshetik. Aztán kezdődik a francia négyes. A ki nem táncolja, följegyezheti a hölgyek neveit s ott láttam Kabós Károlynét, Jánosi Mihálynét, Szabó Pistánét, Váró Ferencnét, Nagy Ferencnét, Gerich Károlynét, Boday-nét, Jánosi Kornéliát, Köröndi Mózsínét, Biális Irmát, Török Katát, a Varró kisasszonyokat, Kiss Irmát, Kis Katát, Madarász Veronikát és még számosat. Ott volt Thaly Kálmán is tapló sipkájával, biztatván az érdeemes bárót, hogy:

— Csak rajta Balázs! Remekül van Balázs!

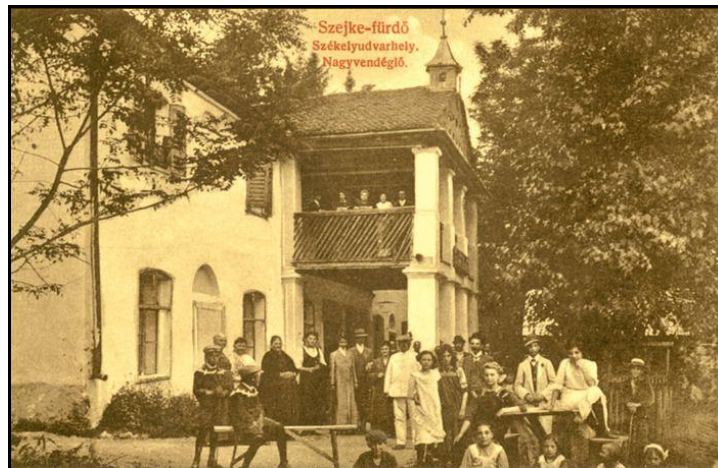
Ott volt Lázár Ádám képviselő Thaly Kálmánnal s több kisebb-nagyobb celebritással, megtelepedve egy asztal mellett az előszobában. S míg a fiatalság mulat kedvére, megszólal egy búfelejtő „csöndes” is. Szomorúan tekinték órára. Tizenkettőt mutatott, indulnom kellett Udvarhelyre s így nem tudhatom, meddig tartott a multság.

Bolgárfalvy

Fővárosi Lapok, 1881. augusztus 9.

Kedd, 1881. augusztus 9.	180. szám.	Tizennyolcadik évfolyam.
Szerkesztési iroda: Budapest, Bartók-tér 4. sz. 1. emelet.	FŐVÁROSI LAPOK	Hirdetések mint előfizetések (Budapest, Bartók-tér, Alkalmazmány-utca)
Előfizetési díj: Féléves 4 Ft. Éves 8 Ft. Külföld 10 Ft.		a kiadóhivatalba kibírdósítók.
Megjelenik az ország minden részén mindannyap.	SZÉPIRODALMI NAPI KÖZLÖNY.	

Attila forrás és Székely Mózes vendéglő

**Székely Mózes Nagyvendéglő, a törzshely,
ahol százan is kényelmesen elfértek**

Legendaszámba megy mifelénk, hogy Félix-fürdőn azt mondta az orvos az Udvarhelyről érkezett páciensnek: ekkora utat megtenni, amikor ott van maguknak a drága jó Szejke-fürdő. Van benne egy kis igazság, hiszen sokszor azt sem tudjuk, milyen kincsekkel rendelkezünk. Szejkefürdő, avagy székely Gastein, ahogy aranykorában nevezték, Székelyudvarhely szabadidő központja és üdülőtelepe, sokak szerint, a város előszobája. Hírnevével, régi patinájával, székely kapuival, meg állítja egy pillanatra az átutazó turistát, de gyorsan el is engedi. Pedig egy oázis lehetne, a város gyöngyszeme, gyógyvizeivel, borvíz-forrásaival, mofettájával turisták százait csalogathatná ide. Neve szorosan összefonódik ma is báró Orbán Balázs nevével, hiszen egykori birtokán járunk. A legnagyobb székely a közeli domboldalban alussza örök álmát. Szinnyi József Magyar tájszótára szerint a Szejke szó jelentése kellemetlen ízű és szagú (büdösköves, salétromos, kátrányos, petróleumos, timsós) ásványvíz avagy vize nyős, süppedékes hely, ahol ilyen ásványvíz fakad föl. Már a 16. században úgy említik, mint ahol az út mellett lévő forrás szürkés, tengervízhez hasonló bűdös vize gyógyítja a sebeket és a bőrkiütéseket. A területet 1866-ban a lengyelfalvi báró Orbán Jánosné vásárolta meg, aki öt évvel később fiának, Orbán Balásznak adta azt. A családi örökségként kapott birtokot Orbán Balázs kezdte fürdővé alakítani 1871-ben. A legnagyobb székely az Attila-forrás köré kőmedencét építtetett, meleg fürdőt, vendéglőt, kocsmát, gazdasági épületeket, parkot létesített. A Budapesten megjelenő *Fővárosi Lapok* 1874 júniusában arról értesíti olvasóit, hogy „Székely-Udvarhely mellett a Szejke-fürdőt, mely hatalmas kénjódos gyógyforrással bír, tulajdonosa Orbán Balázs képviselő fölemelni törekszik, s épített oda két nagy emeletes kőépületet, erkélyekkel, tornácokkal, árnyas pavilonokat s ka-nyarutakat csináltatott”, a fürdőben havonta 15 forintért ebédet, harmincért pedig teljes ellátást lehet kapni. A régi leírásokból azt is megtudjuk, hogy a Nagyvendéglő Székely Mózeshez van címezve, a fürdők Attila-

la és Csaba (nagy medence) nevét viselik. A tulajdonos maga a Kossuth lakban tanyázik, s körülötte egész serege áll az ősi neveket viselő házaknak. Említésre méltó még a Béli, a Rákóczi, Bercsényi, Thököli, Mikes és Zrínyi Ilona lak. A házigazdát így rajzolják le a vendégek: alakja magas, megnyerő, bajsza, amelynek párját széles ez országban meg nem találni. De térjünk vissza az Attila forráshoz, járjuk egy kicsit körbe, melynek a világoskék vizében ma is szaporán szállnak föl a gáz kövér buborékai.

Szejké-vizet hordó bivalyos szekér a '20-as években

A híres „vizes” bivalyos szekér a '40-es években

Ma egy szerény, de stabil faépítmény őrködik fölötté. A hideg fürdő — jéghideg. Színe égszínkék. Kezdetben egy pár percnél tovább nem bírja ki senki, de azt mondják, hosszabb használat után 30, sőt 45 percig is fürödhetni benne, már aki kipróbálja. A kőmedencébe foglalt forrás a fürdő területén a szabadtéri nagymedence közelében van, (Attila-forrás, óránkénti hozama 7800 l víz volt) — itt tör fel a jellegzetes szagú kénes, sós, 73 féle ásványi anyagot tartalmazó, 13 fokos gyógyvíz, ami reumára, porckopásra, bőrbetegségekre, idegrendszeri problémákra javallott. Régebb az Attila kénes forrás, a nagy erővel feltörő vízmenyiségével nemcsak a két úszófürdőt (Attila és Csaba fürdő) táplálta, hanem a 24 porcelán- és cementkáddal ellátott meleg fürdőket is ellátta. Ma a gyógyvíz

egy tartályba kerül, innen pedig szabadeséssel jut be a közelében lévő épületbe, ahol felmelegítve összesen tíz kezelőkádba kerül. Egy fürdőkúra általában tíz-tizenöt alkalmat, egyenként 15-30 percet vesz igénybe. Egy udvarhelyi cég szakemberei száz év után először kitisztították és fertőtlenítették a kőmedence egy részét. Bóni István László mérnök, aki jelen volt a munkálatoknál, azt mondja, meglepődve tapasztalták, hogy milyen mesteri precizitással készült a faragott kőből kirakott fürdőmedence, az összekötő habarcs nagyszerűen kiállta az idő próbáját. A medence alján talált fenyőfapárnákon fekvő deszkákat cserefa csapokkal fogatták össze a régi mesteremberek, mellőzték a fémet. Az idők folyamán hatalmas iszapréteg rakódott le a medence alján, amit a nyár folyamán ki kell majd teljesen takarítani. Talán sikerül felújítani a következő években ezt a méltatlanul elfeledett Attila forrást, és gyógyvizét rendeltetészerűen használni egészségünk megőrzése céljából. Akkor a legenda valósággá válhat, a csoda itt van, de tennünk kell érte.

A titokzatos édesanya, Knecktel Eugenia

Báró Orbán János huszárcapitány Felvidéken ismerte meg a messze idegenből érkezett szépséges leánykát, feleségül vette és egyenesen a család ősi lengyelfalvi birtokára vitte, ahol boldogan éltek. Házasságukból öt gyermek született, Balázs, a mi nagy székelyünk volt a második, aki köztudott, hogy rajongásig szerette az édesanyját. Érthető, hiszen neki köszönhetően vált valóra sok álma az életben. Például az *Utazás Keleten* című hat kötetes munkája, amikor 1846-ban elindulnak görög származású édesanyja örökségéért Isztambulba a szüleivel. Így lesz világjáró, híres emberekkel találkozik, ismerkedik, nyelveket tanul és beszél, majd megismerkedik a fényképezés mesterségével. Az édesanyjától kapta ajándékba 1871-ben a Szejkefürdőt is, gazdálkodásra, ahol végakaratára szerint őt is édesanyja mellé helyezték örök nyugalomra. Az 1883 decemberében készült szomorú jelentés szövege sem szokványos, mely tudatja a hírt, miszerint özv. báró Orbán Jánosné szül. Knecktel Eugenia 73 éves korában végelgyengülésben jobblétre szenderült. Csak Orbán Balázs tudott így fogalmazni,

Orbán János

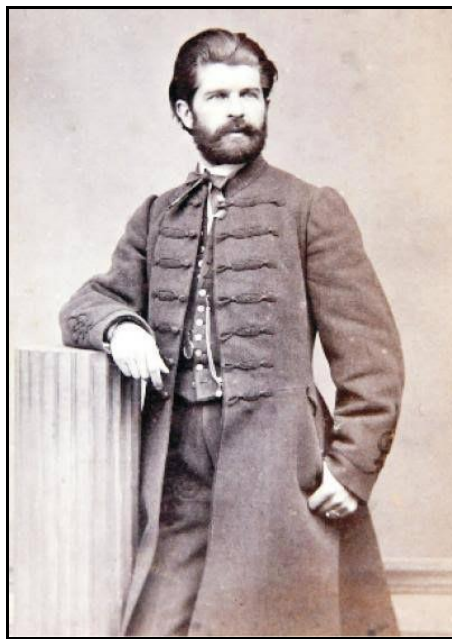

Knecktel Eugenia

amikor azt írja: „A női erények ritka példányképe szállt sírba. Egy fennkölt lélek vált meg porhüvelyétől, mely éltető melegével nem csak családja szív és ész világát hevíté, hanem nemesítőleg kisugárzott mindazokra, kikkel érintkezett. Nemcsak a család összetartó köteléke szakadt meg, nem csak ott hagyott maga után vigasztalhatatlan árvákat, hanem a szegények és gyámoltalanok is egy támaszukat veszítették benne. Hosszúra nyúlt élete az áldásos tevékenységben és önfeláldozó küzdelmekben nyilvánult. Mintaképül szolgálhat a magyar anyáknak, hogy miként kell gyermeket nevelni és miként kell azok fogékony szívében csepegtetni a tiszta erkölcsöket és lángoló honszerelmet. Ő távol keleten született magyar atya és olasz anyától, s az együtt oly sokat szenvedett két testvérnép szebb tulajdonait egyesíté lélekben. Ő testestől lelkestől magyarrá vált, úgy élt, úgy működött, s úgy halt el, mint régi classicus kor dicső emléké hölgyei, kik a haza és szabadság szeretetnek voltak magasztos órszellemei. Adjon a gondviselés sok ily anyát e hazának s akkor az mentve lesz” — olvasható a gyászjelentőben. Édesanyja ma jeltelen sírban fekszik fia mellett, a messziről jött látogató mit sem sejt, hogy a holtában is öleli fiát az öreg matróna.

Orbán Balázs „a mi emberünk”

Pillanatképek a legnagyobb székely életéből

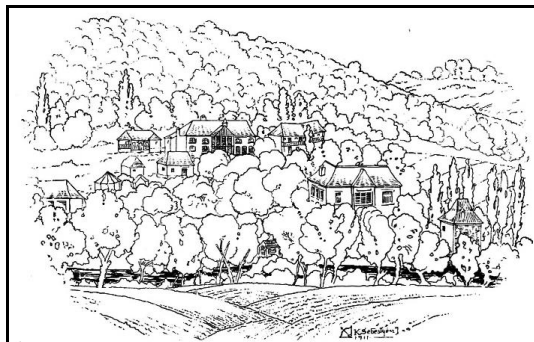

Orbán Balázs fiatal korában

(Az eredeti fénykép dr. Molnár Attila tulajdona)

Orbán Balázs, amikor betegeskedni kezdett, az beszélték róla a magyar fővárosban, hogy valaki mérget kevert az italába, a házat teljesen kirabolták. Erekeként őrzött családi ékszereit s értékes papírjait elvitték, az elkövető nem

más, mint a szejkefürdői birtokának gondozója. Azt is rebesgették, hogy állítólag gyöngéd szálak is fűzték a házvezetőnőhöz. A hírt halála után a sajtó is megszéllőztette. Ezernyolcszáznyolcvanhét elején arra a hírre érkezett haza, hogy kirabolták a Rákóczi lakot és féltett ereklyéit, anyjától maradt családi ékszereit elvitték. Velük együtt eltűnt Faragó Anna is, aki négy esztendeig gondozta szejkei házát s kormányozta magát a fürdőt is. Szegény Orbán Balázs nem

Szejkefürdő

(Korabeli fénykép után készült rajz)

hitte az emberek „abszolút romlottságát” s megbízott Annában, akit Kolozsvár utcáiról vitt otthonába, de meglehetősen viharos múlttal. A jólelkű báró úr megkönyörült rajta s házába fogadta, hogy megmentse az elmerüléstől. Ott élt és uralkodott esztendőig abban a reményben, hogy egyszer bárónó lesz belőle. A gazda ritkán járt haza, az ország gondjai túlságosan lefoglalták, így amíg távol volt, Anna igazgatta a fürdőt, és gazdaságot s az ő kezére jutott minden jövedelem. A rablás után nagy csendben Incze József ügyvédhez fordult Orbán Balázs, hogy szerezze vissza valahogy a családi ékszereit; a többit, ha elvesz is, nem bánja. Arról hallani sem akart, hogy a bíróság útján kerestesse meg a tolvajt. Attól tartott Orbán Balázs, hogy rossz hírbe keveredik, ez neki nem hiányzott. Megbocsátott a bűnösnek s nem szolgáltatatta ki a bíróságnak. A családi ékszereket a kolozsvári zálogházból vásárolta vissza ötszáz forinttal. Anna is belátta, hogy nem lesz belőle bárónó soha. Családdal nem lévén megáldva, de a nők min-

Korabeli udvarhelyszéki népviselet

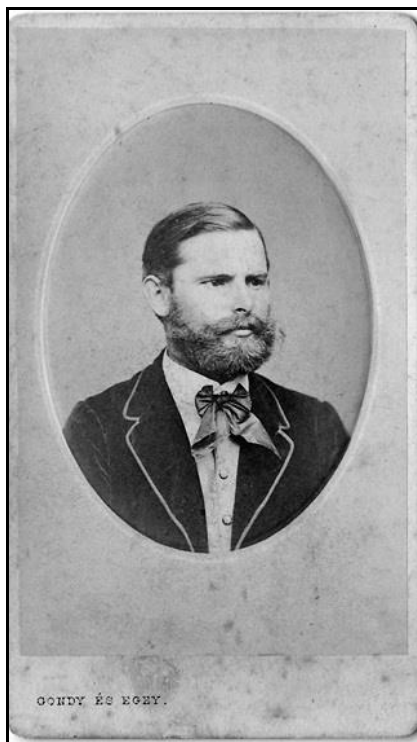
dig körülrajongták. Fiatal korában a hölgyek valósággal bálványozták. Sohasem láttam ilyen szép férfit — szólt elragadtatva egy előkelő francia nő, midőn Orbán Balázs Hugó Viktor emlékénel beszédet mondott. Szemtanúk szerint elbűvölő egyéniség volt: a görög arányok és a székely vérmérséklet szerencsés keveréke. Egyik alkalommal Székelykeresztúr piacán szónokolt egy hordó tetejéről, azt találta mondani: ha képviselőnek választják, eltörlik az adót. „Ez a mi emberünk!” — kiáltották hallgatói. A székely nép, de különösen az asszonyok bálványa volt. Mikor képviselő-választásra mentek a férfiak, a feleség meghagyta férjének: „Orbán Balázssra szavazzon kend, mert hanem kiforrázom a szemét, mikor hazajön”. Ismerősei mondják: Szébb ifjat alig ismertek. Mosolygó fekete szem, szabályos vonások, örök lángolásban levő alig barna arc, magunk közt beszédes ajka, szerény, társaságban mondhatni félnék viselet, mindenkit megnyert számára. Már akkor báróságára nem sokat adott, mert gazdagnak nem született...

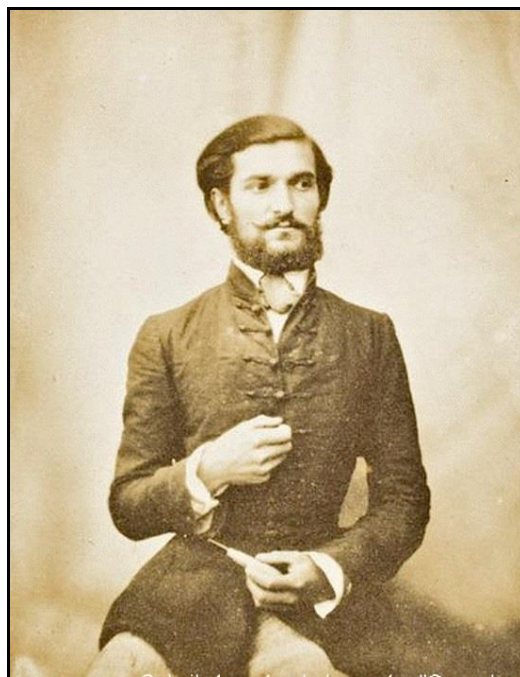
Orbán Balázs, az amatőr fotográfus munkái

Az is közismert, hogy Orbán Balázs előszeretettel fényképezte a szebbik nemet. A legjobb bizonyíték erre a több tucatnyi ráánk maradt fényképsorozat, melynek szerzője, éppen a legnagyobb székely. Kortársai is gyakran emlegették a nagy-bajuszú jóképű fiatalember vonzalmát a szebbik nem irányába. *Orbán Balázs emléke* címmel a Dávid Ferenc egyesület kiadásában megjelent emlékkönyvben a kortársak emlékeznek és olyan történeteket osztanak meg a nagyérdemű olvasóval, ami akkoriban tabu témának számított. Id. Daniel Gábor udvarhelyi főispán sok érdekes adatot mond el Orbánról, kivel, ha éles politikai el-

lentétben is volt, mindig becsülte. Példának említi, hogy mikor a Székelyföldről írt művét készítette, miképp szerzett pénzt a szükséges utazgatásra. „Egy alkalommal huzamosabb ideig tartózkodott Orbán Balázs Erdővidéken, adatgyűjtéssel s fényképezéssel foglalkozván. Egy baróthi hetivásár után csodálkozással beszélt el nekem egy székely nő, hogy egy nagy bajuszú úr potom áron veszi le mindazokat, kik kívánják. Nagy volt a csődület a nők részéről s pillanat alatt le voltak véve. Azt hiszem, ezen fényképek nem igen sikerültek, de mégis valami jövedelmet adtak az ő útiköltségei fedezésére.” Pálffy Dénes többek közt azt a

A fiatal Orbán Balázs

Orbán Balázs 1853-ban készült fényképe Jersey szigetén
(A Párizsi Musée d'Orsay archívumából)

csintalanságot írja meg róla, hogy egy csehédfalvi látogatás alkalmával, ahol unitárius parciális volt, arra lett figyelmes, hogy a díszmagyarban megjelent Orbán Balázs egy rövid diskurzus után a rögtönzött nagy konyhában forgolódik és meglepetésére „a szakács mellé adott szép lányokat és csinos menyecskéket rendre simogatja és öleli; félrehívom és mondom neki: ugyan mit művelsz, ez nem talál papi gyűlésen és öltözetedhez. Erre egész meggyőződéssel azt feleli: ezt meg kell tennem, mert ha nem tenném, ezen leányok és menyecskék rossz néven vennék.” A szejke-fürdői mulatságokon gyakran mondta vendégeinek, hogy táncoljanak, amíg a lábuk bírja, beszéljenek keveset a fővárosról, sokat a farsangról, és arra kérte barátait, ne nagyon nézegessenek bele a szép leányok szemébe, mert olyan betegséget kapnak, amit ki nem gyógyít a Szejke vize. Ha táncolni kellett, ő maga kezdte, karján valamelyik szépasszonnyal, lábán sarkantyús csizmával, a Kossuth-kalappal, s száján a csujogatóval. Politikai pá-

lyafutása alatt gyakran hangoztatja, hogy a nők sokkal több befolyással bírnak a politikai életre, mint azt gondolnánk. Később ő maga mondja: „ruházzuk fel a nőket azon jogokkal, melyeket a természet nekik is éppúgy adott, mint nekünk; így az emberiség bizonyosan hamarább eljut a szabadság édenébe...” Arra hivatkozik, hogy a nők egész sora bizonyította a történelem során: ugyanúgy alkalmasak politikai szerepvállására, mint férfitársaik. Amíg erre a nőknek nincs törvény adta joguk, kénytelenek a háttérből, a férfiak révén gyakorolni hatalmukat. Milyen igaza volt.

Orbán Balázs barátaival Aradon.
Háttérben Simonffy Kálmán és Fátyol Károly látható.
(Az eredeti fénykép dr. Molnár Attila tulajdona)

Anyanyelvünk épségéért

Málnási Ferenc

Erdélyi anyanyelvoktatás — irodalmunk tükrében XL.

Romániai/erdélyi magyar irodalmunk oktatása (II.)

A romániai/erdélyi magyar líra első nemzedéke egyik ágon a *Nyugat* irodalmi forradalmához, a másik ágon a Nyugatról is modernebb, avantgarde irányzatokhoz kötődött. A húszas években a helikoni líra vonulatához a „*helikoni triász*” tagjait soroljuk, akik verseikben először és legközvetlenebbül szólalt meg egy új történelmi helyzetben a romániai/erdélyi magyarság különböző rétegeinek érzés- és problémavilága. Áprily Lajos, Reményik Sándor és Tompa László költészetét sokáig nem taníthattuk, bizonyos ideológiai szűrőn át kerülhetett fiataljaink elé, ma már érettségizóinknek oktathatjuk.

Reményik Sándor (1890–1941) költészetében először az 1918-as történelmi változásban megrendült polgárság kétségbeesett valóságtagadása kapott hangot, főleg a *Végvári-versekben*. „Első versei — jellemezte Németh László — a magyar epigon-líra s a magyar konzervativizmus sablonos villanásai, de ahogy az erdélyi új világ tengelyébe kerül, költészete és szempontjai egyre nemesednek, türelem, szeretet, minden csepp erő megbecsülése hatja át s emberi emelkedése megérzik lírájában is.” Költészetében az igenlés versei következnek, pl. az anyanyelv megtartó erejét hirdető *Az ige* (1925) című. Ma is hittelt valljuk metaforáját: „A nyelv ma néktek végső menedéktek, / A nyelv tündérvár és katakomba”. Első és legnagyobb parancsa az itthonmaradás, a megmaradás, a *Gát* (1924), a *Benéz a havas...* (1922) és más verseiben. Egyik legtöbbet idézett verse ma is a *Templom és iskola* (1925), benne az erdélyi nemzeti közösségünk megmaradásának és önazonosságának két alapvető fogalmát állította akkori és állítja mai, de mindenkori olvasói elé. A címbe emelt két fogalom szakrális jelentésű, a nemzeti fennmaradás, az identitás és a kultúra védelmének legfontosabb szellemi intézménye, Reményik korában is és azóta is, amikor a felnövekvő fiatal nemzedék anyanyelvi nevelésének elsőrendű műhelyeit meg kell védeni. Ebben a szellemben írta meg *Amíg a nagy kúrián átmegyek...* (1923) című versét, a Kolozsvári Református Kollégiumnak, hajdani Alma Materének ajánlva. Zsoltárosan hangzó versben állított emléket Károli Gáspárnak, aki „Az Igének keresett magyar igéket...” (*A fordító*). Tamási Áron vallotta: „Minden verse egy szikra volt. S gyakran csillag, amely tiszta fényvel, ezüstben rezegve szökött fel az égre”. Szállóigévé vált sorai: „Nem a mi dolgunk igazságot tenni, / A mi dolgunk csak igazabbá lenni.” Szentimrei Jenő szerint: *Az építész fia* magától ráeszmélt,

hogy épületet, tartóssat, idő- és értékállót egyedül a szeretet tégláiból és mészhabarcsából lehet építeni...”

A „helikoni triász” másik tagja *Áprily Lajos* (1887–1967), az erdélyi magyar líra magányos remetéje, magyar—német szakos tanár Nagyenyeden, majd Budapesten a Baar-Madas Református Kollégium igazgatója. Nemzedékének szörnyű élménye hangot kapott verseiben, vágyott valamire, ami az embert megtartja az embertelenségben. Ezt a megtartó erőt a természetben — konkrétan: a hazai, az erdélyi tájban — fedezte fel. *Március* (1923) és *Tavaszdik* (1923) című verseit már az elemi iskolások szavalják, az ügyesebbek pedig a *Kalács, keddi kalács* (1939) sorait is. A nagyobbak *A rím* (1921, az *Enyedi csend* (1934), az *Egy pohár bor* (1939) verseivel ismerkednek, míg a középiskolások a *Tetőn* (1923), a *Vallomás* (1926), a *Pisztrángok kara* (1939) mondanivalóját elemzik, ízlelgetik. Diákjaimmal mindig elmentünk a Házsongárdba, tisztelegni Apáczai Csere János sírja előtt, s a *Tavasza házsongárdi temetőben* (1926) soraival „századokba” nézve „a holt professzor szellemét”, valamint messziről Erdélybe érkezett, férjét követő feleségét idéztük meg. Itt olvastuk fel Németh László sorait is Áprily költészetéről: „A magyar líra pillanatnyi bomlásából ő szigetre szállt, és szigetre mentett magvaiból gyönyörű flóra sarjadt. A kifejezés áhítatát, a természet tiszta sugallatát s ahogy ő mondja: az ember dallamát őrizte meg nekünk. Egyike azoknak a művészeknek, akik nem új utat törve, de tiszta és komoly szívüket felmutatva válnak új idők követévé.”

Tompa László (1883–1964) verseiben másfajta tájhoz kötődik, mint Áprily, a zordabb Hargita-alj válik egész népének sorsát és helytállását kifejező témává, pl. az elemiben tanított *Magányos fenyő* című. Táj- és sorsélmény fejeződik ki az N. Tessitori Nórának ajánlott *Erdélyi télben* című versében. Érettségizőknek tanítjuk a *Lófürösztés* című, a közösség megtartó erejét is kifejezésre juttató versét. A történelemre utalunk azzal a ténnyel, hogy a „farkasjárás éjszakáján” költői helytállásának demokratikus, humanista tartalma körvonalazódik. *Diogenész lámpájával*, az ókori bölcselő alakját felidézve kérde: „...hol vagy, ember — Ember?” Magatartásával költői életet teremtett „a költőietlenség legádázabb sivatagijában”.

A helikoni költészet egyéni utat választó képviselője *Bartalis János* (1893–1976), aki a modern, az avantgarde vers eszközeivel adott hangot a természetben élő ember hagyományos érzéseinek, szabadverseiben a földszereket, a mezők dicsérete, a bukolikus környezet az amerikai Walt Whitmannal rokonítja. Ma is népszerű versei, költészetének állandó antológia-darabjai: *Az erdőről hazatérő favágók* és a *De különben csend van* címűek, bennük az egyszerű élet látványai-ban is a csodát fedezte fel, a tavasz érkezéséből kivételesen művészi értékű híradást teremt. „Az erdőből hazatérő favágók / csoda dolgokat beszélnek. / A nap, mint piros máglyatűz / a madarak dalán hamvad el / és rügybe szakadt a fák hegye.” Tanári diplomával vonult Kosályba gazdálkodni, itt születtek híres „kosályi bukolikái”, amelyekben a klasszikus latin költészet hagyományát mai-vá téve, a gazdálkodó életforma túláradó örömeiről énekelt: *Aranygyümölcsös Kosály*. Nem menekülés volt ez, hanem tiltakozás az embertelenség ellen, az ember megalázása ellen. A nép sorsával úgy azonosult, hogy beállt szántani, vetni, kaszálni, aratni, szőlőt termelni. Küldetéstudata egyetemessé válik, pl. a *Szőlőérés* című versében. A háromszor ismétlődő *vasvilla* stilisztikai funkciójú,

összetett kép, jelképes, a szőlős a világgal cserélődik fel, a pásztor pedig a tiszta humánium őrizőjével.

A *Nyugat* hagyományainak Tóth Árpád és Kosztolányi Dezső impresszionisztikus lírájának erdélyi folytatója *Dsida Jenő* (1907–1938). Költészetének — Láng Gusztáv szerint — „alapélménye az a felismerés, hogy kora megtagadta a szépség és emberség öröknek mondott értékeit, s hogy a költői szó önmagában gyenge az értékek megóvására. Verseinek szépsége abból fakad, hogy újra és újra felragyogtatja a hitet az értékekben, tragikuma pedig abból, hogy szakadatlanul kénytelen átélni e hit vereségét, szépség és humánium tehetetlen kiszolgáltatottságát”. A magány a kulcsszava a *Laterna magica* című versének, benne a lélek bűvös lámpáján kivétel egy hangulat, amelyet színek és hangok tesznek sejtelmessé. Az emlékezés fénye nyomán a távoli kedves megjelenése örömteli pillanat. Még nyomasztóbb a társas magány, a *Nagycsütörtök* című versében. A biblikus mondanivalóhoz párosul a világméretű elidegenedés döbbenete, rémülete, az a rettenet, hogy ember emberrel nem érthet szót, megszűnőben a kommunikáció lehetősége. A „nagycsütörtöki” megrendülés Dsida költészetében kisebbségi zsoltárában is felhangzik, a *Plasmus Hungaricus*ban is. A kisebbségi sorsban a kiszolgáltatottságot, a megalázottságot, az üldöztetés egyetemes emberi tapasztalatát ismerte fel, s midőn védelmet keresett, a korai halál riasztó bizonyosságában, minden emberi reményét a megváltásba vetette. Diákjainknak is tanácsolja a *Hogyan kell verset olvasni?* című írásában: „A helyes olvasáshoz, a költemények szeretetéhez, az ingyencsésig fokozott műélvezethez természetesen sok minden szükséges. Rengeteg olvasás, önmagunkban bizonyos irányban való szakadatlan művelése, némi zenei képzettség, versformák ismerete, nyelvtudás és még sok egyéb.” (Pomogáts Béla. 2008. 344.)

Tanítványaink *Szemlér Ferenc* (1906–1978) néhány szabadversét is megismerhették a középiskolai tanulmányaik során. Ezek a versek az avantgarde vonzásában születtek, de a népköltészet formavilága sem volt idegen tőlük. A megidézett táj, természet és az emlékező ember harmonikus egysége szólal meg az *Udvarhely* című versében. Az életére visszapillantó költő szép számvetése az *Abból a különös jövőből*, benne a *béke, jövőendő, remény* kulcsszavakkal. Diákjainknak a *Szavak* (1959) című verséből szoktam idézni, amely a *Nyelvédesanyánk* (1980) kötetben jelent meg: „...magamra hát sohase hagyjatok, / világteremtő, hűség szavak.”

Erdélynek mindig is voltak vértanúi, közéjük tartozott *Szabédi László* (1907–1959), aki állandó önemésztő küzdelemben igyekezett érvényre juttatni meggyőződését. Illyés Gyula a magyar népi és egyetemes európai alapokra egyaránt építkező költőre figyelt föl. Az *alkotó szegénység* című szonettjében a tárgyyszerű, pontos közlést tekintette a költő feladatának. Anyanyelvünk oktatója volt, román faluban tanítóskodott, ahol összegyűjtötte és lefordította magyarra a falu folklórkincsének java termékeit, egyetemi tanárként pedig a magyar verstan tudósa is volt (*Kép és forma*, 1969), s megírta *A magyar nyelv őstörténete* (1974) című, egyetemi jegyzetként is használt, értékes munkáját.

Demeter Attila

Egy szép napon

Egy szép napon az Ember
gondolt egy nagyot.
Mondá: mindennek feje
Én vagyok.

Azóta szüntelen nagy
versenyben áll,
nagy halom kincs hever
lábainál.

Maga alá gyúrt mindent,
és mégis veszteség,
hogyma már semmi, semmi
sem elég.

Egy szép napon az Ember
ha majd messzebbre lát,
igyekszik visszahozni
lányát vagy fiát.

Tán az is elég volna,
ha gondol egy nagyot,
és szomjazná az Istent,
akit elhagyott.

Tíz sorban

Ez volnék én
tíz sorba írva
ráfirkálok
egy ív papírra
gondolat
gondolatot követ
állnak a rímek
mint a cövek
halványulnak
a határkövek

Albert-Lőrincz Márton

***A vörös szőnyeg és én
(III.)***

(Minden nap kimegy)

Minden nap kimegy a kútra,
iszik, mint a csorda tehene,
körötte hemzseg a csend,
sérthetetlen fecsegések.

A kocsmában kimérik az adagot,
sok legyen s olcsó,
még mielőtt a mentő beérne a zsellérfaluba,
a falu közepébe,
ahol értelmét veszti a fáradt óra
időromboló zakatolása.

(Keresünk, kérünk)

Kilyukadt zsebemből kihullnak a színes golyócskák,
Mindegyikbe játék volt csomagolva, fogócskák,
Bújócskák,
Mint a morzsák, elmaradoztak.
Nem találnak vissza a zsebembe.

(A kilátó felé)

A Csiky kert mögé kerülni,
ma ezt a célt tűztem magam elé.
A kilátás hajt.
Készültem, megborotválokztam,
elrendeztem a rakoncátlan szakállszőröket,
a felesleget lenyestem.

Azt mondják, akik merik,
a deres szakáll öregít,
nem színes, mint az ősz.

Felfele kapaszkodom,
mint a ganajtúró bogár munka közben.

(A tárgyak, a tárgyak)

Kijelenthetem, magukban jól megvannak a tárgyak,
nem siránkoznak, nem élnek előéletet, csak a mának
élnek, utóéletre nem aspirálnak,
mintha tudnák, hogy dolguk van az embereknek,
és nélkülük sehogy sem boldogulnának.

(A dicstelenség földi fénye)

Lacihoz, Gyöngyihez stb.

Azért, mert nem köszön,
én szégyellem magam.
Azért, amiért nem köszön,
ő szégyellheti magát.
Nem tudunk kiegyezni.
Jól esett volna, ha hagyja,
hogy elvegyem az almát a tálról.
Jól esett volna egy köszönet:
Te balga, nyomod még ne hulljék porba.
Jól esett volna,
ha felajánlja nekem, bár a végén,
amikor a nyugdíj rám szakadt,
az én mosott almámat,
s nem kebelezi be teste gyomorsavába.

(Nincs dolgom)

Nincs dolgom a világban.
Személyazonosságim kiírt,
kaptam még ötven évet.

Akkor majd értem jönnek,
és munkát adnak, dologra fognak.

Addig senki nem háborgat,
ha akarom, megírok egy verset,
ha akarom, rácsodálkozok
Boris Vianra és Mózesre,
ha akarom, megorrolok,
vagy abbahagyom.

(Lépj tovább)

Lépj tovább a csillagösvényen,
s ha odatévedsz, Jób útját,
más utcákat is járj be,
a zsákutcáktól se félj,
ezt tanácsolják, hallom,
de nem tudom, kik,
kerüld az útonállókat,
mert ők nem adnak,
csak elveszik,
ami neked rendeltetett,
ez már a visszhang.

(Jámbor úr)

Jámbor úr az ősz,
vidor szeme könnyezik,
látása párás,
sétapálcáját fákon
felejtve, a kert alatt

remegve járkál,
s amint a nyár zizegő
ingén botorkál,
orra bukik zavartan
egy avarban megbúvó almán.

(Az Olt partján)

Nagy Imre: *Forrás* c. olajképe alá

Piros-fekete, piros-fekete
a súlyos szoknyák szövete,
szél alája nem szökik,
derékon jól összekötik,
ám a lenge gyolcs, a kelme
vetkőzik a nyári melegben,

ó, székely asszonyfogatag,
piros-fekete nővarázs az Olt partján,
és ég a nyár...

Az asszonyok: ó, a Nap lefut,
és föltárulkozik a Tejút,
hol vitézlő legények jönnek,
tündökölnék, hazát remélnék,

és itt maradnak,
itt, ahol darázsderekú asszonyok
vizet mernek a folyóból,
vizet vesznek korsóikba,
ahogy a rend kívánja Csíkba',
hisz nemsokára a rétekről
megrakott szekerek előtt
férfiak ereszkednek alá,
le a hegyről s a mezőkről,
víg-keserű örömökről
álmodozva,
szikrát hozva
jönnek haza —

A kóbor est
versenyt futva
ráomol az
Olt menti kicsi falura.

Esznek-isznak, ölelkeznek,
fogadnak és fogadkoznak
a fáradt karú férfiak:
jobb időknék el kell jönni,
verítéket letörölni.

(Mi pedig belecsoobbanunk)

Kedei Zoltán: *Fényözön* c. képe alá

A fény lezuhan, mint egy feldobott kő, mint egy felhajtóerejét vesztett röppentyű, egy gép, amelyben minimum egy ember navigál, vagy egy bomba. A gép akkor is fölszáll, ha a küzdelemben alul maradhat. A Nap és a Hold akkor is felmegy, ha fénye lezuhan. Mi pedig belecsoobbanunk a gravitációba.

Beke Sándor

Unalom

A pásztor a mezőn furulyázott.
Amikor subája zsebébe tette a furulyát,
belerúgott egy óriáspöfetegbe.
A magas szórfú között a pásztorkutyák,
a komondorok, s a pulik megugatták.

Huncutság

Van, aki a könyvjelzőt
azon a helyen rejti el,
ahol a legszebb vers található.

Néhanapján

Életünk legszebb szavait
a legritkábban használjuk —
de soha nem felejtjük el.

Német vers

Líbe, líbe,
sónesz hungárise médhen!
Vász iszt a szerelem?
Most már látom, most már értem.

A kalapos asszony

Az asszony fején ferdén áll a kalap.
Hasonlít hozzá, a Párizsban időző Léda.
Vasárnap van, a templomból jött,
most a festőnek ül modellt áhítatosan,
mesterségesen — a kalapos asszony.

Óra

A mánus te vagy.
A fogaskerék én vagyok.

Festmény és digitális fotó

Olvasó leány a régi képen
padon ül a parkban, szépen.
A filmkockán látható lány
fiújával smárol a járdaszélen.

Munkavállalás

Frankfurtban táncol,
vígán él. Munkát keresett
a drága, a szépséges nő —
Ő ott a playboy királynő.

Elengedlek

Szíveddel
szeress
szabadon
szerelmet,
szülőföldet.

Hallgatóság

Madame zongorázik mélán,
úgy képzelem,
hogy a nemzeti színház színpadán.
A vázában a fényes zongorán
feléje hajló virágok hallgatják.

Tanulás

Megtanultam a tanító nénimtől,
hogy csak azt mondom ki,
amit gondolok, s amit érzek.
Ezért vagyok most veled, veletek.

Sietség

A kongó munkatelepen
melós talicskázik részegen.

A talicskában egy láda sört visz a háztetőre
az ácsorgó ácsoknak sebesen.

Teherautó a parkírozóban

Marhaszállító teherautó a parkírozóban.
A sofőr az útszéli büfében ebédel,
a marhák étlen-szomjan
bólogatnak a deszkarácsok mögül.
Nagy kerek szemükben,
a jászol ölén Jézus szundikál.

Kevés szóval

sokat lehet mondani.
Akkor miért fecsegünk annyit,
s feleslegesen, ha nem akarunk
valamit világosan kimondani?

Ha nem vigyázol

Egész életedben a virágok között
a titkok mezejét jártad.
Egyszer a virágok magukhoz ölelnek,
s téged is láthatatlan titokká varázsolnak.

Az út

Ugyanazt az utat járta az ökrös szekérrel.
Minden nap. Most már nem járja.
Esténként az úton a homályból
előbukkan az állatok körvonala,
s az öregember árnya.

Volt — nincs

A sok tudomány ott halmozódik a neten,
ám ha megszűnik az áram,
a fejedben már majdnem
semmi nincsen.

Molnos Ferenc

Rodostó felé

IV.

X. Végre Rodostó

Avsarköy után erős kontrasztként hat Rodostó látványa. Modern európai város forgalmas utakkal, szép épületekkel, hangulatos utcákkal. A Márványtenger szép öble is segít a hatásban.

Egy téren szállunk ki járművünkből, innen indulunk fel az öböl fölötti dombra. Jólesik a közlekedési tábla látványa Rákóczi felirattal az idegen városban. Máris otthonosan érezzük magunkat. Fent ismerős épületet ötlük a szemembe. Számptalan képen láttam már. Vele kezdődik a Magyarok utcája, ami sajátos építészeti jegyeket mutató épületek halmaza. Legfőbb jellemzőjük, amiről felismerem, a földszinti falak síkjából jócskán kiugró, konzolok által tartott emelet. Az eredeti Rákóczi-ház pontos mását a múlt század húszas éveiben építették, 1981-ben a magyar állam felújította, mindmáig karban tartja. Mai neve: Rákóczi-múzeum. Előtte székelykapu, amely kissé furán hat a városi környezetben. Az épület stílusától is idegen, de ez most nem zavar. A homlokzatára felrótt szöveget betűzöm: TEKIRDAGH HOŞGELDİNİZ. TÜRK VE MACAR HALKLARI KARDESTİR 2005. A török—magyar testvériséget megértem belőle. Ennyi elég is. A felirat a törökökhöz szól, hozzám inkább a díszítésül belefárgott motívumvilág.

Az épület bejáratánál egy barna bőrű férfi fogad. Ő Ali Kabul, a múzeum igazgatója, mindenese. Gyönyörűen, választékosan beszél magyarul. Huszonhét évvel ezelőtt a ház felújításakor itt dolgozott a magyar szakemberekkel. Tőlük kezdett tanulni magyarul, majd nyelvtudományát továbbfejlesztette és úgy adott, hogy éppen ő lett a múzeum állandó munkatársa. Nem választottak rosszul, akik erről döntöttek, mert évtizedeken át lelkes munkával és alapos felkészültséggel igyekezett megfelelni a vele szemben támasztott elvárásoknak. De Ali Kabul nem csupán egy feladatát becsülettel elvégző hivatalnok, jóval több ennél. Most éppen szakavatott előadást tart nekünk a bujdosó magyarok történetéről, itteni életéről. Tőle tudjuk meg, hogy a magyar látogatók mellett igen sok török is felkeresi a múzeumot. Ők is ismerik Rákóczi nevét, tudnak a történetéről.

Mintegy száz magyar veszi egyszerre birtokába az épületet. Ha ezt kibírja, akkor még sokáig fog állni itt! Magam is ott vagyok közöttük. Nem az emléktárgyak leltározása érdekel, csupán mintát akarok venni abból a hangulatból, ami a falakból, képekből, berendezési tárgyakból árad. A részletekért nem töröm magam, én az egészet akarom. Látni kívánom a fejedelmet a díszesen fárgott székben. Gondoktól gyötört homlokát, elmélázó tekintetét, pihentetésül kinyújtott fájó lábát. Az örökös készenlétet szeretném meglesni, a figyelmét az otthoni hírre. Halk szavú beszédét bizalmasával, akit ha magára hagynak, pennájával egy papír fölé görnyed, s szorgalmasan rója a sorokat kedves nénjének címzett,

de soha el nem küldendő leveleibe, amelyek aztán mégis minden otthonihoz megérkeznek.

Örvendek, hogy találkozhattunk. Jobb lett volna otthoni földön. De most hazavisszük őket magunkban, hogy velünk legyenek. Veszem a pennát, s feljegyzek magamnak emlékeztetőül néhány sort:

„Ebben a házban élt 1720–1735 között II. Rákóczi Ferenc (1676–1735), Magyarország és Erdély fejedelme, a Habsburg uralom ellen kitört magyar felkelés (1703–1711) vezére, aki 1717-től élvezte a török nép és állam védelmét és vendégszeretetét.”

XI. Hová tegye?

János barátom, a jeles faragóművész szeretné megajándékozni a rodostói Rákóczi-múzeumot egy otthonról hozott könyvvel. Tulajdonképpen egy képeskönyv, amely a teljességében pompázó egykori ország mind a hatvannégy vármegyéjének a címerét tartalmazza. A jelképeket ő maga örökítette fába. Látszik rajtuk, hogy járatos a címertan titkaiban, tudja a grafikai elemeket, amelyekkel kifejezheti az adott címereken előforduló színeket. Vésetei tiszták, határozottak. Ismeri a szakmát, gyakorlott kézzel vezette a vésőt, amelynek nyomán szemet gyönyörködtetően rajzolódnak ki a formák.

Előző este vacsora után, a kintinban veszi elő, hogy megmutassa, és hogy segítsünk neki megfogalmazni egy, az alkalomhoz illő dedikálást. Törjük a fejünk, hogy szabatos, lényegre törően tömör, de ugyanakkor egy szemernyi líraisággal is érintett legyen az a mondat, amit aztán szép, vésetszerűen formált betűkkel be is ír az elejére. Szurkolunk, hogy jól sikerüljön, hiszen immár nekünk is szívügyünk, mert mindnyájunk nevében történik majd a jótékony adakozás. Arra számítunk, hogy azt majd a jeles intézmény látogatói közül sokan fogják forgatni. Akkor méltó legyen az a szövegünkkel ékített oldal a könyv tartalmához és a múzeumi környezethez.

A Rákóczi-házban való látogatásunk zárójeleneteként történik meg az ajándékozás. Mi már kint állunk az épület előtt a tűző napon, amikor a lépcső tetején szép beszédet rögtönözve, Székelyföldről jött csoportunk nevében János barátom átadja az igazgatónak a múzeumnak szánt könyvet. Ünnepléses a pillanat. A török arca ragyog. Úgy fogadja, mintha ő kapná az ajándékot. Pedig nincs itt semmi félreértés, hiszen nem csak érti, de nagyszerűen beszél a nyelvünket és pontosan felfogja az adakozó szándékot. Csak hát ő már annyira azonosult mindazzal, amit e falak itt jelentenek, hogy mint sajátjáért, örül mindenért, ami a múzeumot gyarapítja.

A könyvet nézem. Vajon hol talál számára helyet ez a kétségtelenül magyarul is érző török? A bujdosók személyes tárgyai közé nem keverheti be. Valahol mégis láthatóvá kell tennie. Na, ez legyen az ő gondja! Nem hiszem, hogy egymást érnék itt a látogatók. Amíg újabb csoport jön, majd csak kitalálja.

De tetszik nekem az ötlet. Így is lehet múzeumba juttatni egy könyvet. Másoknál ez lassabban megy. Akkor kezdenek érdeklődni utánuk, ha már porhüvelyük is régen elemeire bomlott az anyaföldben. Elmorfondírozok azon, hogy követhető az imént látott minta: én is széthordhatnám műveimet a múzeumokba.

Már látom magam, amint ünnepélyes keretek között önzetlenül osztom szét a köz javára. Hadd olvassák, és okuljanak belőle! S ha már fáraszt az átadási ceremónia, a többiben egyszerűen látogatás közben, minden felhajtás és feltűnés nélkül is elhelyezhetek egy-egy példányt. De a könyveknek inkább a könyvtárakban van a helyük. Egyelőre csakis a leghíresebb, legfontosabb könyvtárakba, ahol a legnagyobb a forgalom és a lehető legigényesebb az olvasóközönség. Aztán idővel — újabb kiadások után — talán jut a többibe is, a vidéki kis könyvtárakba, kisvárosokba, falvakba, mert ott is szükség van a jó könyvekre. A múzeumokba inkább képeket viszek.

Lázba hoz ez a gondolat. Szabadalmaztatni fogom az ötletet, mielőtt valaki más elorozza. Már látom a képeimet híres gyűjteményekben a legnagyobb mesterek művei mellett. Igazán jól elférnek ott, alig kell egy picit összébb húzódnuk a régieknek.

Igen, már pászítgatom is őket. Gondom van rá, hogy ne legyenek zavaró, ne adj Isten, hogy beavatkozással bármelyik remekmű jelentőségét csökkentsem! Olyat semmiképpen nem tennék. Cezanne mellé az egyik gyümölcscsendéletet, Vermeerhez azt a magába feledkező aktot, Malevicshez azokat a szép íveket pászítom, a szálkás absztrakt formák pedig Kandinszkijhoz illenek. Csak semmi sietség, mindenik helyét előbb-utóbb megtalálom...

...köszönöm! — ér el hozzám a török utolsó szava. Erővel rángatom vissza ábrándjaimból magam Rodostóba. Ott áll az ajtóban, a címeres könyvet magához ölelve tartja. Búcsúzunk tőle, és búcsúzunk a nagyságos fejedelemtől, Mikestől s a többi bujdosótól. Indulunk. Kis csoportokra szakadva, lassan poroszkálunk a Magyar utcától tova. A faragó arca elégedettséget tükröz. Bizonyos benne, hogy jó helyre és jó kezekbe került az a szép album, amiben ott van a múlt emléke s a jövő reménysége. Valamennyien meghatódtunk vagyunk. Nem beszélgetünk, befelé figyelünk. Ki-ki kapott valami rendkívülit, fontosat, s most keresi magában, hogy hová tegye.

XII. Müteferrika

— Nagy-nagy értéke van most az árnyéknak. Okos ember volt, aki kitalálta — szellemeskedem látva azt, ahogyan társaim a perzselő nap elől menekülnek.

Én is sebes léptekkel igyekszem árnyékot találni, mert tegnapi fürdőzésem során tüzesre égett a bőröm, s most nem szenvedni ruhán keresztül sem a további melegítést. Egy nyárikert Coca-Cola reklámmal díszített ernyője alatt találok menedéket. Kényelmes nejlonszéken elterpeszkedve nézelődöm. Innen követem az eseményeket.

A III. Mikes-zarándoklat résztvevői a tavaly itt állították fel Ibrahim Müteferrika cserefából készült szobrát, amelynek alkotója Köpe Csaba csíkszeredai faragóművész. Mi pedig pontosan egy év után koszorúzásra és főhajtásra jöttünk el ide.

Ibrahim Müteferrika a török kultúra kiemelkedő alakja, a török könyvnyomtatás megeremtője. Neve Törökországban általánosan ismert. *Riszále-i iszlámije* címen ismert, kéziratban maradt memorandumát ezekkel a szavakkal kezdi:

„Én, igénytelen, szegény szolga, Magyarországon, Kolozsvár városában születtem”.

Magyar származású lévén lehetett 1718-tól II. Rákóczi Ferenc tolmácsa és török titkára 1735-ig, a fejedelem haláláig.

A szobor nyárikertünk szélén áll, ülő helyemből jól odalátok. Mögötte a régi Rodostót idéző épületek, egyikük már megroskadt gerendázattal, omladozó vakolatú falakkal, amire csaknem ráterpeszkedik a közvetlenül mögé emelt magas tömbház. Mintha ez a teher őt is nyomná, a fába faragott nyomdász is meggörnyedt tartással áll arccal a Márvány-tenger felé, amelynek partjára, Sztambulba sodorta a szél. A magas Porta által rábízott feladatokat veszi számba, vagy a szívének kedves könyveire összpontosít. Sok-sok lepelbe bebugyolált kincsét veszi elő: távoli szülőföldjére gondol, a kincses Kolozsvárra, amit csak vele kettesben maradva tehet meg, mert a tenger nem locsogja ki a legféltettebb titkokat, hogy olykor sajog a szíve és elpárásodik a tekintete. A tenger vigasz és remény.

A bujdosók is azt nézhették szobájuk ablakán át, mert ebben a városban minden arra tájolódik. Ha gondolataik erdélyi tájakon jártak is, önkéntelenül a tenger felé fordultak, mert itt ő az, akinek el lehet mondani minden bánatot, minden kételyt és minden vágyat.

Rajtunk kívül más nem ül a kertvendéglő asztalainál, de a zászlós, székelyruhás felvonulásra néhány báméskodó helybéli is megjelenik. Errefelé jövet, ketten-hárman lemaradva a csoporttól, egy helybélitől érdeklődtünk itt híressé vált hazánkfia szobrának hollétéről. A megszólított ősz hajú hatvanas férfi szemüveget viselt, külseje és modora alapján tanárnak gondolom. Tájékozottnak bizonyult, és kedvesen útbaigazított. Akiket most jelenlétünk idevonzott, megjelenésük és ruházatuk szerint más kategóriát képviselnek. Nem tűnnek a sors kegyeltjeinek. Színes forgatagunk felkeltette a kíváncsiságukat, és ráérnek, hogy megbámuljanak minket. Nem zavartatják magukat, annyira közelítenek, hogy mindent jól lássanak. Én meg tisztos távolból, a Coca Cola reklámmal éktelenített ernyő alól őket nézem. Azokat, akik a legközelebb húzódtak az emlékműhöz. Az emlékmű fölötti magaslaton vannak. Egy idős férfi pihentetőül lekuporodik. Szürke ruhájában szinte egybefolyik a háttérrel. Nem értem, hogy lehet így pihenni. Én öt percig sem bírnám ki abban a pózban. Negyvenes éveiben járhat az, amelyik hanyagul egy parkoló autónak támaszkodik. Bizonyos vagyok, hogy nem ő a tulajdonosa. Fején napszíttá baseballsapka. Arca a sapka simléderének árnyékában megbúvik. Csak akkor látom tisztán, ha kissé elfordítja a fejét. Kezében cigaretta. Időnként szájához emeli, hosszasan, ráérősen szívja, s a füstöt is úgy fújja ki, mintha ragaszkodna hozzá, hogy semmi se maradjon belőle a tüdejében. Teljesen lefoglalja a füstölője, de azért úgy helyezkedik, hogy álmatag tekintete befogja a szobor körüli történeteket. Egy mafla kamasz lábait váltogatva, pelyhező állát előrenyújtva áll. Túl hosszú kezeivel nem tudja, mihez kezdjen.

Hármas csoportjukon van a tekintetem, amikor nemzeti imánk után a csíkszentdomokosi székelyruhás kórus a török himnusz éneklésébe kezd. Betanulták otthon, hogy a magyar—török barátságot ezzel is szentesíthessék. A törökök, mindhárman, egyszerre mozdulnak meg. A kucorgó öreg fürgén felegyenesedik, a negyvenes eldobja cigarettáját és leveszi a sapkáját, a kamasz leteszi

másik lábát is. A kórossal szemben vigyázzba merevednek, kidüllesztik a mellüket, s a szájuk mozgásáról látom, hogy énekelik a himnuszt.

Láttukra elrestellem magam, hogy miközben itt nemzeti jelképeinket használják, én kissé távolabb húzódva, mintegy kívülálló szemlélő, az árnyékban üldögélek. Müteferrikára siklik a tekintetem. A cserefa merevítő görcséből kitörve, mintha Ő is kihúzta volna magát. Arra figyelni sem merek, hogy a himnusz szavait követve nem mozognak-e azok a keményre faragott ajkak.

XIII. Cserébe kecske

Rodostói kánikulában árnyékot keresünk egy vendéglátó egység útszéli asztalainál. Ráérünk elereszteni magunk, s egy-egy tölcsérnyi finom fagyival hűteni a forróságunkat. Társaságunk tagjai között egy házaspár. Úgy saccolom, hogy negyven felé járhatnak és súlyfölslegükre való tekintettel az orvos egyiküknek sem javasolná a hűsülésnek ezt a módját. Különösen a feleség van jó formában. Ott is gömbölyödik, ahol tán nem lelkesedik a férje sem érte. Arca viszont kislányosan üde maradt. Mindenestől néhai nagyanyám valamikor így jellemezte volna: „szép, derék asszony”. Összeszokott pár. A mögöttük lévő évek egymáshoz csiszolták őket. Ismerik és kevés szóból is megértik egymást. Az asszony, azt hiszem, szereti megmondani emberének, hogy mikor mit kell tennie. Mindenesetre határozott elképzelése lehet arról, hogy a földnek mint kellene forognia, s a csillagok járásán is szívesen igazítana. A férj meghajlik ennyi tudás előtt. Viszonylag jól tűri, hogy asszonya vágya az, hogy a mindenséget irányíthassa. Csak akkor lehet baj, ha az ő egzecíroztatását túlzásba viszi. Akkor bizonyosan fellázad, felemeli a máskor oly csendes hangját, és heves hadonászás közben nehéz szavakat vagdos felesége fejéhez.

Tanúsíthatom, hogy most szent a béke közöttük. Ha egymáshoz szólnak, mosoly dereng az arcukon, és egyáltalán jól érzik magukat. Zarándokútjukra a nyaralás igényével is jöttek. Megkaphatták, hiszen a tegnapot teljesen a fürdőzésre fordíthatták. Lám, most is milyen kényelmesen ülhetnek itt a Márványtenger partján árnyékot tartó ernyő alatt egy karosszékekben, s nyalogathatják a méltán híres török cukrászat jóízű remekét. Valamennyien széles körben egyetlen asztal köré és egyetlen ernyő alá telepedtünk, hogy ruháinkat ülve csöpögtessük le a hőségben gyorsan olvadó fagyaltunkkal. A tenger nem látszik ide, de észleljük nyilvánvaló közelségét a mellettünk magasodó épületeken túl. Küld is nekünk egy-egy hajfürtöket, könnyű inget lobogtató fuvallatot, hogy könnyebben viseljük el az árnyékban is érezhető nap tüzét.

Még alig helyezkedtünk el, megjelenik egy utcai árus, aki oldalán hatalmas utazótáskát cipel, bal karján sorakoztatva — mintegy kirakatként — bemutatja áruja széles választékát. Egy pillantással nyugtázom, illatszereket forgalmaz, és elég ügyesen egyensúlyoz a „kirakatával”. Nem tudom, miből, mert éppen szünetet vett ki a társalgásunk, de azonnal kiszúrja, hogy magyarok vagyunk, és miközben karjáról asztalunkra üríti terhét, hozzánk szól:

— Cserebere... Nem drága!

Erre nincs pénzünk. Különben sem akarunk vásárolni, tartalékainkat az isztambuli bazárra őrizgetjük. Egyedül a feleségnek tetszene egyik doboz, szívesen

megkapná ajándékba emberétől. A török tíz eurót kér, a mosolygós férj tíz lejt ajánl, elő is húzza zsebéből és az árusnak nyújtja. A török megforgatja a pénzt, a románok nemzeti festőjének arcképét tanulmányozza rajta, majd visszaadja tulajdonosának.

— Bank... problem... — mondja el két szóban, hogy miért nem fogadhatja el.

Mintegy negyedórát tart az eredménytelen győzködés, amíg elköszön és elmegy. De máris itt van a következő. Ötven körüli férfi, akit sokat sütött a nap. Sötét ábrázatán ravaszkas mosoly. Tükörbe kellene néznünk, lehet, hogy ránk van írva az identitásunk, mert ő is magyarul kínálja az előbbihez hasonló termékeit:

— Nem sok... Nem drága...

Áruját kitergeteti elének. A nők turkálnak a dobozok között. Az ismerős neveket keresik. Szakértő nyilatkozatokat tesznek. A feleséget érdekelné az egyik márka, ami éppen hiányzik az asztalra kirakottak közül. Minő szerencse, a táskák mélye éppen rejteget egy olyat is. Ám a feleség a termékcsalád egy másik, ettől alig különböző elemét szeretné, amivel az árus, sajnos nem szolgálhat. A török egyenként rakja elének a táskák tartalmát, kitűnőségüket bizonygatva, el nem mulasztja vásárlásra felajánlani valamennyit. A kíváncsi hölgy visszatér az előbbi dobozhoz, azt forgatja, tanulmányozza. Látva asszonya érdeklődését, a férj újból felajánlja imént már mutatott tizesét érte. A török nem utasítja el az idegen pénzt, szeretné tudni, hogy hány eurót ér. Majd alkudoznak egy ideig, de végül nem tudnak megegyezni.

A patthelyzetben új ötlettel áll elő a férj, aki kezdett szimatot fogni a keleti világ működéséről. Hátha mégis köthetnek üzletet. Olyasfélét, amelyikkel mind a két fél jól járna. Felajánlja a feleségét megvételre. Rámutat a kecsgetető áruvá átlényegülő hitvesére, aki somolyogva ül az asztal túloldalán.

— Mennyit adna érte?

A kezével egy olyan mozdulatot tesz, amit én így fogok fel:

— Íme, itt van teljes terjedelmében. Mit szól hozzá? Ugye szép és ritka példány?

Törökünk meglepetés nélkül, mosolyogva fogadja az ajánlatot, aztán hosszasan gusztálja az asszonyt. Nem lehet tudni, hogy mire gondol, mert arckifejezése nagyjából ugyanaz a derús marad. De én közvetlen közletről látom, hogy a szeme résnyire összeszűkül, apró fény villan a szeme bogarában, és a szája sarkában egy picit feszesebbé húzódik egy vonal. Szakértelemmel megbecsüli az árut, aztán kimondja, hogy mennyit hajlandó adni érte:

— Száz kecske...

Nem ér különösebb meglepetés. Méltányosnak találom az ajánlatot. Innen már lehet tovább tárgyalni. Szemeim előtt megjelenik a közeli Avsarköyben ma délelőtt látott kecskenyáj. Akkor ott meggyőződtem, hogy errefelé megbecsült állatok, akikre alapozni lehet egy család megélhetését. Minden csak azon múlik, hogy kellő példányszám legyen belőlük. Általuk, lám, a pénzt is ki lehet iktatni. Természetesebb az értékek közvetlen cseréje.

Az asszony zavartan pislog. Nagy itt a tét. Izgul, nehogy rossz vásárt kössön a férje. Mit szólna otthon a család, a falu. A gyermekek sosem bocsátanak meg, ha anyjukat semmiért adná, felelőtlenül elkótyavetyélné. Szerencsére erről nincs szó. Apu tisztában van azzal, hogy mit ér a párja. Előrehajló testtartásából is látszik, résen van, mert sejti, hogy ezekkel a törökökkel figyelni kell, nem lehet tudni, hogy milyen turpisságot eszelnek ki.

— Százért nem adom. Megér ez kétszázat is! — veti el most vakmerően a sulykot, hadd lássa az asszony, hogy neki mennyire drága, miközben gyöngéd tekintetet vet rá.

Mi körbeülők zavarban vagyunk ennyi intimitás láttán. Olyan, mintha szeretkezés közben bámulnók őket. Egy férfi most tesz bizalmas vallomást egy nőnek. Tizenöt-húsz évnyi házasság alatt tán még sosem sikerült előtte ennyire megnyílnia. Szemmel látható, hogy nehezen válik meg tőle. Csakis akkor, ha muszáj, ha olyan árat kap érte, aminek nem lehet ellenállni. Azért is emelte a tétet, hogy mindenképpen nyereséggel jöjjön ki ebből az alkuból. Vagy egy nem mindennapi jó üzletet köt, vagy elmarad a vásár, de akkor is hosszú időre megbecsülést szerez a maga számára aranyos neje előtt.

Az asszony is elégedettnek tűnik. Bepárásodik a szeme. Mégiscsak rendes ember a férje. Most sajnálja, hogy nem mindig látta így. Olykor volt köztük némi félreértés, mert ő úgy érezte, hogy elhanyagolja a férje, nem becsüli meg eléggé, és ezt indulatosan szóvá tette. Belátja, akkor nem volt igaza. Minden, ami akkor elégedetlenségét kiváltotta, csupán látszat, a hétköznapi forgatagában magára kapott rossz szvetter, ami alatt nemes szív dobog. Most meggyőződött róla. Néha bosszantóan feledékeny és hanyag, s mintha a fellegekben járna. Ám, ha komoly dolgokról van szó, lám, tökéletesen meg lehet bízni benne.

Csendben ülünk, nem akarjuk, hogy észrevegyék, kilestük őket. A török sem mozdul. A pár változó vonásairól olvassa, mi jár a fejükben, milyen érzések kavarnak bennük. Arcuk két nyitott könyv, könnyen kibetűzheti a történetük.

— Ezek most rájöttek, hogy szeretik egymást — gondolja maga is meghatottan.

Hosszan elnézi őket. Nem szólal meg. Talán nem akarja hangjával a benne hirtelen támadt elérzékenyülést elárulni. A fagyink is elfogyott, nadrágunkról már rég letöröltük a ráesett cseppeket, nincs, mihez kezdjünk a kezünkkel, nem tudunk semmiféle foglalatosságba elmerülni, hogy zavarunkat valamiképpen palástoljuk. Nemcsak a megvallott szerelmükben megdicsőült párra, de egymásra sem merünk nézni. Tekintetünkkel valamennyien a törökbe kapaszkodunk, aki mindnyájunknál erősebb. Lábon állva, ott magaslik fölöttünk. Barna képére visszatért az a bizonyos hamiskás mosoly.

— Háromszáz... — mondja ki egészen váratlanul.

A hangja határozott, nyoma sincs benne semmiféle remegésnek, tétovaságnak. Diallyal körbenéz. Meglepett tekintetünket látva, immár ujjain is mutatva ismétli:

— Három... Háromszáz kecske.

Világos a kép. Felbecsülte az árut. Már tudja, hogy mi a jó benne és mi a hiba. Meghányta-vettette magában, hogy mire menne vele, ha méltányos összegért megkaphatná. És döntött: megér neki háromszázat is.

— Kezet rá! — ragadja meg a soha vissza nem térő alkalmat az eddig óvatoskodó férj.

Az asztal fölött tartja a tenyerét, s a török belecsapja az övét. Szemünk láttára megtörtént a vásár. Oda az előbbi feszültség, most mindannyian lazák és fölöttébb jókedvűek vagyunk. A török indul a kecskéért, hamarosan itt lesz velük. Az asszony elégedetten pisolyog. A férj melle dagadozik. Mi pedig örülünk a mások sikerének. Rendelünk egy újabb kör fagyit, s míg azzal nadrágunkra újabb pecsétet rakunk, el vagyunk telve boldog várakozással.

P. Buzogány Árpád

úgy kiáltják

egy zebra
fehér átjáró a kereszteződésnél
sok zebra
kavargó tömeg a szavannákon
láttam egy fényképet róluk felülről
csíkos semmik csak az árnyékuk
hasonlít igazi állatra
ó mennyire átejtik az embert
még a legártatlanabb zebrák is
ott a messzi szavannákon
a közeli zebrák helyét
ó rengetegen próbálják betölteni
jóindulatúan mosolygó hitvány
kis emberek villanó szemű
jóságos nők álcázott háрпиák
mennyivel igazságosabbak
a gyerekek ők a szemünkbe néznek
makacsul és úgy kiáltják nem nem

ti értitek

ugye értitek
mindig a verset
nektek nem kell elmagyarázni
a hajnalt és a virágok színét

ugye ismeritek az eper a málna
enyhe zamatát is
ti sem szeretitek az éretlen
bolti zöld almákat

mégis a tasakos teából
bombányi eperillat tölti be a kávézót
az egészséges életmódot élők pedig
éretlen déligyümölcsöt zabálnak
és kevesen kelnek korán hogy lássák
milyen is az igazi hajnal
mert akkor nem vennének képeket
teleholdas alkonyatokról

ugye ti értitek
ha elolvastátok ezt a verset

Csatáné Bartha Irénke
Az vagy nekem, Erdély

Ahol a fenyők
ölelő karja összeér,
és áfonyaillatot
terel felém a szél,
ahol csillaggal mutat utat
a koromsötét éj,
ahol őrtüzek parazsára
vigyáz a sötét,
ahol minden tépett ág
fájdalomról regél,
ahol a szívnek
gyógyír a tiszta beszéd,
és hazavárón őrzik
az otthon fészekmelegét,
az vagy nekem, Erdély,
szárnyam és gyökerem,
olthatatlan, örökös szerelem.

Úton

Úton vagyok esőben, sárban,
minden hazaszálló imában,
hiszem, nem fakul az emlék,
varázslat, bűvös menedék.

Virágos rétek, tárt karú ösvények
elém szaladnak, integetnek,
harangszó hintáz fejem felett,
s hiszem, vecsernyére hazaérek.

Kánonban zsong sok színes emlék,
lelket ápol, nem hagy feledni még
patakcsobogást, erdőt, gyermekévek vidékét,
szívtarisnyámat csordultig tölti,
segít bárhonnán hittel hazatérni.

Úton vagyok, sok éve újra és újra,
megmártózni a tiszta forrásba',
eróm s hitem megsokszorozza,
és minden búmat derűre fordítja.

Megérkezem, csak állok némán,
hallgatózom az ajtórésein át,
állok a képzelt hangok között félve,
míg körém fonódik a gyermekkor békéje.

Újra itthon

Újra itthon, jó ölelkezni megint
az almaillatú, szelíd vidékkel,
a domb mögül még visszaint
a csábos alkony finom kezével.

Fölöttem kópés fellegek
az eget keresztülússzák,
nyomukban csendben lépeget,
és rám hull az esti szomorúság.

A fényes templom tornyát
körbe kerengik sejtelmes árnyak,
sok régi, hú társ, jó barát
hová tűntetek, hol talállak?

Évek rohantak el rendre, sorra
mentetek velük valahányan,
csak a szívünk őriz sok édes dalt,
ráhangolódnak a régi citerákra.

Míg lassan értünk jön a sötét,
a szelek gyöngye ágakat törnek,
s az örökre elszállt életekért
imát rebegünk az anyaföldnek.

De fűzfák zöld templomából
a Tavaszok újra előjönnek,
körülfállnak némán, fejet hajtva,
s áldoznak borral és kenyérrel.

Nagy Székely Ildikó
Séta Marosvásárhelyen

Baross Gábor utca

Guggolnak a házak
szépen, csendben,
nagyvárosi álmok
nélkül kedden,
nem akarnak nőni,
jó így rendben,
fölöttük aranyból
kendő lebben.

Főtéri szökőkút

Hattyúnak látja önmagát,
fémtollából most víz pereg,
körötte ülnek gondtalan,
nyárbőrű, szárnyas emberek.

Vikendtelep

Lila, fehér, sárga virágok,
a marton apró órszemek,
hajóvendéglő állt a vízben,
helyén kacsák keringenek.

Egy régi este krétarajza
lelkem aszfaltján feldereng:
apám vállán az égig érek,
a fűzfák apró szellemek.

Székely-Benczédi Endre

Tavasszal errefelé

...kószált a Múza,
és virágszirmokat ragasztott
a homlokomra.

Hópihekönnyű jelet,
hogy rám ismerjen,
ha visszatér egyszer.

Érett Nő lesz, rózsaszín
pírral az arcán,
tenyere mélyén
születendő versek...

Azokkal tartaná bennem
őszig a lelket,
mialatt a kertben
tombol a nyár.

Lehetséges, hogy miatta
hullanak majd a falevelek,
és miatta lesznek
édesebbek a szőlőszemek.

Illatát öröklí a friss must,
és lelke szépségét a bor.

Testvéreimnek odaátra

Testvéreim, tudnotok kell,
hogy még itthon vagyok. Nem
szálltam át egy másik térbe,
ahová most sem kívánkozom.

Nem vagyok fölöttetek,
sem talpatok alatt.
Fát vágok én is, ha kint
fagyot ígér a pirkadat.

Irtom a kertből, s magamból
a gyomot. Hiszem, hogy csak

így hagyhatok magam után
keskeny, de legalább tiszta
ösvényféle nyomot.

Nem tudtam pénzzel szeretni
apámat, anyámat. Nem lettem
nálatok gazdagabb,
de őriztem mindent, amit
lehetett és értékévé tett
a finnyás emlékezet.

Befejezetlen mondat

Folytatódni szeretnék,
mint egy elkezdett mondat,
ami eddig semmit sem
mondott, semmi lényegeset,

de megpróbál mégis
végtelenné lenni, akár
egy óriáscsiga
az óceán mélyén.
Abból legalább lenyomat lett,
bizonyíték arra,
hogyan valaha létezett.

Szélcsend

Semmi sem moccan.
Sem idő, sem falevél.

Nem jövő fészkel odúban,
csak jelenünk henyél.

Vakablakká lett a szem,
érzékletlenné a tenyér.

Eltévedt a derűlátó jóslat,
de várjuk, hogy egyszer
a közelünkbe ér.

Fülöp Kálmán

A felhők dala

Ugye, anyám,
szemedben ott is
élnek a rózsák,
és kelyhükből
madárdalt csurgatnak
kertem ösvényére
a szürke fellegek,
vagy talán éppen
te dalolsz s veled
együtt glóriázik
a nagy angyalsereg?

De furcsák
ezek a felhők,
ott izmosodnak
föld és menny között,
villámok cikázásában
a horizontra festik
a büszke ördögöt —
ugye, anyám,
a te mosolyod
sugárzik le rám
az angyali glóriában:
és nem fáj már
az elérhetetlen...

Belépés előtt

Belépés előtt letörülöm
küszöbömön a lábam —
jöhetnek napok,
hogy nem tehetem

már most is érzem
hogy fáj
a mozdulat
és sikítnak az erek

a belső tereken

a tévéből is szemüvegen át
köszön rám a forrongó
eszmékkal és ideológiákkal
repeszre tömött világ —

némán önmagát pusztítja
és igazi törvényekért kiált.

Brauch Magda

Szürke fiatalság

Szürke években — szürke fiatalság.

Nem a háború utáni évek voltak a legkiábrándítóbbak. A béke — még a vesztes országban is — megnyugvást jelentett, reményt, hogy most már csak valami jobb jöhet. Már az is mekkora biztonságérzet volt, hogy nem kellett tartani az állandó légiveszélytől, bombázástól, ami a háború utolsó hónapjaiban idegőrlő volt, túlestek a város ostromán, amiről szörnyű rémhírek keringtek (de ezek nagy része megmaradt a rémhír szintjén), s nem ismétlődhettek meg azok a szörnyűségek, amelyek a lakosság egy tekintélyes részét érintették (ezek ellenben minden előzetes elképzelést felülmúltak).

A kisgyermek nemigen tudta még megkülönböztetni a háborús éveket a békeidőtől, hiszen ez utóbbit nem is ismerte, szinte beleszületett a háborúba. Azt hitte, hogy a bombák, a száguldó, sivító aknák, az üldözések (bár őt közvetlenül nem érintették, de hallott róluk) hozzátartoznak a mindennapi élethez. S mivel számára ez volt a természetes, a veszélyérzete sem fejlődött ki, aztán meg természetesnek találta, hogy neki és szereteteinek nem történt semmi bajuk. Azt, hogy „kitört a béke”, csak sokára és a felnőttek szavaiból, viselkedéséből fogta fel. A Miatyánkhoz még évek múlva is hozzáimádkozta, amire a háborúban tanították: „És bocsásd meg a mi vétkeinket, hogy ne essenek a bombák a fejünkre”.

A bombák már rég nem potyogtak az „égből”, de az ellátás akadozott, városukban sokkal inkább, mint a háborús időkben, de a gyermek ezt sem érzekelte, mert egyrészt gondoskodtak róla, hogy mindenből neki jusson a legjava, másrészt nem volt kapzsi vagy nagyétkű. Viszont ezekben az években ismerkedett meg akkori és későbbi egész életének két meghatározó pozitív élményével: az olvasás és a zene nyújtotta örömeikkel. Az iskola is szerepet játszott ezekben az éveiben, és jó tanulónak bizonyult. Mikor első félévi bizonyítványát hazavitte, nagymama alig akart hinni a szemének.

— Na nézd már, jól látom? Ez majdnem tiszta kitűnő, csak rajzból van jelese (abban az iskolában akkor még ötféle minősítés volt: kitűnő, jeles, közepes, elégséges, elégtelen) — mutatta az értesítőt a gyermek anyjának.

Ekkor döbrentek rá, hogy kissé alábecsült kislányuk tulajdonképpen nem buta, nem ügyetlen, hiszen lám-lám, az iskolában megállja a helyét. Pedig a körülmények miatt eddig kissé más szemmel nézték.

(A körülmények... Két évvel ezelőtt egy-egy kis batyuval szöktek át a zöldhátáron, mivel nem volt más választásuk. Nem élhettek hajléktalan koldusként egy olyan helyen, ahol sem munkát, sem segílyt nem kaptak. Nekivágtak az ismeretlennek. Azóta már egyenesbe jöttek ugyan, de még mindig magukon érezték a menekültek bélyegét, és akaratlanul is úgy érezték: ez a gyermekre is kiterjed).

A kislány azonban továbbra is beváltotta a hozzá, mondjuk, nem fűzött reményeket, a későbbi években is igen jól tanult. Otthon csak az írásbeli házi feladatokat készítette el, mert a többit már az iskolában megtanulta a tanítónő

magyarázataiból. Az ábécét már iskolába kerülése előtt ismerte, a számtannal sem volt gondja. (Akkoriban egyszerűbb, áttekinthetőbb, világosabb volt a tananyag, mint manapság, minden értelmesebb gyerek könnyen elsajátíthatta).

Ezek az évek így nem voltak túl szürkék a gyermek számára, de valóban színesekké csak akkor váltak, amikor később — serdülőként — bevásárolták a legjobbak, a kiváltságosak közé azzal, hogy vörös nyakkendőt kötöttek a nyakába. Ez volt az igazi válasz mindazok számára, akik valaha is kételkedtek benne. Talán életében először büszkén kihúzta magát, és ragyogó szemmel nézett a világba. Ez vagyok én — mondta a tekintete, és úgy érezte: boldog és szabad, ezután minden akadályt legyőzhet.

Aztán véget értek a gyermekévek, „kinőtte” a vörös nyakkendőt (ami a későbbi években már nem volt akkora csoda, mint kezdetben), és beköszöntött életébe a szürkeség.

Szürke években — szürke fiatalság.

Azokat az éveket „lódenkorszaknak” nevezik máig is, akik még emlékeznek rájuk.

Ez az egyenruhának is tekinthető lódenkabát tulajdonképpen nem volt se csúnya, se silány minőségű, se olcsó. Nem mindenki tudta megfizetni ezeket a szürke színű meleg télikabátokat, hiszen egyhavi átlagkereset volt az áruk. Egy darabig a nagylánynak sem telt rá, és régi darabokból átalakított télikabátokban járt, meg „pontra” vásárolt olcsó cipőkben.

Emiatt szégyellte magát a középiskolában, ahol egyes barátnői kissé jobban voltak „eleresztve”, a lódenig már eljutottak. Attól tartott, lenézik őt, pedig ez talán nem volt igaz, hiszen azokban az években többé-kevésbé mindenki szürke életet élt. Nem voltak bálók, nem volt diszkó, még televízió sem. Minden szórakozásuk egy-egy mozifilm volt, ahhoz meg nem kellett kiöltözni.

Aztán, 17 éves korában végre hozzájutott egy vadonatúj lódenkabáthoz, illetve megvehette az ösztöndíjából (amit addig mindig hazaadott).

A kabát úgy állt rajta, mintha ráöntötték volna, illetve az arcához is. Végre elérte, hogy a tükörbe nézve tetszett magának.

— Nézd, anyu, ebben a kabátban még a szemem színe is megváltozott, szürkés árnyalatot kapott — lelkendezett.

— Fiatal lányhoz nem illik a dicsekedés — hűtötte le lelkesedését az édesanyja.

Nem tehetett róla, bizonyára őt is úgy nevelték annak idején, mert a szerénységet tartotta egy lány legfőbb erényének. Erre tanította lányát, teljesen fölöslegesen, mert az amúgy is tele volt gátlásokkal. Csúnyának hitte magát, s ebben közeli és távolabbi rokonai meg is „erősítették”.

— *Nekem* szép az unokám — mondta nagymamája, mikor egyesek érdeklődtek róla.

Nekem? Ez azt jelenti, hogy nem vagyok szép, de ő így is szeret — fordította le a megjegyzést az unoka.

Hasonlít magára a lánya — mondta apjának egy ismerőse, aki először látta őket együtt.

— Igen, olyan csúnya, mint én — válaszolta szokott humorával édesapja, aki különben igen jóképű volt. Nem tudhatta, miért bántja ez a nem túl szellemes tréfa gyermekét, hiszen sohasem volt fiatal lány.

Pedig szülei, nagyanyja nem akarták megsérteni, hiszen nagyon szerették. Nem mondható el ugyanez távoli rokonairól.

Hogy törődsz te a fogaiddal! Legalább szépek lennének — jegyezte meg egyik nagynénje, mikor észrevette, hogy naponta háromszor fogat mos.

Eléggé bántotta a két kiálló szemfoga, de azokban az időkben nem volt szokás szépséghibáért fogorvoshoz járni.

Később a felső fogsorát jutányosan helyrehozta egy ügyes fogász.

Ezután legalább nem félt mosolyogni.

Ez a mosoly és a lódenkabát tartósnak bizonyult. Kitartottak az egyetemi éve alatt is.

Ott már nem érdekelte a szépség, ami különben is relatív. És változó. És mulandó. És szép az, ami érdek nélkül (vagy azzal) tetszik.

És akadtak olyanok, akiknek tetszett. Érdek nélkül.

Ezzel körülötte és benne is feloszlott a szürkeség.

Glückmanna

„Nagyon szellemes!” — lelkesedett, bár a maga módján, azaz visszafojtottan, egyik nyelvész-tanárunk, amikor a diákzsargon volt a téma az egyik szemináriumon. Arra ösztönözte hallgatóit, hogy gyűjtsenek minél több hasonló, eredeti, csak a saját köreikben használt nyelvi jelenségeket, fordulatokat, újításokat.

Jómagam nyelvészhez méltó lelkesedéssel vettem bele magam ebbe a gyűjtőmunkába, de hamarosan rá kellett döbennem, hogy a „glückmannán” kívül nagyon kevés új adatot szolgáltat kolozsvári diákéletünk. Használtunk mi is diákzsargon kifejezéseket — elhasal, elvágódik, azaz megbukik a vizsgán, meghúz, elvág, vagyis megbuktat a tanár, és még sorolhatnám —, de ezek nem a mi találmányaink voltak. Talán ilyen volt viszont a „tansegg” — a tanársegéd rövidítése (ezt még szemléltettük is) — vagy a „sokat seggel”, azaz szorgalmasan, órák hosszat tanul, de valóban autentikus, „bolyais” diákzsargon kifejezésnek csak a „glückmanna” bizonyult.

Mi is volt az a „glückmanna?”

Egy kerekforma mézes sütemény — pogácsa, puszedli —, de olyan kemény, hogy csak vízbe beáztatva volt elfogyasztható. Elsőéves korunkban a menzán gyakran ezt kaptuk ebéd utáni desszert gyanánt. A kisebb étkű lányok nemigen éltek vele — magam soha sem kóstoltam —, de a fiúk elfogyasztották a lányok adagját is (a múlt század ötvenes éveinek második felében nemigen lehetett jólakni).

Ezt a hírhedtté vált süteményfélét az egyetem gazdasági igazgatójáról nevezték el így. Azt állították, hogy Glück (úr, elvtárs, bácsi, a másik nevét sohasem hallottam, most sem tudom), ez az alacsony, kopasz, idősödő ember ebből vett vagy építettett magának emeletes házat.

Nem tudtam elképzelni, hogyan lehet a kiszáradt sütemények árán — amelyek ilyen formában sem tűntek el, hanem, végső soron, a diákok gyomrába kerültek — házat szerezni. Különben is mit ért volna vele azokban az időkben,

amikor a hatalom üldözte a magántulajdont, és még a földszintes házakat is államosították vagy kisajátították. (Városszerte beszéltek, hogy több kolozsvári villatulajdonos öngyilkos is lett emiatt.)

Az persze érthetetlen volt, honnan a csodából gyűlt össze ilyen rengeteg mézes sütemény, hogy hónapokig traktáltak vele bennünket.

Aztán elterjedt az a magyarázat, hogy egy-két évvel ezelőtt valami nagyszabású országos rendezvényre készültek — felsőbb utasításra — a mézespogácsák, majd mégsem volt rájuk szükség (van ilyen, hogy a jobb kéz nem tudja, mit csinál a bal). Eldobni nem lehetett, az árával el kellett számolni, és mivel nem romlott meg, csak megszáradt... hát ez történt vele.

Ez a verzió így hihetően hangzik, de ma sem tudom, mi igaz belőle. Őszintén szólva nem is érdekelt. Se Glück elvtárs, se a mannája.

El is felejtettem volna mindkettőt — elég időm volt rá, ám a közelmúltban egyik barátnőm szavai nyomán megelevenedett számomra ez a régi emlék, s egyszersmind érdekelni is kezdett.

— Tudod, hogy másodév elején ott kellett volna hagynom az egyetemet? — mondta (az ötvenes évek első felében végzett ugyanott, ahol később én). És tudod, kinek köszönhetem, hogy ott maradhattam? Glücknek, a kis kopasz gondnoknak. Emlékszel rá?

— Halványan. Csak látásból ismertem.

— Elsőéves koromban mi sem ismertük egymást Glückkel — kezdett bele a történetbe barátnőm. — Akkor figyeltem fel rá, amikor azt beszéltek róla, hogy megjárta Auschwitzot, és családjának egy része a holokauszt áldozata lett. Ez hihető volt, hiszen Kolozsvár akkor Magyarországhoz tartozott, és tudod...

— Tudom. Magam is Észak-Erdélyben éltem a világháború alatt. Kisgyermek voltam, akkoriban nem is értettem, miről van szó, de később, a háború utáni években, közelebről is megismertem olyan embereket, akik megjárták a haláltáborot. Sokat mesélhetnék erről, de most eltértünk a tárgytól.

— Ráadásul emellett eltörpülne az én történetem, hiszen nem élet-halál kérdésről volt szó akkor, de azért nagyon kellemetlen volt. És igazságtalan. 5 — azaz öt — lej miatt kellett volna lemondanom a további tanulmányaimról, a diplomáról.

— Öt lej miatt?

— Nyilván tudod, hogy az egyetemen volt egy határvonal, egy „plafon”, ami befolyásolta a diákok ösztöndíjhoz való jogosultságát, ha a szülők keresete ezt túlhaladta, megvonták az ösztöndíjat. A mi időnkben ez a „plafon” 600 lej volt. Másodéves koromban édesapám fizetését jelentéktelen összeggel fölemelték, pontosan 605 lejre, ami ugyan bruttó összeg volt, de az egyetemen azt vették figyelembe. Így elvesztettem az ösztöndíjat, ki kellett költenöm a bentlakásból, fizetnem kellett a menzán. Mindezt addig fedezte az ösztöndíj. Szüleim két hónapig valahogy tudtak segíteni — magam sem tudom, hogyan, miből —, de tovább nem ment. 600 — azaz, bocsánat, 605 lejből nekik is élniük kellett, és nekem csak a szállásom — egy ágy, negyedmagammal egy szobában — 100 lejbe került, a kosztról nem is beszélve (Az egyetemen az ösztöndíj azokban az időkben mintegy 320 lej volt havonta, ez fedezte a szállást és a kosztot).

— Nem volt választási lehetőségem, le kellett mondanom a további tanulásról. Készültem haza. Azzal vigasztalódtam, hogy — szerencsére — tanítónői dip-

lomám van, talán sikerül azzal helyettes tanítói állást szereznem, és később, látogatás nélkül, elvégezhetem az egyetemet. De hát ez bizonytalan volt.

— Mielőtt elutaztam volna, a rend kedvéért jelentkezni kellett az adminisztráción, Glück elvtársnál, hogy töröljenek a nyilvántartásból. Mikor megtudta, hogy az 5 lejes különbözet miatt haza kell mennem az egyetemről, elkáromkodta magát:

— Megy maga a fenébe! — mondta felháborodva.

— De hát nincs mit tennem — vonogattam a vállam, meglepődve Glück bácsi (most már így nevezem) váratlan reagálásán.

— Na igen, a 600 lejes „plafon” országos rendelkezés, a szabály az szabály, de azért kitalálok valamit. Egyelőre ne menjen sehova.

Hittem is, nem is, de nem kellett sokáig várnom. Már másnap hívatott.

— Én úgy gondolom, hogy a diákotthonnak szüksége van külön könyvtárra, hiszen maguk filológusok. Ha elvállalja ott a könyvtárosi állást, pénzt ugyan nem tudunk fizetni érte, de annak fejében ingyen jár a lakás és a koszt a menzán. Vállalja?

— Persze, de mi lesz ott a feladatom?

— Azt teljes mértékben maga határozza meg. Hetente többször tarthat könyvtárórákat, olyankor ott kell tartózkodnia. Ott nyugodtan tanulhat is, nem gondolnám, hogy túl nagy lesz a forgalom.

— A filológia kar igen gazdag választékú nagy könyvtárral rendelkezett a diákotthonnal egybeépült teremben. A hallgatók onnan kölcsönözték ki kötelező vagy szabadon választott olvasmányaikat, de általában ott is tartózkodtak, ott tanultak, olvastak a szépen, kényelmesen berendezett teremben. A diákszállás frissen létesített könyvtára és annak vezető állása nyilván amolyan „alibi státusz” volt, melyet Glück bácsi kizárólag az én kedvemért hozott létre (valahonnan könyveket és polcokat meg más berendezést is szerzett), pedig én nem voltam „se rokona, se ismerőse”, azelőtt azt se tudta, hogy a világon vagyok. Ezeridegen volt ő is számomra, mégis neki köszönhetem, hogy elvégeztem az egyetemet.

Glückmanna?

Nem, dehogyis az! Csak a háború utáni nyomor, szegénység, általános élelmiszerhiány terméke, ami nálunk csekély 45 évig tartott.

Most már tudom: glückmannából nem épült ház. Sem emeletes, sem földszintes. Csak egy kis könyvtár létesült, de nem glückmannából, hanem igazi emberiségből.

Mire én az egyetemre kerültem, a diákotthonnak már nem volt külön könyvtára. Igaz, akkor már nem is volt rá szükség.

Bognár Stefánia

Órangyal

Nagy hal eszi a kis halakat,
az erős győzi a gyöngét.
Órangyal zokog a híd alatt,
képtelen törölni könnyét.
Nem csitul a zászlólengés,
a komor, fekete sokaság,
tisztelgő, keserű részvét.
Ártatlanokon úr a halál.

A hídon felül turistahad.
Döbrentek, de kell a fénykép.
Látni mozdulatlan darukat,
némaságban ring a lég még.
Távolabb old a feszültség,
a szomszéd utcák zsvivaja száll,
sokak életigenlésén
nem hagy foltot a gyáva halál.

Felkészülés most a feladat,
ne sérüljön meg az épség,
munkálkodnak víz felett s alatt.
Az apadást siettetnék.
Hol a gyilkos? Hová vitték?
Vajon menedéket hol talál?
Hát külföldön átfestették,
így is lerí róla a halál!

Ajánlás

Kapitány úr! Segélykérés
nem hangzott el, azt tudjuk ma már.
Volt telefon-törölgetés...
De semmit sem titkol a halál!

2019. június 12.

„Az én dalom”

„Százkarú szerető szerelem”,
körül fon és „surran”, suttog
s „ragyog” arra, ki kedves nekem,
ha „az éj sötétje borong”.
Ott ül a szembogarakon,
tekintetek irányítója:
a lényeg felszínre jusson.
Szép szavakkal Tagore mondja.

Az ő dala visszhangzik bennem,
ugyanazt érzem s leírom,
míg a világot megölelem,
létigenlő feladatomban.
Aki barát, mind rokonom,
mert rezonál a dallamokra,
békén kísér az utamon,
az igazat kutatja, mondja.

A bölcsesség bennünk is terem,
de ne nézzünk át azokon,
kik akár nyugaton, keleten
meditáltak magas fokon,
lépdeltek a csillagokon.
Dalukhoz élet volt a kotta,
intelmüket továbbadom,
amint Tagore tanácsolta.

Ajánlás

Költő-herceg! Megfogadom
az ismeretlen felé szállva,
bennem dalod „tovább dalol”
s abban, aki majd csendem váltja.

2019. augusztus 5.

„Őszbe csavarodnak fűrtjeim”

„Őszbe csavarodnak fűrtjeim” —
húszévesen is értettem,
amikor még drága szüleim
erősen, egészségesen
tudták, megtaláltam helyem.
Az ő hajuk sem volt még deres.
„Egy gondolat” bántott engem:
láttam bennük már az öreget.

A pályakezdés szépségein
boldog igyekezetemben
a fény vibrált, és hogy vége nincs
erőmnem, jó s örök minden.
Ifjak közt telt az életem,
az idő hiába törtetett,
„örök fiatal” lehettem
és lassan-lassan „örök öreg”.

„Őszbe” csavarodtak „fűrtjeim”,
a kor nem állt meg felettem,
„de ki bánja azt!” Múlt rétjein
a virulást nem feledtem.
Egyidősen „mindenkivel”
vándorolok, ki voltam, leszek,
— most örömben kihirdetem: —
„örök fiatal” s „örök öreg”.

Ajánlás

Drága Tagore! Szükségem
van rád, akitől a bölcsélet
árad felém az éteren:
„örök fiatal” s „örök öreg”!

2019. július 13.

„Elszalad”

Az ifjúság bátor, tette kész,
nem is féli, hogy elkopik,
bár a vég tudata benne él,
nem érti még a távolit.
Csak nagy dolgokról álmodik,
pedig több az apró feladat,
míg az idő túrni tanít.
„Az élet oly gyorsan elszalad.”

Az ifjúság mosolya merész,
de lassan veszti bájait,
illan a fény, forr a nagy Egész
s minden atomja változik.
Az ember, jaj, sokat veszít!
Ne kuporodjon le. Nem szabad
„a bánatot melengetni”!
„Az élet oly gyorsan elszalad.”

A mélézás romboló, nehéz,
haszontalan keservein
erőnk apad, de ez mit sem ér
és már senkinek sem segít.
Kies vidékek kertjeit
járjuk, ültessünk virágokat,
sok új szépség majd felvidít.
„Az élet oly gyorsan elszalad.”

Ajánlás

Kedves Herceg! Tanácsaid
józan észst ostromló szép szavak.
Bízd hát reám értékeid!
„Az élet oly gyorsan elszalad.”

2019. július 25.

Newton és a papírcsónak

Az alma lepottyan a földre
és a folyók lejtmenetben
visznek vizet a tengerekbe.
Nem tehet kivételt egy sem.
Papírcsónakon üzentem
nem személynek, csak általában,
véletlenül volt rajt versem:
a publicitást megtaláltam.

A barátom nehezményezte,
hogy a patakot szennyeztem.
Ám zúgó lett a csónak veszte,
habfehérré vált a lelkem.
Nobel-díjas költő egyszer,
valamikor gyermekkorában
papírcsónakot eresztett,
játékos kedvét megtalálva.

Amint örömmel nézegette,
vihar tört ki nagy hirtelen,
a boldogságát tönkretette.
Gonosz tréfát látott ebben.
Nekem legtöbb üzenetem
magas égbe van adresszálva...
Csónakom marad sértetlen:
„felfolyó” vizét megtalálja.

Ajánlás

Newton Úr! Mély tisztelettel
figyelmeztetem más irányra,
amit nem lel a könyvekben,
de szívek mélyén megtalálja.

2019. július 26.

„Földanya”

„Termő testedből” csak „élettel
és nem halhatatlansággal
táplálsz bennünket”, emiatt kell
ébredni éjszakádat.
Az ellentmondásosságunknak
számtalan jelét zúdítok ránk,
ám mégsem fordítunk „háta”,
kiszámíthatatlan Földanyánk.

Tagore óta szándékát sem
tapasztaljuk változásnak.
Tart az egyoldalú szerelem,
dacára a tarkaságnak.
Több árnyékot, mint mosolyt ad,
nem hagy nekünk másik választást,
örüljünk a cseppnyi jónak,
mit néha odavet Földanyánk.

A szép-rút aránya véletlen,
hiányzik az igazság-mag.
Elnassoltuk tán az Édenben?
Kevés, ki érdem szerint kap,
s az áldozat nem ágálhat.
Hanyagoljuk el a kritikát!
Értő fülhöz az el nem juthat,
mert süketnéma a Földanyánk.

Ajánlás

Drága Mama! Nincsen szavad!
Adsz is és megvonsz gondoskodást.
Vár ránk a Hold túloldala,
vagy kipróbáljuk a Mars-anyát?

2019. július 28.

Ibolyák beszélgetnek

Amíg egy ember közöttünk van,
megdőbbsent a szenvedése.
Ha elmegy, fürdünk bajainkban.
Villan-e fény értékére?
Ne merüljön feledésbe,
amit hozzátett az egészhez,
nem sírvirágok kérdése,
hogyan legyőzheti-e a végzet!

Igen, szóljon tovább is a dal
magunkért és zengjen érte,
aki költő volt s még fiatal,
tolla csodákba kísérte,
ki tehetségét felmérte.
Alkotott magvasat, merészet,
szépért szavát harcra vitte.
Sújtott a felelőtlen végzet.

Több nyelven írt, az angyalokkal
nem lehet gondja beszédre.
Várnak ők is hosszú sorokban
irodalmi nevelésre.
Küldik nekünk, legyen vége
az igénytelen könnyedségnek,
uralkodjon tudás fénye
s a földünket kerülje végzet.

Ajánlás

Doktor úr! Vagy a segédje!
lehet, a múlttól nem beszélnek.
Jusson eszükbe, kerékbe
tört általuk kincset a végzet.

2019. március 22.

Programok

Első ősz hajszálad megdőbbsent,
ijedtedben ki is húzod,
aztán nem gondolsz már rá többet,
míg nem jönnek újabb sorok.
Majd festéssel próbálkozol,
észleled: többlet-gondod van,
a felfehérlő tő-csíkok
eltüntetése lett program.

Az első gyógyszert még kiköpted,
mikor hányingert okozott.
Mondták azt is, hogy holtodig szedd,
másként alulról szagolod
az ibolyát, ha elhagyod.
Változás lett a létszámban,
egyre több fajta a bogyód,
szedésük reggeli program.

Bár terem benned sok jó ötlet,
hasznukat látni karod,
mindig híján vagy az időnek,
lehanyatlik már a karod.
Sosem végzel, panaszolod.
Nem a Föld forog gyorsabban,
lassultál és erőd kopott.
A tévézés jobb program...

Ajánlás

Hercegem! Kortársad vagyok.
Mint te, csetlettem-botlottam.
Értek jobb és rosszabb napok,
éltünk még ma is szép program...

2019. március 14.

Márton Károly

Borzong a fenyves

A túlevelek
Csapdájában hópolyhek,
Borzong a fenyves.

Csalóka remény

Kettesben lenni
Náladnélküliségben
Csalóka remény.

Sérült-e

Fehér csontokat
Fordított ki az eke.
Lélek sérült-e?

Reggel

Égrámában zár-
va fények ébredése.
Napfényragyogás.

Utat taposol

Betű, szótag, szó
És sikerült tőmondat,
Utat taposol.

Mesetörténet

A rút kiskacsa
Szépségét áldozta rám.
Mesetörténet.

Ráduly János

*Haikuk***Műezüst**

Szelektálok a
Fénylő gondolatokat:
Sok a műezüst.

Csaptam

Fejemre csaptam:
Ó, mit keres nálam a
Bizonytalanság?

Szabadulni

Fodrásznál vagyok:
Szabadulni kívánok
Szürke múltamtól.

Lángol

Jó tüzet raktam,
Már lángol a száraz fám:
Életképesség.

Kritikus

Utálkozik a
Kritikus: irigyli a
Tehetségemet.

Kicsinált

Vers nappal, versek
Éjjel, nyúlfarknyi pihenés:
Kicsinált vagyok.

Szentgyörgyi László

*PALACKPOSTA***C'est la vie**

Elkopott szavak,
elvásott gondolatok:
törpe valóság.

Körömvers

Inkább köröm,
mint vers.

Van az úgy

Mindenkinek van igaza.
Mindenkinek igaza van?

Epitáfium

Diadalmenetben vonult —
eddig.

Esély

Minden
egy
leírt
szó,

papírra
vetett
betű:

egy-egy
eljátszott
esély.

Fénytörés

Itt ülünk ketten,
én és a jobbik énem —
mondom: a jobbik!

Költőportré

Szerény is volt, igyekvő is volt.
Egyvalami hibádzott nála:
mások verseit írta.

Vágyódás

Azt szeretném, itt se légy,
miközben utánad vágyakozom.

Alaptétel

Csak osztom az észt:
nektek nem lesz több, nekem
viszont kevesebb.

Korunk

Ha
törpe
a kor,

milyen
lehet
mindaz,

amit
korszerűnek
tartunk?

Regéczy Szabina Perle

Egyedül?

Nem akartam
egyedül menni hozzád,
magammal vittem
hát a Napot,
hogy kacér mosolya fürössze arcod
bíbor, gyöngéd ábrándok rejtekében.
Nem akartam
egyedül menni hozzád,
magammal vittem
hát a Holdat,
hogy lombtalanított éjszakák alatt
remény ölelje a lakatlan vágyad.
Nem akartam
egyedül menni hozzád,
magammal vittem
a csillagokat,
hogy kócos, hánykódó csillagtalan lényed
zsenge, zizzenő bimbókat hajtson.
Nem akartam
egyedül menni hozzád,
magammal vittem
a madarakat,
hogy elhagyott satnya börtönödben
dal becézze minden mozdulatod.
Nem akartam
egyedül menni hozzád,
magammal vittem
a forgószelet,
hogy árvult, mogorva, ismeretlen lényed
üde, viruló pázsitokra érjen.
Nem akartam
egyedül menni hozzád,
magammal vittem
egy tücsöksereget,
hogy melengető, hamvas cirpelésük
enyhítse törődött társtalanságod.
Vagy mégis
egyedül mentem hozzád?

Márton Tímea

Csillagbirodalom

(III.)

(Részlet)

13. jelenet

(újra fény gyúl, de most sokkalta színesebb, mint eddig)

Csillagifjú: Hol... Hol vagyunk? (lassan felegyenesedve szétnéz)

Herceg: Üdvözöllek Stella Impériumban!

Csillagifjú: Kit is neveztéél csacsckának az imént? Így nem jöhettünk ide! Ez egyszerűen... lehetetlen!

Herceg: Azért találod annak, mert nem hiszel benne, vagy inkább azért, mert el kellett fojtanod a hitedet?

Csillagifjú: (körbefordul) Hiszen nem az eddigi szobában vagyunk!

Herceg: Ezt szíveskedtem az imént is közölni. Mit mondhatnék? Nem a gyorsaságod miatt leszel híres.

Csillagifjú: Nem hittem volna, hogy szó szerint szeretnél bevezetni a szülőföldedre! Ez a világ mely részén helyezkedik el? Mégis hogyan csináltad ezt?

Herceg: (elővesz egy gyűrött térképpapírt, kinyitja, felmutatja, csillagképek és egyéb csillagok láthatóak rajta) Mit látsz?

Csillagifjú: Csillagokat!

Herceg: Ez egyszer tévedsz is, meg nem is. Ez, kérlek szépen, a birodalmunk térképe.

Csillagifjú: Egy térkép? (szeppen meg)

Herceg: Bizony. Emlékszel az éjszakai égboltra, amely úgy vonzott, mint molylepkét a gyertya lángjának fénye és hője?

Csillagifjú: Hogyan is felejthetném el?

Herceg: Jól figyelj arra, amit mondok... Az csupán egy hatalmas térkép. Az istenek hagyták rátok, emberekre a Tűlső Világból azért, hogy az olyan különleges személyek, mint amilyen te is vagy, megtalálhassák a valódi otthonukat. A sorsotok fontos, mert számai mások életével is össze vannak kötve. Még nem tudom pontosan, miként, azonban megjósolták, hogy szükségem lesz rád. Nem sokkal ezután utaztam Odaátra. Érdekes élmény volt, az bizonyos!

Csillagifjú: Szóval most olyan... mintha az ég másik felén lennék? A térképen elhelyezkedő valamely ponton? (kérdézi csendesen)

Herceg: Pontosan... (kis szünet) Nem tűnsz túl izgatottnak... Azt hittem, sokkal jobban fogsz örülni, hogy végre hatalmas tudást meríthetsz erről a világról!

Csillagifjú: Igen, persze... Mindig is erre vágytam. De nem egy hazug barát-ra, aki csak amiatt ismerkedett meg velem, hogy kihasználjon...

Herceg: Félreértesz!

Csillagifjú: Te mondtad! Tisztán, világosan megfogalmaztad: megjósolták, hogy kellenni fogok, ezért jöttél el közeink... (vádlón, mégis szomorúan néz rá)

Herceg: Talán a kezdet kezdetén azért mentem le... De most a barátodként kérlek, mint egy másik barátot, ne haragudj. A Birodalom veszélyben van, és herceggként kötelességem megvédeni, azt tenni, ami a legjobb a népemnek. Remélem, meg tudod ezt érteni.

Csillagifjú: (lehunyja szemeit) Amennyiben nem kívánok segíteni, és beleavatkozni bármibe, hagysz elmenni?

Herceg: (mérlegeli a helyzetet) Természetesen.

Csillagifjú: Hogyan hihetnék neked ezután?

Herceg: Úgy, ahogy a Csillagok Birodalmában is, amely most feltárul előtted. Velem tart, uram? (felé nyújtja kezét)

Csillagifjú: (kezére pillant, de nem fogadja el, helyette elindul)

14. jelenet

(megjelennek házak, kerítések, függönyök nélkül, az ajtók és ablakok nyitva vannak)

Csillagifjú: (nem szándékosan ugyan, de belát egy ablakon)

Szolgalólány: (a szobában van a Lovással, akinek az ölébe ül lenge csókcsaták kíséretében)

Csillagifjú: (zavartan elfordul)

Herceg: Ejnye, nem illik leskelődni!

Csillagifjú: Kitárt ablakkal, ajtóval, bármi takarás nélkül nem illik ily' intim pillanatokot élni!

Herceg: Ugyan miért nem?

Csillagifjú: Ehhez hasonlatos félreértések történhetnek...

Herceg: Félreértések? Nem értettem félre semmit. Nézelődsz. Talán túl kíváncsian is! (cserfeszen homlokon böki)

Csillagifjú: Egyáltalán miért ilyen óvatlan itt mindenki?

Herceg: Egyáltalán nem azok. (megrázza fejét) Csupán nincs rejtegetni valójuk. A ti világotokban mindenki falak, kerítések mögé bújik, bezárkózik, nehogy kirabolják, behúzza a sötétítőket, nehogy rávetüljön egy kósza napsugár vagy egy mosoly! Itt másként történik minden. Az emberek bíznak egymásban. Nincs okuk félni egymástól.

Csillagifjú: Mindenki így gondolja?

Herceg: Meggyőződésem, hogy igen. Miért rejtegetnél hatalmas titkokat, ha azok csak felemésztenek, és ha valaki tudomást szerez róluk, zsarolás eszközeivé válhatnak? Egy jó indokot mondj!

Csillagifjú: Nem tudok...

Herceg: No, látod. (tovább halad, egy másik ház ablakkeretén beles, integet)

Leány: (visszaint) Üdvözltem, felséges uram!

Herceg: Hogy telik a mai napod?

Leány: Remekül! Megkérdezhetem, ki szolgáltatja a társaságodat?

Herceg: (félreáll, hogy a helyébe engedje Csillagifjút)

Csillagifjú: (kínosan int)

Leány: Valahonnan nagyon ismerős vagy, azonban fogalmam sincs, kire hasonlíthatsz...

Csillagifjú: Nos... Kétlem, hogy ismerhettél volna eddig, azonban talán... itt az ideje?

Leány: Lehetnél határozottabb!

Herceg: Sajnálom. Esetleg később még visszahozom, azonban most ideje mennünk. Még rengeteg dolgot nem látott.

Leány: Majd hazafelé várlak benneteket egy teára!

15. jelenet

(a Csillagifjú és a Herceg a piacra ér, sok stand sorakozik)

Csillagifjú: Micsoda gazdagság! Hatalmas ez a vásár! Valamiféle karnevál közeleg?

Herceg: Hazudnék, ha azt mondanám, hogy nem. Közeleg a Művészetek Ünnepe, azonban az teljesen más. Ez még csupán a napi piac, bár nem illelném semmiféle lenézéssel, hisz fontos a mindennapjainkban. Remélem, maradásra késztet majd nagy becsben tartott ünnepünk! Néhány nap erejéig minden a hangok, a színek, a formák kavalkádjába öltözik, mintha azok kívánnák megtestesíteni ezt az elvont fogalmat: művészet! Messze földön híresek a rendezvényeink, melyek távoli földek lakóit is ide csalják Hesperusba.

Csillagifjú: (felcsillannak szemei) Természetesen érdekelne! (kissé lankad a hirtelen jött lelkesedése) Mégsem ígérek semmit.

Herceg: Ez így helyes. Ne terhelje szíved hamis ígéret átka, melyet előre láthatóan talán nem leszel képes betartani. (az egyik standhoz kirakodott almák közül elvesz egyet)

Csillagifjú: Mit művelsz? Meglopod a saját néped? (értetlenül pislog)

Herceg: Miért tennék ilyent?

Csillagifjú: Talán, mert elhiszed, hogy megteheted, mint nemes! (csattan fel)

Herceg: Ugyan, kérlek, miért veszed szádra a nemességet, mikor jómagad is annak vagy sarja? (beleharap az almába)

Csillagifjú: Én nem használom ki a helyzetemet...

Herceg: Én sem. Nem úgy, ahogyan azt te gondolnád. Mindig elfelejtem, mennyi mindent nem tudsz! (sóhajt egyet)

Csillagifjú: Akkor mivel magyaráznád, hogy elvettél egy gyümölcsöt fizetség nélkül?

Herceg: Hiszen kifizettem...

Csillagifjú: Még az eladó sem volt itt, akinek pénzt adhattál volna. Ne mondd, hogy vak volnék! (képed el, de már nem dühös, inkább csak értetlen)

Herceg: Ez csupán... Egy újabb dolog, ami nálunk teljesen más, mint felétek. Itt nincs olyan pénz, amelyet ti használtok, inkább... érték.

Csillagifjú: Odahaza mindenki azt hiszi, hogy én beszélek rébuszokban... Nem ismernek még téged!

Herceg: (felnevet) A pénz megfogható, hiszen lényegében testet adtatok az értéknek. Régen kagylók, ma fémérmék, ezek reprezentálják az értéket... de sosem válhatnak egyé vele. Nem is értem, miként lehet egyre fontosabb szerepe a földi halandók életében, csak úgy hajkurásszák! Egyszerre nevetséges és elkészerítő... No, de hogy visszatérjem a témát az értetlenkedésed felé. Itt, mint már említettem, másként működnek egyes dolgok. Nem a pénzben rejlik az érték, hanem a munkában, ami értékessé teszi az embereket önmaguk, a családjuk és a társadalom számára. Ha dolgozol, megszerezheted cserébe azt, amire vágysz, és mindig csak annyit vehetsz el, amennyit megérdemelsz. A nincstelenek sosem azok, akik beleszülettek a szegénységbe, hanem azok, akik nem tesznek semmit az ellen, hogy valaki fontossá és elismertté váljanak, olyan személlyé, akire felnéznek, és akiben mások segítségére lelhetnek. Érted?

Csillagifjú: Kezdem kapisgálni... (megvakarja halántékát eltöprengve) De mégis hogyan működhet ez? Ki dönti el, hogy mennyit érdemelsz?

Herceg: Világunkban különös erő az úr. Nem hagyja, hogy darabokra hulljon, mindenben és mindenki ott van. Nagy szerepe van ebben, ahogy sok más dologban is.

Csillagifjú: Mi történik, ha valaki olyasmit szeretne megkaparintani, amit nem érdemel meg?

Herceg: Porrá válik kezeiben, s kifolyik azok közül, mintha a levegőt markolnák. Emiatt alacsony a lopások száma. A vásárhelyeken szinte lehetetlen emiatt olyasmire hozzájutni, melynek értéke nem egyenrangú azzal, amit az emberek nyújtanak cserébe. Vannak más fizető eszközök is, de azokkal veszélyes kereskedni...

Csillagifjú: Miféleké?

Herceg: Tudod, mit? Megmutatom! (megragadja a kezét, elszalad vele)

16. jelenet

Róka: (megpördíti a Hercegnőt, ahogy táncolva belépnek a kastély egyik szalonjába)

Hercegnő: (felnevet, hátradől a karjai között, majd felegyenesedve ellép tőle) Olyan jól táncolsz!

Róka: Ó, hölgyem, hisz tudod, ez is a feladataim közé tartozik.

Hercegnő: Csupán ezért táncoltattál meg? (biggyeszi le ajkait közelebb hajolva)

Róka: Távol álljon tőlem az ilyen egysíkú szándék. Természetesen nem, túl unalmas volna csak a munkámat végezni! Kötelesség kötelesség hátán, az élet színpadán a játék ennél szabadabb, improvizációkkal teli, kitölt és felpezsdít! Ez a lényege! (átkarolja a derekánál, közelebb húzza magához, kihívóan a szemeibe néz, akár egy ragadozó) Vagy kegyed nem így gondolja?

Hercegnő: (zavartan pislog, mellkasára simít, de csak azért, hogy távol tartsa magától) Lehetségesnek tartom. Azonban van egy aprócska bökkenő a forgatókönyvvel. Nem mindenkinek adódott benne ugyanolyan rugalmas szerep... (eltolja magától)

Róka: Ugyan, Hercegnőm... Kérlek! Értetlenül állok előtted. Tudomásod van érzéseimről, a levegő csak úgy forr közöttünk, s mégis oly elutasító vagy velem szemben... Hiszen a Herceg is megmondta, egyenesen törvénybe foglalta: a szeretőhöz hűségesebbnek lenni a legfontosabb, mert az érzelmek megcsalása a legveszélyesebb tett, amelyet megtehet az ember élete során.

Hercegnő: Pontosan ez az! (fakad ki) Nem csálhatom meg az érzéseimet!

Róka: Csak nem...? Ki máshoz kötnek?

Hercegnő: (félrepillant) Olyan vagy, mintha a bátyám lennél, egy hűséges barát, aki mindig megneveltet és mellettem van. Kár volna ezt tönkretenni!

Róka: Azt hittem, hogy...

Hercegnő: Úgy fest, rosszul sejtetted.

Róka: Meglepő fordulat! Mondd csak... mégis ki csábította el a szíved?

Hercegnő: Fontos ez?

Róka: Fájdalmat okoz neked. Ugyanazt érzed, mint most én: az elutasítás keserűségét. Mindig, ha a szemébe nézel... Gyakran nézel a szemeibe, Hercegnőm?

Hercegnő: Elég ebből, Róka!

Róka: Mar, kapar, minő borzalom a fájdalom! (legyezi magát, kezd gúnyossá válni) Hát a nemes csipkelelket is szaggathatják tompa konyhakéssel!

Hercegnő: Azt mondtam, elég! (határozott, majdnem kiabál)

Róka: A Herceg maga, nemde? Borzalmas lehet a tudat, hogy részben azért van ez a csacska szabály, hogy bármikor félreléphessen. Te mégis hűséges vagy. Hogy bírod? Nem olyan érzés, mintha szíven szúrna és megforgatná a kést benned?

Hercegnő: Nem vagyok ezt köteles tovább hallgatni. Hallgass, ha nem akarsz börtönbe menni!

Róka: Ott nem volna izgalmas... Kit szórakoztathatnék, a falakat? No, meg drága barátomnak volna a szabadságvesztésem ellen egy-két szava...

Hercegnő: A barátodnak, akinek elcsábítanád a feleségét?

Róka: Kegyetlen vagy, kedvesem... (sziszegi) Mindemellett igencsak eszes is, ez csábít benned igazán.

Hercegnő: Ez majdnem úgy hangzik, mintha átjártam volna még a ravaszdi róka eszén is! Igazán megtisztelsz szavaiddal!

Róka: A rókákat semmi esetre sem érdemes alábecsülni, úrnőm! (mosolyog, kezét csókol) További kellemes napot kívánok! (kissé sértetten, de büszkén távozik)

Hercegnő: Róka... (utána nyúl, de végül hagyja menni, sóhajt egyet) Haragszik-e rám, ki úgy védett, mint bátyám, úgy okított, mint atyám, s úgy szeret most, mint hűséges szeretőm? Fájhat-e a haragja jobban, mint az igazság, melyet szól? Megsált lelke lehet-e boldog? Tán ajánlatát elfogadnom volna a legjobb dolog? És ha dacolnom kell érzéseim szelével? Ha minden csak kuszább lesz? Azt emberek azt hiszik, egyszerű az élet az új szabályokkal Hesperusban, de... Mi van, ha hátba támadnak ezen törvények? Megkeserítenek, megtörnek, szétmarcangolnak...! Akkor mi értelme volt a változásnak, a lázadásnak, a rendszerváltásnak, melyet kedvesem atyja vérrel és verítékkal tudott csak megalkotni a történelem vásznán? (megcsóválja fejét, sóhajt, kihúzza magát) Egy hercegnő erős, egy hercegnő megkapja azt, amire vágyik. (elkomolyodva sétál ki, a háta egyenes, teste feszes, hirtelen mintha idősebb, magabiztosabb önmagaként mozogná)

Varga Csenge

Ébredéskor

A reggel széttárja lódenkabátját:
egyik ujjában te alszol, a másikban én.
Nézd, hasadra süt a hála napsugara,
engedd, hogy lecsókoljam rólad,
majd a szádba leheljem.

A belső szobában éppen ébredni tanulsz.
A konyha jéghideg csempéjén állok
mezítláb, őszintén,
mint az Úristen színe előtt —
borzongva húzódok a lánghoz.
Kisiklott egy vonat — mondja a rádió.
Eszembe jut, hogy félsz a vonatoktól,
Isten temérdek kórelőzménye ez —
én is kisiklottam.
Ki vagy te tulajdonképpen?
Millárd fényévnyi múltban látlak,
beléd látom magam.
Elhagyom a felforrt kávét és
csonttá fagyott lábamat
hozzá érintem a tiedhez,
habár ezzel nem dobok nagyot —
mozdulatlanságod békés.
Hátad íve,
öled íze,
bársony ajkad
mind reggeli kontúrok,
pasztőrözött nyugalom-tenger.
Minden, ami vagy, voltál —
Budapest forró teste,
éjszakai furcsa álom.
A kigördülő vonattal eltűnök
egy vakvágányon,
de te örök maradsz és
a belső szobában éppen ébredni tanulsz.

Majdnem mindent a láthatárról

mint kifűzhetetlen bérházak
szobájában ahol
egyedül a szesz melege
szoktat hozzá a belefáradásba
hogyan nincsenek új tájak
csak udvaron álló rozsdás porolók
pont ilyen a te és én

de úgymint kibomlik a másnap
és mentségemre válik minden kudarc
fejemre húzom a pizsamát
mert jobban ijeszt a tudat
hogyan nézel
mint óvodában a versmondás
hiába lesz vége az ünnepnek

a mellkasodra tetovált pannon táj
elérhetetlen délibáb lett
amire nem hajthatom a fejem
mert horzsolás lennék rajtad
kibogozhatatlan néma rutin
amit bármikor levakarhatsz

hiába megyünk haza
mert nem érti a környék
a nyomokban mocorgó
gondolatbuborékot
amiben az áll hogy
jó lenne egy kis ideig megállni

többé nem kimondani a
szeretleket
mert gyávák vagyunk hozzá
és ettől egyre inkább
hideg neoncsövekké válik
a testünk ami nem a fűtés —
a kötődés hiánya

Kontrollhely

02:02.

legutoljára ebben az órában vártam rád.

Azóta sokszor eldöntöttem, hogy
többé nem írok rólad, mert átalakulsz
egy költői képpé, ami sosem voltál.

Nem tudom, milyen lehet fejezetnek lenni,
vagy annak, akiről versek szólnak.

Első nap megfogadom, hogy nem
tekerem be a kisujjad piros cérnával.

Kezembe veszem a cigarettát és
az ötödik nap után rágyújtok.

A tizenkettedik napon elkezdem
szopni az ujjam.

A tizenhetedik napon meg
újra rád gondolok.

A huszonkettedik napon megkeresem
a patakot, ahol békákat lehet fogni.

A huszonharmadik napon az
Oktogonnál elkérik a bérletem.
Bocsánatot kér az ellenőr és ugyanúgy
nem értem, mint a te bocsánatkéréseidet.
Majdnem harminc nap után
arról olvasok fel, akivé tettelek —
a háttérben kék fény, zene.
Ketten állunk színpadra.
Te súgysz, én beszélek.
Nem vagy egy groteszk kép,
nem vagyok hullószáj.
Szól körülöttem a világ,
mégsem rekesztem ki a hangod,
csak én állok meg néha pár másodpercre,
nehogy kiszaladj a fejből.
Hogy nem talállak, az nem a mi hibánk.
Katapultál az agyam és a távolba sodorlak
valamikor a negyvenedik nap környékén.
Olyan nehéz lett volna kimondani,
hogy még negyven nap után is
figyellek —
inkább felírtam a napjaimat egy papírfecnire.

Félidegen

Az égvilágon semmi nem árulja el,
hogy hol vagy és miért vagy.
Pályaudvarok és üres tekintetek
között kóborolok arra várva, hogy
feltűnj a bodzavirágzásban és
szólj úgy hozzám,
mintha semmi sem történt volna.
Ami volt, az egy félbeszakadt mondat.
Körülvesznek a sirályok.
Érzem a csőrüket a szemgödromben és
még jobban rám ül a gondolatod.
Annyit ismétlem a neved, hogy
már értelmét veszítette minden betűje —
beteljesül a szerelem,
vége.
Nem te voltál az igazi,
magamat sem látom már jónak.
Legalább te nézz a sirályokra
és meséld el, milyen látni azt,
ahogy megszokom a nemléted.

Pánik

Kicsit halkán beszélek majd,
fél szívvel is akár —
de megtanítottalak hazudni.
Összefolyó színekavalkád a csend.
Tudjuk, hol kezdődik a
narancssárga ritka konstellációja
a tó felszínével.
Kaleidoszkóp.
Nincs semmi igazából.
Nem illek hozzád.
Szeretlek — mondtad —,
szádból kinyílt a sír,
koporsónk,

cipókopogásunk
gyászinduló.

Mindenki lehúgyozza ezt a sarkat —
de itt ez az éjjel-nappali,
egyedül az eladó kérdi meg,
hogyan merre mutatott az Isten,
mikor hozzád bújtam a gyógyszertár
villogó fénye alatt.

Egymás unalmának teóriája,
vagy az is lehet, hogy nem,

csak tényleg nem tudom.

Én, azaz mi

technikolor ős ez
rongyba tekert halott madár
üres szatyorba tett rothadó avar
elvesztettem az éjszakáim
keretbe foglaltam az ágyam
a lábaim jegesek
leszedáltan ringok
gyere és érints meg mert
megannyi fölösleges orgazmus
és még több fölösleges szédülés
van nélküled
mert utálok amikor elmész
és várok (a semmire)
a bódulatra ami nem jön
nyelvemen fél szedatívval
hazudok magamnak
és neked szerelmem
és neked Uram
nem is tudom mikor lelted
utoljára örömd bennem
azt akarom hogy senki
ne értsen meg
csak te
aki azonosulsz
és segítesz abban hogy
kimondjam szeretetül
azt hogy bocsánat

Múzsák ajándéka

Beke Sándor fordításai

Kortárs román költők versei (I.)

Vasile Dan
(1948—)

Carpe diem

Egy ideje minden nap lassan visszatér.
Élj át még egyszer, mondja hízolgón.
Ne felejtsd el, mikor kel a Nap. Légy figyelmes arra,
mikor nyugszanak a csillagok.
Arra, mikor a szomjúságtól kiszárad a szád.
Arra, amikor kinyílik a szemed a szemhéjad alatt.
Arra, amikor megfagy a véred a félelemtől.
Arra, amikor hangosan megszólít valaki, vagy arra,
amikor előre hívnak.
Egy másodperc alatt meg is érkeztél, bár lábaid
mélyen megkövültek a földben, a virágzó tavirózsákkal
teli mocsárban.
Egyedi ez a nap.

Újév

(Prima zi din an)

Az év első napja vizes.
Úgy tűnik, hogy fény helyett hamu hull a tavakra, a házakra.
Mindezekre — mint egy kontaktlencse — az ég hull.
Egyáltalán nem érzed a feszülten várt ősrobbanást,
a vérnek a rajtját,
a szél élesen sípoló hangját,
mely csak fokozza a szikrát
Isten szájából.

Te (*Tu*)

Neked van szíved,
testedben zöld vér csordogál,
akár a tavaszi felhőknek,
neked hegyes körmeid vannak,
mint a vérfertőzött isteneknek,
te becsuktad a szádat,
hallgatsz,
te sosem mondasz semmit,
te létezel.

A hiányzó egyedülléte (*Singurătatea celui absent*)

Az utca üres volt, a kicsi házak lehúzott zsalugáteres
ablakai előtt
kör alakú virágágyak nyers virágokkal.
Benn a sötét kockákba volt csomagolva,
a kockák sarkaiban pedig apró kis fehér teremtmények
nyöszörögtek megbújva, meglapulva.

Szemeim kezdtek látni (*Au ajuns ochii mei să vadă*)

Szemeim kezdtek látni
az anyagot, az éjszakát, a szakadékot, az eget,
a kis lángot, a villámot,
az ismeretlen zöld vérét a fűnek,
a szívet, mely élteti őt.

Téli mese (*Poveste de iarnă*)

Míg ellát a szemed
vékony hórétegen, A4-es papíron
fekete betűket ásol. Fehér hó,
mely annyira könnyen lángra kap.

Semmivé válás

(Praful s-alege)

Lehet, hogy holnap írok egy új költeményt.
Ma beteg vagyok.
Minden elpusztul.
Az eszmék a könyvekben, akár a piranják a vízben.
Saját húsom morzsaléka
az ujjaim között.
Míg kielégülnek.

Kicsi élet.

Mindig megszegett parancsolatok

(Viața mărunță. Porunci mereu încălcate)

Ne igyál. Ne emeld fel a kezed.
Ne emeld fel a fejed. Ne fordítsd meg
a fejed. Meg ne botolj,
ha egyedül olvasol az utcán.
Ne próbálkozz. Ne keress.
Ne gondolkozz. Ne hajolj le.
Ne kételkedj. Ne kiálts.
Ne kacagj. Ne tagadj.
Ne kérdezz. Ne mondj semmit.
Ne higgy. Ne nézz beszélgetőműsort
a tévében.
Keresztre feszülten ne aludj egyedül
az ágyban, mint Jézus
fej fej mellett a Nagy Inkvizitorral,
hallgass, mint Mircea Ivănescu,
a költő, közben most
hallgass, ne tudd, hogy tudod.

Ion Cristofor
(1952—)

Egyesek nem szeretik a verset
(*Unora nu le place poezia*)

Mit tehetsz,
Egyesek nem szeretik a verset,
Inkább a tésztát s a bort kívánják, amit az anyóstól
kaptak ingyen.
Egyesek nem olvasnak verset,
Inkább megsimogatnak egy kutyát vagy egy macskát,
Csak én simogatom meg a verset, mintha a vers egy kutya
vagy egy macska lenne.
Csak én rácsálom a szavakat s beszéd-től rúgok be.
Csupán még annyit, hogy a versek nem ugatják meg a Holdat,
Nem nyávognak az ajtónál,
És legfőképpen sokkal diszkrétebbek, mikor besurrannak
Az emlékezet redői mögé,
Mint egy fehér kiséger a tanító néni szoknyája alá.

A fekete madár
(*Pasărea neagră*)

A nap menni készül.
Egy öreg követ dob
A fekete madár után.

A köztéren egy rekedt nagybögő, két kislány,
s egy fuvola hangja szól.

A kórház betonlépcsőjén
Egy távoli országból levelet várok.
Az elhagyott ház udvarán zavartalanul
énekelnek a tücskök.

Egy vadrécecsapat az évszak mélabúját
egyik felhőtől a másikig költözteti.

A messziről érkező tehervonat
eszünkbe juttatja a tavakat,
melyekben gyermekkorunkban jó volt megfürödni.

Korszak-illusztráció

(Ilustratã de epocã)

A munkások,
akik a kényszerszolgálatra vitt
polgári család

házába költöztek,
a zongorát kidobták
a folyópartra.

Éjszaka
Bach ritmusokra
siránkozott a vízésés.

A cseresznyefa

(Cireșul)

Hátunk mögött dohányültetvény susogott.
A rekedt hangú katonák
Felfele haladtak a ködben úszó dombon.

Az udvaron a kivirágzott cseresznyefa alatt
Az öreg gramofonja zenél.

A pléhtáblából készült háztetőn
A galambok léptei alatt
A Nap úgy forog, mint egy műanyagkorong.

Japán grafika

(Grafică japoneză)

A frissen lehullt hórétegen
három szarka
japán grafikája.

Fától fáig repdesnek
s élesen sikoltanak,
mint a samurájok.

A porcelán nő

(Femeia de porțelan)

Az én házam emlékekkel és sajnálattal bútorozott,
Szekrényekkel és székekkel, melyek zöld erdőben susogva
Fatörzsnek képzelik magukat.

Az én házamban egy porcelán nő
Párnaszékben zavartalanul olvassa
Az élet művészete című könyvet.

Este, mikor a munkából hazatérek,
Csupán négy szót sóhajt változatlanul nekem:
„Jó estét kívánok, kedvesem!”

Éjszaka álmomban
— Mint halott karján
Egy csodálatos aranyórát —
Úgy hallom dobogni asszony-szívét.
Még a Hold is visszafordul fényes arcával
A nagy és magányos kikötő felé.

Csillagok krónikája

(Cronica stelelor)

Egy szobában bezárva molylepkékkel cigarettázok,
kitömött kanárikkal beszélgetek és álmodom.

Az utóbbi időben egyre ritkábban látogat meg
hisztérikus gazdájával együtt
a kékszemű macska.
A Nap vőlegény-kosztümben
egy ibériai katedrálisba vonult bánatosan.

Egy egész élet óta mind csak a csillagok monográfiáját írom,
S a szünetekben a falakon keresztül hallom, miként nőnek
a szomszéd lányok mellei.

Az esti vonatnál Jézust várjuk
Éremmel, rézfúvós zenekarral, töviskoronával.

Ugat egy kutya, kiabálnak az újságok, széthasad egy ország,
meghal egy gyerek,
A megalázott liliomok és petúniák a földet nézik lehajolva.
Feltűnnek a csillagok, az ég tüzes és fúj a szél.

A békák silenzio stampa-ba vonultak.
A tévéadók és az akadémiák hangzavarban zöld vágottat
adnak a kutyáknak.

A bordélyházak és a bankok pénzt számolnak, becsapnak valakit,
lekapcsolják a lámpát.

A sarki benzinkút mellett lányok fecsegnek és cigarettáznak.
A kelekótya Hold bolondos táncot jár a járdán.

S lám, most annyi idő után a saját bőrömön tapasztalom,
hogy esténként a csillagok távol tartanak engem, s egyre inkább
hálátlanok.

Íme, jó alkalom ez arra, hogy rágyújtsak egy cigarettára,
s lehajtsak egy pohár bort.

Fent a tébolydában hárs-, kékhold- és kaporszag illan.
Szűz Mária, a mosóasszony, fehérre meszeli a fákat.

Folyó a hegyekben

(Râul din munți)

Az én agyam egy napozó gyík,
Mi emlékezésed kövén terpeszkedik.

A vadkörtefa tiszteletedre kivirágzott.
Isten égi kertjeiben
Halkan szól a fülemüle dal.

Fent a hegyekben — gyermekkorom színterén —
A vizek fölött szakadozik a jég.
Kezemen sárga virágpór színű ajándék volt
Vagy egy más értékes érc.

A Hold és a rózsa

(Luna si trandafirul)

Ez a Hold látta Szodomát lángokban,
egyik este ez a Hold
Auschwitzban és Treblinkában
látta füstté változni
az embereket.

Ez a Hold akkor pillantott meg engem,
amikor térdre estem lábaidhoz,
s csupán egy szerelmes ifjú voltam.

A fenyőerdő fölött nyugodtan pályára lép a Hold.
Sötét kertben a kerítésen rigó fütyörészik,

a patak — mint dobókockákat — úgy vegyítgeti
az apró kavicsokat.

Most néhány másodperce
házad fölött a sors árnyékai láthatatlanul elvonultak.

A macska lábai alatt
úgy bomlik az élet, mint cérnagomolyag.

Tekints a Holdra, csodáld meg a rózsát,
mintha utoljára láttad volna.

Árnyékod

(Umbra ta)

Árnyékodban állok,
Mint cselló a fekete tokban.

Az öreg almafa kivirágzott.
Az éjszaka alatt
Madarakká változtak az emberek.

A széthasadt felhők között
A költő szobájába bepillantó Hold
Elolvassa a költemény végét.

Városi lidércnyomás

(Coşmar citadin)

A nagyváros úgy tartja számon lakóit,
Mint frissen levágott káposztafejeket.
A szmog és a köd tökéletesen gyilkolja
a házat, a szobrokat, s az isteneket.

Mint cigarettafüst, úgy párolognak a folyók.
A madarak sztrájkolni kezdtek.
A Nap megtagadta a felkelést.

Az összedőlt tornyokban
a kulccsal fölhúzott emberek pontatlanul
jelzik az órát.

A kedves kertjében álmodból
kutyák és paták közt ébredsz.

A sárga falevelek

(Frunzele galbene)

A jó Isten fától fáig, szőléskerttől szőlőskertig
leltározza a seregélyeket,
mindaddig, amíg az ősze bele nem fárad ebbe
a szórszálhasogató számvetésbe
és meg nem nyitja az ég kapuit a mesetársolyával
érkező hópihéknak.

A távoli hegyek aranyruhába öltöztek,
az öreg fák s a lombok repülési tanfolyamot végeznek.

Vállunkat gyöngéd kéz öleli át,
a sárga falevelek utazni készülődnek.

Nagyapa tanulgatja a halált.

Hírek

(Vešti)

Kérdelem, ki találta fel az egyedüllétet,
Ki találta fel a kulcs lyukát, ki a nők melleit?
Nehéz válaszolni erre, mikor a költő szobáját
sivatag lepi el,
Mikor mindenki már csak suttogva beszél,
S az összes bölcs pusztába menekült el.

A világ sötét hírei
mint felhő, úgy vonulnak az égen.

Az íróasztalra hull a hó
A bértollnok megfagyott fejére.

Gabriel Cojocaru
(1962—)

Szitok
(*Imprecație*)

csillagszemekkel
a szívből indulva
egyedül megtanulod azt,
hogy miként kell szeretni azokat,
akiket meg sem érinthetsz.

tedd a kezed a szádra,
hogy ne kiálts,
hogy ne káromkodj,
hogy ne tudd vetni
három keresztet
az égre.
hogy ne feledd,
legutoljára mikor találtad meg
a földön az elhullt pénzeket.

nem vesztettél el semmit?
nem találtál semmit?
a szerelmet, Istenem,
a SZERELMET.

Költemény varázstalanításra
(*Poem pentru desvrăjire*)

a farkasok vérző holdját bekovácsolva
az istenek szemét
meglátod az égen
s nem ismered fel őket —

ki küldte
ezt a port fölénk,
mely belepett minket?

kinek kell alávessük magunkat?

„tűz, tűz —
kiáltotta valaki,

de ez csak
a SZERELEM volt.”

Hódolat

(*Reverență*)

egy más napon s egy
más órában új fényeken is túl
a megmaradt erdőrengeteg
szétszórja és összeszedi
leveleimet

hang nélküli ének
melletted állok
áthatol egy csillag
ágyat vetettem neked
a szívemből

Költemény Esmeraldának

(*Poem pentru Esmeralda*)

énem ÉNEDDÉ
változik át
s felülve a Nagygöncöltre
az Északi-sarkon
megolvasztunk néhány jéghegyet
a TE neved
vérembe vésődött

ezen a csillagászati nyáron
a szívtől a csillagokig
— egyszerre mind —
a tégláimat gyártom
engedd hogy tudjak
többet mint tudok
engedd hogy létezzek neked.

Ki nem mondva

(*De-ne-rostitul*)

két összezárt
ajak mellől
csupán NEKÜNK
nyílt szét az ég,
két szív — egyetlenegy láng,
zálogként
egy csókom otthagytam
lábad hajlékony növényén

mostantól minden nap
azért fogunk sietni
hogy a holnapi fénnel
találkozzunk.

Szépia fénykép

(Fotografie sepia)

és nézd hogy jönnek
a gondolat áldoztatásáról
az én apám a föld embere
az én anyám
egy csillagfény
csak én

láthatom őt
igyekszem még egyszer
marasztalni őket... de
vajon most
ki kit keres?

A lebbenő fátyolt felemelve

(Ridicând vălul precesiei)

néha csak a jobb kezemmel
máskor félénken mindkettővel
biztonsági határ-
hálóm vagy

és eljön az idő
mikor elgörbülnek a pályák

így ismertem meg a máglyámat
s álmomban keringő véretem
hosszú utazásra küldtem
az elolvadt hó felé.

Költemény az ég hőtörlesztairől

(Poem de pe troianul cerului)

saját magunknak el kell mondanunk
„taníts meg, hogy alkalmazhassam a féked”
hogyan is tudott elevezni
a csillagokig a könnycsepp
ebben a szobában hogyan tudnék
védekezni melleid
eszméletlenségétől
mindaddig amíg elkezdődne
a medvék tánca
mint egy borostyán-rémület-ölelés
eső a marokban.

hé,
valaki meg tudná-e mondani nekem
milyen sokat nevettem
születésemkor...
milyen sokat sírtam
születésemkor

talán?

* * *

mint az ájtatos szent
aki a placentából megszökött
úgy látom a szerelmet, mint egy óriási házat
ajtók, lakatok, kulcsok nélkül

és vajon lesz-e majd valaki
aki marasztalni fog az egyik szobában

„Nyitsd ki!” — mondtam neki
számomra csak
EGY vagy.

* * *

és igen, testedből húsdarabokkal
parittyával lövök
és többé nem emlékeztess
(a cirkusz a városból elköltözött)
itt senki sem ismer engem

ugyanők azok — a reggeli lovak
a forró, ártatlan könnycsepp
az új évet pihenéssel kezdtem
nem büntetésként
és gyorsan, szomorúan és keserűn
arcodra tetováltam egy csókot

s a fehér Hold ölébe vett
de nem csókolt meg minket...
ez még akkor történt amikor a gyermekek
szülőknek hittek minket.

Aura Christi
(1967—)

Mint egy nagy angyal
(*Ca un înger prea mare*)

Állj meg. Többet ne kiálts.
Amúgy sem hall senki.
Végy erőt és szedd össze magad, akár a kései
ősz a levelekben, akár imában az összekulcsolt kezek.
Ne feledd: a test csupán emlék,
valakinek a hihetetlen ujjlenyomata,
a világ gyermekkorának élő medrében újra megtalált,
melyről bizonytalan, hogy megtudsz majd valamit
az idők folyamán.

A pokol, mely hamuvá tett, messze van.
Nincs szükséged, csak arra, hogy megtedd az első lépést
ezen az egyhangú fennsíkon, a Világ Fedelén.
Tárd szét karjaid. Vegyél mély lélegzetet
és lélegezz úgy, mint a föld a vizek között.
„Eljött az idő” — mondja a tibeti szerzetes,
aki, mint szárnyával egy nagy angyal,
a templom bejáratánál megérint. Közelg a te órad.

Elégia
(*Elegie*)

Mindenütt kialszik a nyár, mint egy álomban.
Úgy érzed, hogy valami kialudt tekintetedben.
Tükörbe nézel és hallgatod magad gagyogva:
én már nem vagyok én, én nem vagyok.
Minden idegen, elveszett és messze távol.
Senki sincs, és mégis valami megrezzen;
valami láthatatlan, mint egy szárny lebeg mintha,
mely könnyen megérint, míg elhaladsz.
Senki sincs, ismétled, épp senki.
S akkor mégis miért telik meg
valami lehetetlennel és nehézzel a távol?
Elképesztően szaporodik a sötét;
nemsokára mindent ellep
s fészket rakva kézbe, ikonokba,
homokórába és szemekbe költözik.

Egy halott nyelv elfelejtett igéje
választ el az égtől.
Semmi sincs. Várj. Az éjszaka tárul.
A szobád megtelik sötéttel,
ami arra emlékeztet, hogy ki voltál
egy másik életedben, talán; lényed felszínén, messze,
annyira messze, minden idegen.
Mint ahogy elő van írva, rövidülnek a napok.
Nőnek a másodpercek, erős az éj parfümje,
s a lény leegyszerűsödik a szívre, a szemre, a lélegzetre.
Kinek az arca körvonalazódik, s mutatja magát hirtelen?

Ráolvasás

(Descântec)

Kinek a szenvedése
vert fészket bennem,
és elmenni sem akar,
maradni sem?

Mely isten kiáltja
testemben fájdalmát,
szörnyű szépség,
izgalmas kvadriga?

Milyen zúgás örvénylik,
darál, nő, vergődik,
mint élet és halál
közt verdeső madár?

Ne ijedj meg

(Să nu te sperii)

Bármi történik, ne félj.
A fű ugyanolyan zöld, mint máskor.
A gondba esett fény-pegazusok
könyvként lapoznak téged

Az évek hamuja mindent beborít.
Érett kerubok hullnak az égből.
Zümmög a sors. Eljött az idő.
A vaskor ideje-álma széttörik.

és késnek, mintha megnyugvást
találtak volna egy elhagyatott házban.
Ne félj. Szemével kacsint az ősz
az ismeretlen emberfiának.

Ne félj. Itt vagyok.
Illatokban, sasokban, színekben várlak.
Ez az országút az én kezem,
ami általad lett oly sokszor végigjárva.

Nina Hoza
(1975—)

A visszhang...

(*Ecoul*)

A környéken akkora sötét és köd honol,
Hogy utat nem találok... keresni hiábavaló...
Köröttem sűrű köd leng... füst van
És csend, mi kesereves halálként fájó...

Vaksötétben kószálok s végtelen mélyben,
Varázs ez, mely önkívületben hordoz magával...
Nem tudom, valóság-e, vagy álom,
És rámnehezednek a súlyos kő-szárnyak.

Éhes sasként köröz a szemem,
Kínozza őt a fény-kíválat...
Az ég és föld között elveszett a röptöm,
S a csendet megtöri a gondolat sóhajtása...

Elvesztem... megállok és majdnem végem,
De messziről hallok egy hangot:
„Keress magadban! Majd meglelheted
A fényt — A fényt az éjszakában!”

És ez a hang gondolatomba ágyaz,
Betakar szent suttogása...
Átölel a visszhang... szent visszhangja
fölemel... utamat előttem kitárja...

Ikerlelkek

(*Suflete gemene*)

Az örök kergetőzésben — ketten — mi vagyunk a nappal és az éjjel...
Tél és nyár vagyunk... ikerlelkek, melyek nem látják egymást sohasem...
Ellentétes pólusok vagyunk a Föld végtelenségében,
A szerelem boldogtalanjai, a sors figurái, gondolat-fegyencek...

Éhségem vagy és szomjúságom, kenyerem és borom...
Idegen vagy nekem, gazdám vagy, hozzád tartozom...
Kék fényem vagy, te vagy a fény nekem,
Hidegem vagy és napsütésem... békém és vétkem...

Szemedben én vagyok a jól elrejtőzött könnycsepp,
Lelkedben szenvedély vagyok... kimondhatatlan szerelem...
Rózsád vagyok és tüskéd, kívánságod vagyok és vers,
Kalászkod vagyok és gerezded, mit nem szüreteltél le...

Múlnak a pillanatok, a napok, az éjszakák is telnek...
Gondolatom méreggá lett, hogy nem láthatlak többé sohasem;
Hallani sem foglak, nem leszel enyém, s érezni téged nem lehet...
És szárnyaszegett a repülésem... és tövismadárrá lettem...

Nyári...

(*De varáz...*)

Hideg esőkben, csordogáló zajban
Álom-sorok folynak,
S a szem is megfullad a gondolatban
Hideg esőkben, csordogáló zajban...

S az ezüst nap pillanata
Belopózik egy szomorú lapra...
Lélegzik a nyár-illat,
S az ezüst nap pillanata.

A fény vakította dörgésben
Hallszik a múltból: régi nyarak kiáltanak...
Lassú a pillanat szárnycsapása
A fény vakította dörgésben...

És esik... és dörög... és pillanatok...
És fölajzott húr a gondolatom...
Nyitott könyv a lelkem otthona
És esik... és dörög... és pillanatok...

Még beszélj nekem...

(*Mai spune-mi despre...*)

mielőtt „Jó estét” kívánnál nekem
még beszélj
a vadlovak táncáról
a tengerparton, s arról
hogy patájuk nyomából
hogyan gyűjtötted össze
nyakláncomnak és fülbevalómnak —
az éneklő kagylókat,
hogy így minden nap
hallgatni tudjam rólunk
a szirén-jóslatokat...

még beszélj nekem
a hegyi útról,
a zörgő falevelekről,

melyekből fészket raksz nekem,
a fűről, mely a jázmin virágzásakor
még szebben sarjad...

még beszélj nekem
arról, hogy tudtad összekavarni
a hortenzia és a mák illatát,

s hogy tudtad behinteni vele
az angyalok szárnyát,
úgy, hogy röptükben nevünket
a felhőkre felírják...

ne kívánj még „Jó éjszakát!”
még beszélj nekem...

Mese

(Poveste)

az erdőben utat szőttünk magunknak,
s elrejtőztünk az öreg bükkfák sűrűjében.
szerelmünk zöld volt,
mert harmatot ittunk reggelente.

nappal a madarakat kértük,
hogyan nevünket
hangosan szőjék énekükbe,
éjszaka a csillagokhoz esengtünk,
hogyan a csillagjósok elől
tartsák titokban nevünket.

de az erdőt belepték
az őszi éjszakák átkai...
testünket kitakarták a falevelektől
és utunkat eltérítették a mezőkön túlra
azokhoz a folyókhoz, melyeket
terméketlen földek választanak szét,
s ahol elvesztettük egymás nyomát...

ma
csak a madarak dalaiban
vagyunk még

és azoknak a könnyeiben,
akik megtanultak
a csillagokból jósolni...

A zselnicemeggy

(Málinul)

valamikor valaki azt mondta nekem,
hogyan a zselnicemeggynek,
amíg nő, nincsenek álmai,
hogyan ő
csak felfele tekint,
a naphoz közel rajzolt
pont felé...

még azt is elmondta,
hogyan soha nem vágyik
a szülők után,
s hogyan a zselnicemeggy

a szüleit
mindig a gyökerei alá
temeti el,
s ekképp
minden nap
homlokon csókolja őket...

a gyermekeiért sem vágyódik,
mert ágain
fészkeket rak,
s így leveleivel
dédélgeti őket...

a zselnicemeggynek egy szenvedélye van:
amióta ismerem,
a tavaszba
minden évben
szerelmes lesz,
míg orcája kivirágzik.
ilyenkor annyira virágba borul,
hogy a szeretettől kivirágzott
zselnicemeggy láttán

még a szüleikért,
s a gyermekekért
örökké síró emberek is,
még azok is
elmosolyogják magukat!

Uram, ne változtass földdé!
álmaimat, vágyamat és szerelmemet
számtalan talp
zúzta szét eddig!

változtass esővízzé,
hogy elvegyüljek benne!

majd engedd,
hogy a zselnicemeggy gyökerénél
megpihenjek!

Én, nem tudva...

(Iar eu, neștiind...)

túl közel kerültem
az egymással harcoló hegyekhez,

a hegyek meg kardélet
kovácsoltak belőlem.

miért keresztelkedtél meg azon az éjszakán,
amikor épp akkor kezdtek hullni a falevelek?
melledre tapadtak
és védtelen maradtál,
én mit sem tudva,
átöleltelek
és áthatoltam a szíveden.

mindörökké magamon hordom
testemre
száradt véredet!
ha tudtam volna,
hintát építek a tűzhányóban
a hullámok között,
hogy néha-néha lábad sarkával
megsimogasd
kővé változott testemet.

Szökés

(Evadare)

mikor szemem sarkát
szárnyával megérintette a sas,
az éjszaka szétoszlott a naptárban.

„az agyagszárnyú lepkék ideje
véget ért!”
mondta
és feloldozott az összes
gyermekkori álmoktól,
melyeket egykor
egy tölgy gyökere alá temettem el.

de a repülés álma
átölelte a makkot
és fényre tört —
a sas szárnyára helyezett,
s a sziklákön fészket épített nekem.

Adrian Suciu
(1970—)

A rongybaba
(*Păpușa de cîrpe*)

A szerelemhez és a halálhoz senki sem ért.
Bizonyíték erre az, hogy az ember illúziói a szerelemről
olyanok, mint az ember illúziói a halálról.

Egész életünkben a rongybabát fésüljük és elvárjuk tőle,
hogy ezt mondja nekünk: anya!

Jól telt napjaidban csak te érted azt, amit mondasz. Vagy nem.
De szerelmeid és halottaid nyomában
elhagyott macskákat hagysz magad után és téglákat, melyek
ablakok szeretnének lenni.
Az ismeretlen hősök temetőjében csupán sűgő hajlamod marad.

Vidd ki a rongybabádat és mondd neki: anya.

A barát, aki majd elárul
(*Prietenul care va trăda*)

Ő egy asztalnál ül veled és a te szájaddal
issza a bort. A te karoddal simogatja a nődet.
Szemeddel nézi a gyermekeidet. Elkísér
a levegőben, a vízen, a szárazföldön, amikor utazol.
Tévtudon kényeztet, mint a koporsóját próbálgató ember.

Azt mondja neked, hogy nem érdemes
felkelned csak akkor, ha imádkozni fogsz.
Arra tanít, hogy az elmélkedés a valóság állatkertje,
és arra, hogy a világot ne hagyd úgy, ahogy kaptad.
Még a nyelvtan is egyezik Vele:
ha analfabétaként beszélsz Istennel,
a legszebb mese a párbeszédben elmarad.

A halál egy jó barát, mely egy napon
biztos, hogy cserbenhagy.

Addig sírj, míg puha lesz a nagykabát...

(*Să plîngi pînă se înmoaie paltonul*)

Sorok, sorok, életre ítélték gyötörnek egy cimbalmot.
Az életre ítélték hosszú sorban állnak és próbálgatják
a merev nagykabátokat az előcsarnokban a tükör előtt.
Az egyiknek felfoghatatlan, hogy miért ébresztették fel,
s hogy ő egyáltalán mit is keres a tükör előtt.

Élőnek lenni egyszerű:

Csak a letérdepelt Istent kell látnod
és addig sírj, míg megpuhul rajtad a nagykabát.

Hervadás-szerződés

(*Tratat de ofilire*)

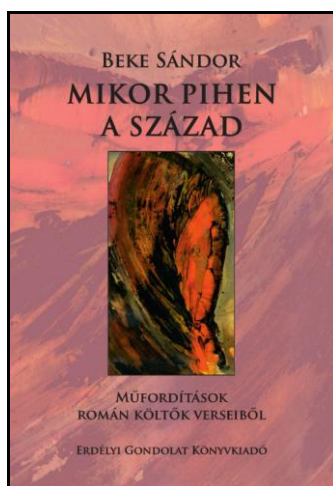
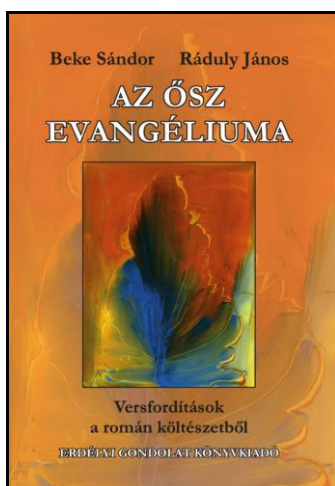
Lakásod zugában, ahol a gyertyák fénye
csak kényük és kedvük szerint lángol a világba,
a Nép Prófétája azt fedezte fel, hogy mindegyik virág
a maga természete szerint hervad: egyeseknek időre,
másoknak levegőre, a többinek melege van szüksége.
Végigtanulmányozta a hervadás formáját és szakaszait
és végkövetkeztetéseit nem írta le.

„Örülj a virágnak, mely elhervad!”

Csak ennyit írt le...

Kiadványaink

2019-ben megjelent

Kozma László

Szent Ferenc füves kertje (II.)

Teremtés

Sziklacsúcsot, mely vad fürgeteg
S teremtsz völgyet, melyben csönd remeg.

*

A teremtés. Ahogy közrefogja
Nefelejcsét a zöld páfrány bokra.

*

Barna rügyek. S egyszerre a felszín
Szertepattan, s kibomlik ezer szín.

*

Rigó torka, forrás lüktetése
A teremtés egybegyűlt zenéje.

*

Ki az, aki létezésbe oldja
Az öröklétet, mely életünk valója?

*

Amikor majd megszűnnek a formák
S a végtelen gondolat gondol rád.

*

A rétre, ahol ezer szín vakít,
Egy virágzás küldi szirmait.

*

Öröklétből csak egy percet látunk,
De öröklét életünk, halálunk.

*

Ezer hang, szín mind egyszerre ébred,
Madárdal és hangya-zizzenések.

A rigódal az ághegyen
Akár a hajnalfény: Legyen!

*

A homályos hajnali ködökben
Egy-egy hang, mely ágról ágra röppen.

*

Apró dallam, amely szerteárad
Kékségén a roppant kupolának.

*

Változatok. Ezer szín vakít
S egy virágzás küldi szirmait.

*

Futó felhők, színek a kék egen.
Madárdal a végső értelem.

*

Esőillat. Harmat szállna rád.
Szél szárítja Isten vázlatát.

*

Apró szirmok, sötétkék encián.
Az égbolt kékje, az teremti tán?

*

A hangya egy fehérló szirmot szállít.
Létünk titkán fehér virágzás nyit.

*

Összehajló, illatos virágok
S fönny az ágon rigósuttogások.

Lelkes koncert. Hangjuk édig ér
És egy harkály dobszóval kísér.

*

Harkály csőre ágakon kopog csak —
Virágillat. A tavasz kopogtat.

*

Eső kopog, szálló hópehely?
Virágszirom, rigóhang felel.

*

Egy napsugár fénycsóvát dobott
S megperdülnek hajnali dobok.

*

Kiszáradt fa. Nem hajt ága zölden.
Csupa odú, melyből cinke röppen.

*

A harmat fölszárad:
Szivárvány lesz, pára,
Rigó csattogása.

*

Nyíló bimbó, rigóének
Megszülető hajnalfények.

A természetet, ezernyi csodát
Szemléltem, mint fényes látomást.

*

Azt gondoltad, belül ismered meg?
Másokban nézd arcát Istenednek.

*

Becsukódnak, széjjelnyílnak,
Friss virágból indul illat.
Szirmok és színek peregnek,
Megcsillannak esőcseppek.

*

Teremtettél emberi világot
S pipacsmezőn kísér pillantásod.

*

Kinek a szándékán
Hajlanak a fák?
Hová visz a szellő
Illatot tovább?

A méhek szándékán
Gyümölcság terem.
Virágpórt szítál egy
Fölsőbb értelem.

Húsvét

Fűben ezüst ösvénye a szélnek
Továbbsuhan, mint keresztvetések.

*

Madárdal és kéklő hegyek csendje,
Húsvét fénye úgy foglalja egybe.

*

Virágzásán húsvéti tavasznak
Krisztus, te az életedet adtad.

Mező, amely ezer színnel éled,
Szétoztotta önmagát az élet.

*

Csillagsugár. Ezernyi lándzsahegy
Áthasítja a Genezáretet.

*

Megindul a szél most, az olajfák zúgnak.
Asztalnál ül Júdás, s akit elárulnak.

Fagyni fog az éjjel, a világ megdermed,
Mégfagy a szeretet, s hite az embernek.

*

Verítékeztél éjeden.
Embert ne bántson félelem.

Mert értünk volt a kískereszt,
Ahogy az úton vitted ezt.

Nézted a tanítványokat:
Ez elárul, az megtagad.

De meghallotta sóhajod
S felemelted a jobb latort.

*

Megindultál a bús királyi útra
A sorsodat, a kereszt fáját tudva.

A szegényeknek nyújtottál kezet,
Hogy úr legyen végre a szeretet.

S mikor tested fölemeltetett,
A világ fölé írtál örök jelet.

*

Nagypénteken harmatos a rózsa,
Szelíd szirmát a bánat bokrozza.

*

Töviságon rózsák teljesednek.
Feltámadás, kínján a keresztnek.

*

Nem szakad meg, szüntelenül árad
Arany fénye a nap sugarának.

*

Öröklétből csak egy percet látunk,
De öröklét életünk, halálunk.

Virágos rét, csattogó madárdal —
Mária-könny öntözte harmatával?

*

A fehér szobron átfutnak az árnyak
S fénye suhan a feltámadásnak.

*

Titokban felderengő,
Ezernyi utat rejtő.
Világon szerteárad
Mosolya Máriának.

Krisztus, ki tudva tudván
Indul a kereszt útján,
A feltámadás fénye
Életünk üdvössége.

*

Kereszt-kint váltságra váltott
Gyógyító szívdobogásod.

*

A világnak, aki gyógyulást ad —
Körülöttes tavasz titka árad.

*

A húsvét, mely minden titkot egybe
Foglalhat, jöjjön el életedbe.

*

Töviságak bokra
Borul rád, Madonna.
A harmadik napon
Nyílik virágozva.

*

Találkozás. Véletlennek hitted?
A végtelennek álma, az segít meg.

Péterffy Gyöngyi

Istenem

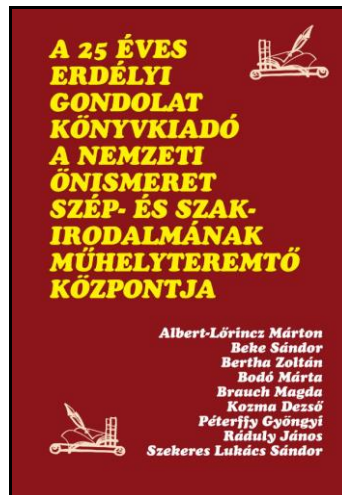
Istenem, Istenem,
megtartasz — felemelsz,
hogyan köszönhetem
naponta meg Neked
mindezt a
kegyelmet,

szerető szeretet
árad a szívemben,
benne élsz,
benne vagy,
Istenem, Te, a nagy
Szellem,

sugározom csak tovább
ősi szent szavadat,
s a hatalmad,
mely nemzett.

Kiadványaink

2019-ben megjelent

Maradandó művészet

Kedei Zoltán

Kérdések

Ostromolnak a kérdések.

Magukhoz ölelnek.

Forgolódnak körülöttem.

Átsiklanak rajtam.

Teszik a dolgukat.

Sarokba szorítanak alanyi alapon,
nagyjából minden elmondtam, azt is, hogy már befejeztem, nem volt érthető,
dobbantottam, erre sem mozdult meg a tarka világ.

A ló ülepére könnyezett az ég, majd jégeső hullt a fekete földre. És később,
amikor illatossá vált a mező, eltűnődtem a kérdéseken, többek között:

Miként lehet összhangba hozni a jégesőt az illatos mezővel?

Érzelmi önbecsülés, avagy balladás trauma alapján.

A szenvedély villáma mutogatta égő csápjait, és rávetült a vérfoltokkal
körülvelt útszéli kövek mindegyikére. Az egyik vérfolt közepén még egy fát is
találtam, magasan tört az ég felé, rajta egy írás: Fára mászni tilos!

Színes tollú lélekmadár

Távozóban a nyár. Kitérja karjait az őszi: itt vagyok! Mint alámerült csillagok
hullnak a levelek. Ismerős az erdő. Ismerősök a fák. Ismerősök a levelek: a sár-
gák, a rozsdabarnák. Ismerős az aranyárga napsugár. Színekben lüktet a föld
zenéje. Lebben az őszi, köröz a pompa. A szépségek visszaköszönnek. Színes tollú
lélekmadár tanúskodik boldog percekről. Dicsfény ragyog az őszi levegőn. A mű-
vészet udvara pompában ragyog.

Útkereszteződés

Érzem, festenem kellene. Modell és téma hiányában leállítom a ketyegő órát
egy szieszta időre, hogy összeszedjem gondolataimat. Megvan. Önarcképet fes-
tek, ez most a soron levő feladat. Dialogizálnom kell „őfelségével”, a megfesten-
dő önarcképpel. Találok egy összemázolt, kifeszített vásznat, olyan, mint a leta-
rolt mező. A vászon felületén a messzeségben a sokasodó útkereszteződések vö-
rösben és kékben, borúban és napfényben, öröm és bánat arányértékében. Be-
lém szorulva kandikálnak útkereszteződéseim, és feltevődik a kérdés: „Melyiken
induljak?” Az egyikben porrá lett örökségem hever, a másikon — szűk réseken —

pislog egy kis fény. Állok a tükör előtt, oldódó romantikával keverem a színt „őfelsége” önarcképén. Elhangzik a hívó szó: „magamhoz emellek”. A kiválasztott utat új tartalommal töltöm fel.

Kapaszkodom

A bánat szekere viszi terhét a mának. Messze került falum, nagyra nőtt határa. A rám rótt szerep sikertelen maradt. Összecsukom szárnyaim, mélyen elalszom. Megálmodott csúcsra kérek segítséget, hogy színesre álmodhassam a napbarnított földet. Mintha mozdulna az ég: ragyognak az ébredés színei. Lábam gyökeret ereszt. Kilépek a valóságból, a porod szélén túlnövök minden szintet. Találok valakit, megosztom véle álmaim.

Zsibvásáros tér

A zsibvásáros tér nyitva áll a macskajátékhoz. A beilleszkedést nem kerülhettem el. Győzelmi vállalkozás a fennmaradás. Magasra emelem sorskeresztemet, új ruhába öltöztetem a tegnapot. Ünnepi köszöntők születnek. Dagad az ajándék. Az önbecsülés diadalmaskodik fölöttem. Feloldódik a gond és téboly drámája. Öniróniámat sutba dobom, kitérül a horizont: sehol hegy, sehol forma, diadalt ül föld az éggel. Röppen a dal: „Szeretlek, élet”.

Szócsata és üres keret

Kövesdombi műteremben dacol a némaság. Élek kenyéren és vízen. Mások kegyelméből nem élhetek. Tragédiámagvak hullnak a műterem padlójára. Nő az árny, megreked a kilátás. Hold színével festem a magam túlélését. Ketreecem egy keret, próbálok valamit vele. Miközben csatázom az üres kerettel, pisztolylovást hallok balettzenében. Felhőbe szívódik a síri csöndnek hallgatása.

Titokfonal

Álomba ringat a mese, átítatja a titokfonalat, szárnyára vesz, visz a művészet felé. Élesre töltött fegyverrel rohangálok elherdált szépségek után, ha összegabalyodom az agyonhajszolt idővel, gomolyaggá formálódik a titokfonal. És fújja páráját a keserűség. A harcot nem adom fel, találkozom a szépség gyöngyszemeivel, újra élem a kiürült paradicsomot, színt keverek a sűrke hangulatba, majd szétosztom kincseimet. Mosoly ül arcomra.

Kozma László

Az igazi művészet elkötelezett, kapcsolódik nemzetéhez, környezetéhez (I.)

BEVEZETŐ

Claude Oscar Monet (1840–1926)

A francia impresszionista festészet kiemelkedő alkotója. *Impresszió, napfelkelte* című képét 1874-ben állította ki Párizsban; Louis Leroy kritikus ennek nyomán gúnyosan impresszionistaként jellemezte a festőcsoportot. A név azonban találónak bizonyult, immár felhangok nélkül vált az új irányzat megnevezésévé. A festők elhagyták a műtermet, a szabadban, a természetben alkottak, tájképeiken, alakos ábrázolásaikon, csoportképeiken megjelenítették a levegő, a fény hatásait; az új stílust az impresszionisták műszava, a *plein air* jellemzi. Monet nagyrészt a szabad ég alatt, sorozatokat alkotva festette meg témáit: tengerparti sziklák hajnalban és alkonyatkor, a derengő ködön átsejlő csónak foltszerű sziluettje, a londoni Temze-sorozat a jellegzetes épületek élesebb-halványabb, párába és emlékezésbe oldódó körvonaláival, a Szajna örvénylő és megdermedő színei a különböző évszakokban, a szinte belülről izzó szénakazal-sorozat, és a leghíresebb, a giverny-i kertjéről festett *Tavirózsák* ciklus, melynek több méter széles vásznai 1899-től 27 éven át követték egymást. Az a benyomásunk, hogy ezeken a képeken a teljes valóság oldódik vonalakba és színfoltokba, a kép több az ábrázolt tájrészletnél, a foszforeszkáló tavirózsák álmainkat lobbantják életre. A hatalmas képsorozat egy része a párizsi Musée de l'Orangerie állandó kiállításán látható, megteremtve Monet kertjének illúzióját. A művész jelentős anyagi ráfordítással formálta rózsakertjét és a színfoltokat lebegtető tavacsát, mely fölött japán híd ível át — jelezve, hogy a természetközeli japán művészet filozófiája, stílusa különösen közel áll hozzá, művei a japán gyűjteményekbe is eljutottak. Nem csupán modellként használta a természetet, éppúgy alakította, mint festményeit, melyeken legnagyobb témája, a maga alkotta kert a művészet prizmáján áttükröződve jelenik meg. Mintha az impresszionizmus rózsái üzenének egymásnak — Cziráky Margit grófnő kívánságára 1908-ban, tehát azonos időben hozták létre a „magyar Versailles”, a fertődi Esterházy-kastély rózsakertjét. A park ma Márk Gergely nemesítő rózsáival újra a régi pompájában látható, a pagoda és a palotában látható porcelán-kiállítás a japán művészetet idézi.

Monet villámgyors ecsettel örökítette meg azokat a színárnyalatokat, fénytöréseket, melyek soha többé nem fognak éppúgy ragyogni, úgy tűnhet, az elfutó benyomások festője. Azonban az impresszionista művész a legkövetkezetesebb realista, hiszen az éppen jellemzőt, éppen aktuálisat adja vissza. Művészi módszere az örök keresés: milyen lehet az egyetlen valóság, amely ilyen sokféle módon váltja öltözékeit? Mi a fák lényege: a tavaszi rügyfakadás, a nyár sűrű lombkoronája, vagy a behavazott téli ágak kopársága? Melyik a folyó igazi arca? A szétgyűrűző zöld hullámok a vitorlák elsuhanó fehérségével, vagy a jégtáblák

megcsillanó kékje? Képes-e a festő kedvesének törékeny alakjában, ruhájának színfoltjaiban kifejezni szerelmét és szeretetét, az örök emberi érzéseket? Monet képsorozatot festett a roueni katedrálisról: a kemény kövek szinte lebegnek a napszakok fénytörésében, a művészi újrateremtés pillanatában. Életünk, kapcsolataink, szerelmeink tünékeny színfoltok: mi a célja, mi a végső lényege mindennek — a művész megújuló kérdése maga a válasz, sorozatai együtt érvényesek, egyszerre a valóságról alkotott vázlatok és örök szobrok. Életét komoly megrázkódtatások kísérték: Camille-t, első feleségét, akiről több kitűnő képet festett, korán elvesztette, 1908-tól szürkehályoggal küzdött. Alakos képein finom pszichológiával ábrázolta modelljeit, ember és természet kapcsolatát. A francia lobogó színfoltja pedig azt jelzi: az igazi művészet elkötelezett, kapcsolódik nemzetéhez, környezetéhez.

Tengerpart

Kéklő égbolt, piros kardvirágok
S a part mellvédjén fent lobogni látod
Piros-kéken a francia zászlót,
Tengerzúgás, ami kiáltás volt.

Tovasuhan napfény és az árnyfolt,
Történelem, öröm és szenvedések,
Sötétlő hullámmásban egybeérnek
Forradalmak, győzelmek és gyászok.

És a remény fehér vitorlát bont.
Egy napernyőn tán szerelem ébred,
Horizontján földnek és az égnek.

Hajó füstje, mint megérkezések,
És egy úr zsakettben és kalapban
Hátrádól, s a távolokba réved.

Impresszionizmus

Japán metszet. Csónak a kikötőben
Sötét árnyék a reggeli ködben.
Megteremtve a művész világa
Sugárrolló, ahogy körbevágtá.

A sejtelemből ahogy megszületnék,
Mi egyszerre hajnalfény és emlék,
Mint egyetlen napnak változása,
Fény hull a Lét katedrálisára.

Boltozódó ívek és a formák
A színeket ahogy összefogják
A szertefutó tengeráradásban.

Hullámmásban kifutó vitorlák,
S míg az eget viharok fodrozzák,
Gőz kanyarog, melyben fény s homály van.

Vázlat

Állványon szunnyad a festő álma.
Vázlat, amely valósággá válna.
Fehér vászon feszülő keretben.
Néhány vonal, még befejezetlen.

Fehér alap, finom festékréteg,
Látszatokon átcsillan a lényeg.
Halvány színfolt, már-már testet öltve,
Hajló szirmok fényben tündökölve.

A hullámmzó, határtalan formák,
Középpont, mint égő tavirózsák,
Árnyalatok egymásra hajolnak.

A fehéren csillanó vitorlák
Bejárják a vágyak horizontját
S kikötőbe érkezik a csónak.

Pántlikák

Tavaszi fák hegyén a világ
 Úgy lobog, mint színes pántlikák.
 Átderengjen a halvány lazúr,
 Tavasz mámor tisztán, józanul.

Az idő árja színekre törött.
 Füst lebeg a horizont fölött,
 A sötét híd partot összeköt,
 Fölszillannak a hullámkörök.

Az árnyalat, a gyorsan felvitt festék,
 Megszilárdul az esetlegesség,
 Ahogy száguld a festőecset:

Barna ágon okkersárgát ken szét,
 Halvány bimbó kéken kifeszít,
 Tavasz-zölddel amely teljesebb.

Képkkeret

A mindenséget bekerítenéd —
 Megőrzöd a szivárványt, a fényt?
 Hullámokon törő csillanást csak,
 Azt fested, mi belülről kiárad.

Tengersziclát, sugárzó reményt,
 A kertben a festő kedvesét.
 Suhanást, a lassú lépteket,
 Sugár-utat, nyíló végtelent.

Szivárványt és záporcseppeket,
 Rózsáivet, hulló levelet
 Egybefogjon mind a képkkeret.

Csupán ez: a művész-akarát,
 Mely szétfutó árnyat egybetart,
 Míg a világ részekre hasad.

Ébredés

Először a csöndesebb zenék,
 Megzendül a hajnalban a kék.
 Tó tükrén, a kertnek bokrain
 Szertefut a halvány rózsaszín.

Aztán egy rigóhang ütemére
 A halványzöld friss rügyeken égve.
 Fölharsannak győztes trombiták:
 Forró délben bíborok, lilák.

A láthatáron szürkésen lebegve
 Gyárkémények füstöt eregetnek,
 Majd a föllángoló alkonyatban

Búcsúzóan felhangzik a dallam,
 A színkerék, a sötétzöld, a sárga
 Átfordul az esteli homályba.

Váza

A színnek, amely szüntelenül árad,
 Csak edénye vagy a csillogásnak,
 Vázája a bíbor kardvirágnak,
 Pipacsmezőnek, réti vadvirágnak.

Nem szabadulsz: az egyetlen egyet,
 A színfoltot kell szüntelenül fessed,
 Hisz a földön milliárdnyi vár még.
 Tovaszalad, mint a fény meg árnyék.

Úgy tiéd, ha szüntelen veszíted.
 Megfesthesd az egyetlenben mindet,
 Megcsillan, mint váratlan ajándék

A pillanat, amely megérintett,
 Párakon át lobbanó fényt tekintet,
 Színeidben teljesülő szándék.

Manneporte

Manneporte. Fénykapu, sziklaív,
Mely egyszerre tárul két irányba.
Megcsillan a part, a homoksárga
S a sziklacsúcs a távolba tekint.

Körülötte színek kavargása
Örvénylik és elcsitul megint,
Fehérségén egy sirály kering,
És már kész az újabb változásra.

A kristályosból cseppfolyósra válva
Szivárványként töri meg a színt,
S az elfutóban ismer önmagára.

És már halvány árnyalat a szirt,
Foszló emlék úgy övezi lágyan,
Szétolvad a hullám-csobbanásban.

Szélfutam

A vitorlák, a megfeszülő vászon,
Színes árnyék hófehér ruhákon.
Piros és kék napernyők a parton,
Zöld hullám, a végtelenbe tartón.

Árnyék-betűk, homokra vetítve,
Okker irka, meggyűródik szinte,
Sós illatú szélfutam lapozza,
S üres oldal a hullámok sodra.

Ecseteddel ahogy újra írod,
Mert a világ megújuló színfolt,
És a vásznon újra megteremted

Tenger ködét, gyárkémények füstjét,
A horizonton míg halkan terül szét
Felsőhajtó titka életednek.

Tengerparti házak

Árnyalatok és színek repesnek .
Alkothatsz-e így befejezettet?
Fehér foltként megcsillan a vásznon,
Nincs végleges ezen a világon.

Úgy tűnik, hogy odavetett vázlat,
Íve csak a festőceruzának,
Apró pontot rajzol az ecset —
A kihagyással lesz befejezett.

S az életünk azáltal teljesebb lét,
Hogy láthatatlan lobogtatja selymét,
S ami hírt ad, egyetlen csillanás csak.

A tengerparton ködbe foszló házak,
A jelen, amely immár félig emlék,
Hogy vázlatod egészzé teljesedjék.

Komplementer

Sziklaélek, olvadó valóság,
Árnyalat, amely áttűnik másba,
Sötét árnyék napfény-ragyogásba,
Fénylenek a színes tavirózsák.

Egymásba hull, ahogy megfakadnak,
A palettán egybefut a festék
Szellő-ecset festi a derengést,
Foszló ködfolt lesz a körvonal csak.

A sziklaív, a felsugárzó ablak,
Kőkeretben sirályok suhannak,
Hajló szárnyuk érinti a tengert.

Finom íve súlyos gondolatnak,
Mely könnyedén a magasba csaphat,
Meglelve a végső komplementert.

Hölgyek csónakban

Mert szüntelen hullámok sodorják
A csónakot s az égő tavirózsát.
Könnyű ruhák, mint a fények gyűlnek
Hullámokon fodrozódó túllnek.

Mert a csónak csupán a keret,
Szétgyűrűzik, ami teljesebb.
Nem zárhatja a barna perem,
Fényes reflex fut a tengeren.

Az ölelésből mint kibontakozna,
Ahogy tovább sodorja a sorsa,
Mert egészen nem lehet tiéd.

A percet őrizd meg valamiképp,
A pillanatot, míg a végtelen lét
Egy mosolyban megcsillantja selymét.

Napernyő

A fákon apró levélfoltok zöldje.
Fénybe vész a lány és napernyője.
Szinte színes árnyékon lebegnek,
Ellenfényben maguk elé vetnek.

Mintha futna tengeren a csónak
Elmaradó kékjén a sodornak.
Fény és árnyék, időben suhannak
Örvényén a színes zuhatagnak.

Kéksége a távoli hegysornak
A szikrázó ködpárába olvad.
És a lány is, bár követnéd léptét,

Virágzó fa lesz, mire elérnéd,
Fényes szírom megremegő foltja,
Napernyője fehér tavirózsa.

Kertben

A halványkék, mely ruhádra vetül
S fölötte a zöld hogy összegyűl.
S a rózsaszín, mely becéző, gyöngéd,
Virágsziromra szórja harmatkönnnyét.

Uszályán egy könnyű sejtelemnek
Színek, mint a tündérek, lebegnek.
A születő szerelem románca
Szórt páraként gyúló aranysárga.

És a festő, színek gondolása,
Egy-egy színfolt minden gondolása,
Mint könnyedén szertefoszló álom,

Könnyű ecset, mint a madár szárnya
Felhőt ír az égbolt magasára,
Az árnyalat hogy valósággá váljon.

A művész kertje Argenteuil-ben a feleségével

Kezében tű, a térdén fehér vászon,
Körülötte rózsza rózszaágon.
Sugár csillan fehér havazásban,
Hímzésében piros rózsaszál van.

S újra, újra fehérlik a vászon,
Mert szétfoszlik ezen a világon.
A kezünkből megszöknek a rózsák,
Ismeretlen kertünket bokrozzák.

Talán egyszer megtalálod mindet,
Rózsákat, mit kezéd elveszített,
Csillantja egy régi, hú tekintet.

Átpiroslik fehér havazáson,
Rózsabimbó hajlik rózszaágon.
Mi szétfoszlott, felderül az álom.

Ráduly János
Dedikációk könyve (IV.)

Írók, költők, etnográfusok, művészek,
tudományos kutatók dedikációi

Oláh István

1944. Költő, újságíró

1

Ráduly Jánosnak régi barátsággal (cimborasággal) Oláh Pista. 1983. október 23. Parajd.

A második északon. Versek. Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 1983.

2

Ráduly Jánosnak baráti szeretettel, Oláh István. 1999. augusztusa, Kibéd.
A világmindenség fényképe. Versek. Státus Kiadó, Csíkszereda, 1999.

Oláh-Gál Róbert

1958. Tudománytörténész, Bolyaiak kutatója

Ráduly János tanár úr részére, sok szeretettel és nagy tisztelettel: Oláh-Gál Róbert. Csíkszereda, 2007. április 30.

Adalékok Bolyai János megítéléséhez. Appendix Kiadó, Marosvásárhely, 2006.

Olosz Katalin

1940. Néprajzkutató, irodalomtörténész

1

Ráduly Jánosnak — Táltos Marikák, Szép Magdolnák helyett — én csak „külömbféle nyavalyái”-mat ajánlhatom szeretettel Olosz Katalin. Mvhely, 1996. május 16.

„*Külömbféle nyavallyák orvoslására szolgáló falusi patika.*” In. Kriza János Néprajzi Társaság Évkönyve 3. Kiadó a Társaság. Kolozsvár 1995.

2

Ráduly Jánosnak szeretettel, s köszönettel, hogy kivárta türelemmel a Székelyföldi útinapló megjelenését. Olosz Katalin. Marosvásárhely, 2003. április 7.

Egy kiállítás emlékképei. Kriza János Néprajzi Társaság kiadása. Kolozsvár, 2003.

3

Ráduly Jánosnak baráti szeretettel: Olosz Katalin. Marosvásárhely, 2003. szept. 18.

Víz mentére elindultam. Tudománytörténeti, népismereti írások. Mentor Kiadó, Marosvásárhely, 2003.

4

Ráduly Jánosnak, további jó munkát kívánva, szeretettel Olosz Katalin. Marosvásárhely, 2007. febr. 2.

Régi erdélyi népballadák. Összesítő válogatás Faragó József és Olosz Katalin gondozásában, bevezető tanulmánnyal, utószóval és jegyzetekkel. Kriterion Könyvkiadó, Kolozsvár, 2006.

5

Ráduly Jánosnak a régi nagyrabecsüléssel és szeretettel: Olosz Katalin. Mvhely, 2009. nov. 7.

Szabó Sámuel: *Erdélyi néphagyományok. 1863–1884.* Szabó Sámuel és gyűjtői körének szétszórt hagyatékát összegyűjtötte, szerkesztette, bevezető tanulmánnyal és jegyzetekkel közléteszi Olosz Katalin. Európai Folklór Intézet — Mentor Kiadó, Budapest—Marosvásárhely, 2009.

6

Ráduly Jánosnak, a kötet összeállításához mintát és példát szolgáltató egyéniségkutatónak szeretettel: Olosz Katalin. Marosvásárhely 2010. márc. 1.

Ne mondd, anyám, főd átkának. Dimény Mózesné Szabó Anna énekei. Szabéd, 1895 — 1896. Rédiger Ödön gyűjtését Kanyaró Ferenc hagyatékából bevezető tanulmánnyal és jegyzetekkel közléteszi Olosz Katalin. Kriza János Néprajzi Társaság kiadása. Kolozsvár, 2009.

7

Ráduly Jánosnak barátsággal és szeretettel: Olosz Katalin. Marosvásárhely, 2012. jan. 31.

Fejezetek az erdélyi népballadagyűjtés múltjából. Kriza János Néprajzi Társaság kiadása. Kolozsvár, 2011.

Orbán Ferenc

1938. Író, közíró, szerkesztő

1

Ráduly Jánosnak munkája iránti nagy tisztelettel Orbán Ferenc. K-vár, 1971. okt. 16-án.

A kockázat napjai. Dacia Könyvkiadó, Kolozsvár, 1970.

2

Ráduly Jánosnak szerény viszonzásul azért a sok szép könyvért és nemes gondolatért, amit tőle kaptam az évek során. Barátsággal Orbán Ferenc. K-vár, 1995. szept. 30-án.

Pillanatok. Jegyzetek hétköznapiok margójára. Nis Kiadó, Kolozsvár, 1995.

Orosz-Pál József

1949. Zenetörténész, karnagy

Sok szeretettel, barátsággal Ráduly Jánosnak. Szováta, 2010. március 25-én.

Írások a zenéről. Előszó: P. Buzogány Árpád. Kiadta: Hargita Megyei Hagyományőrzési Forrásközpont, Udvarhelyszék Kulturális Egyesület. Székelyudvarhely, 2009.

Ősz Gyula dr.

(?). A népmesegyűjtő Ősz János (1863–1941) fia, tudtommal jogász volt.

Ráduly Jánosnak, Apám hivatali utódjának, aki munkásságával igyekszik fenntartani Édesapám emlékét, hálás szívvel, Dr. Ősz Gyula. 1981. július 27.

Szemerkenyi Ágnes: *Ősz János.* Népi Kultúra — Népi Társadalom. V-VI. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1971. Különnyomat.

Ötvös József

1952. Vallástörténész, közíró

Szeretettel Ráduly Jánosnak, viszonzásul Ötvös József. 2004. márc. 21.

Marosvásárhely református templomai. Szerkesztő Ötvös József. Juventus Kiadó, Marosvásárhely, 2000.

Pál-Antal Sándor

1939. Történész, levéltáros

1

Ráduly Jánosnak egy kis székely jogtörténet. Mély tisztelettel és barátsággal. Kibéd, 2010. aug. 28-án. Pál-Antal Sándor.

Székely önkormányzat-történet. Mentor Kiadó, Marosvásárhely, 2002.

2

Ráduly Jánosnak a kiváló rovásírás szakértőnek a helytörténetírásban való jártasság elősegítése reményében. Kibéd, 2010. aug. 28-án. Pál-Antal Sándor.

Maroszéki intézmények és pecsétjeik a XVI. századtól 1867-ig. Mentor Kiadó, Marosvásárhely, 2004.

3

Ráduly János népszerű és rendkívül képzett rovásírás szakértő barátomnak őszinte nagyrabecsüléssel. Kibéd, 2010. aug. 28-án. Pál-Antal Sándor.

Székely székek a 18. században. I. Marosszék 1701–1722 között... Sajtó alá rendezte Pál-Antal Sándor. Mentor Kiadó, Marosvásárhely, 2007.

4

Ráduly Jánosnak a levéltárhoz való közeledés segédletként tisztelettel és barátsággal. Kibéd, 2010. VIII. 28. Pál-Antal Sándor.

Székely székek a 18. században. II. Udvarhelyszék 1700–1722. Bevezető tanulmánnyal és jegyzetekkel közzéteszi Pál-Antal Sándor. Mentor Kiadó, Marosvásárhely, 2009.

Páll Lajos

1938. Festőművész, költő

1

Jánosom, mikor együtt szenvedtünk. Páll Lajos. Korond 1971.

Fényimádók. Versek. Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 1970.

M: A szerző a dedikáció fölött önarcképét is megrajzolta.

2

Jánosnak, mikor nem is szenvedtünk, szeretettel Páll Lajos.

Köves földek. Versek és képek. Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 1980.

M: A dedikáció fölött önarcképét is megrajzolta. Ceruzarajz.

3

Ráduly Jánosnak barátsággal Páll Lajos. Korond, 1983. VII. 17.

Száravillámlás. Versek és képek. Hely és év nélkül. Kiadja az Euro-Hungaria Alapítvány.

4

Ráduly Jánosnak barátsággal Páll Lajos. Korond 1996. X. 14.

Andromakhé uszályán. Versek. Mentor Kiadó, Marosvásárhely, 1996.

5

Ráduly Jánosnak hátha használ... szeretettel Páll Lajos. Korond, 2000. VI. 3.

Három csűrben. Gyermekversek. Pallas-Akadémia Könyvkiadó, Csíkszereda, 1999.

Palotás Dezső

1951–1999. Költő, író, grafikus

Ráduly Jancsinak emlékül meg (két kiolvashatatlan szó). 83. máj. 16. Kibéd, Palotás.

Incidens. Egyenlő és egyenlőtlen sorokba tördelt, rímes és rímtelen szövegek. Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 1982.

Papp Attila

1944–2002. Tanár, költő

Ráduly János barátomnak szeretettel Papp Attila. Csíksze-reda, 1990. IX. 22. *Csillaghullás* (gyermekversek). I. P. Crişana, Nagyvárad, 1990.

Péntek János

1942. Nyelvész, filológus

1

Ráduly Jánosnak abban a közös hitünkben, hogy a hagyomány valóban hatékony múlt, amely jövőnket is befolyásolja, barátsággal Péntek János. Kolozsvár, 1981. március 20.

A kalotaszegi népi hímzés és szókincse. Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 1979.

2

Ráduly Jánosnak baráti szívvel Péntek János. Kibéd, 1991. febr. 24.

Péntek János — Szabó Attila: *Ember és növényvilág.* Kalotaszeg környezete és népi növényismerete. Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 1985.

Péterffy Gyöngyi

1937. Költő, előadóművész

Ráduly Jánosnak — testvéri baráti szeretettel: Péterffy Gyöngyi. Kibéd, 2009. augusztus 29.

Vezérlő csillag. Dr. Gróf Wass Albert Emlékezetére. Hoppá! Kiadó, Sân-georgiu de Mureş, 2007.

Péterfi György, Péterfi Levente

1946 és 1972. Helytörténészek, monográfusok

Ráduly Jánosnak barátsággal, szeretettel Péterfi György, Péterfi Levente. Makfalva, 2010. május 14.

A makfalvi oktatás története. 1610–2010. Összeállította és szerkesztette: Péterfi György, Péterfi Levente. Editura Silver Tek Kiadó, Marosvásárhely, 2010.

M: A két szerző: apa és fia.

Péterfy László

1910–2005. Egyháztörténész, monográfus

1

Ráduly Jánosnak baráti szeretettel Péterfy László. Kiskend, 1993. XI. 25.
Első nagykendi kalendárium 1994. Kiadó nincs. Kolozsvár.

2

Jánosnak sok szeretettel és tisztelettel a Péterfy-családtól.
Nagykendi Kalendárium 1995. Kiadó nincs. Szerkesztette Tatár Mihályné,
Kolozsvár.

3

Ráduly Jánosnak szeretettel: Péterfy László. 995. XII. 18.
Nagykendi Kalendárium 1996. Szerkesztette Tatár Mihályné. Marosvásár-
hely.

4

Ráduly Jánosnak bátyja, P. Laci bácsi. 999. VIII. 28.
Kibéd és egyháza. Infopress Rt. Székelyudvarhely, 1994.

5

Ráduly Jánosnak sok-sok értékes munkájáért hálás elismeréssel K.kend.
2000. II. 22. Péterfy László.
Kend és egyháza. Infopress Rt. Év nélkül.
M: K.kend = Kiskend.

6

(A szerző csak aláírta): Péterfy László
Siklód és egyháza. Infopress Rt. Székelyudvarhely, 2001.

7

(Csak aláírta): Péterfy László.
Gyulakuta és egyháza. Infopress Rt. Székelyudvarhely, 2001.

8

(Csak aláírta a nevét): Péterfy László.
Gyulakuta és egyháza. Nyomda: Infopress Rt. Székelyudvarhely, 2001.

9

Igaz szeretettel Ráduly Jánosnak, 2002. V. 11. Péterfy László.
Bonyha és egyháza. A szerző kiadása. Székelyudvarhely, 2000.

10

Igaz szeretettel Ráduly Jánosnak Péterfy László. 2002. V. 21.
Nyárádselye és egyháza. Infopress Rt. Székelyudvarhely, 2000.

Petkes József

1928. Festőművész

1

Ráduly Jánosnak a személyes megismerkedés reményében, szeretettel Petkes József. Szatmárnémeti, 1980. I. 19.

Expoziția de acuarele Petkes. Galeria de Artă 1979. Szatmár. Katalógus.

2

Ráduly Jánosnak barátsággal és szeretettel, várom a székelyudvarhelyi kiállításomra, Petkes József. 1982. X. 1. Megnyitó: 1982. okt. 3-án

Petkes, 1982. Katalógus.

Piroska József

(?). Író, helytörténész

1

Ráduly Jánosnak baráti szeretettel 1994. júli. 13. Piroska József.

A lánzsára tűzött sólyom. Székelyföldi történet 1658–1661. Firtos Művelődési Egylet kiadása. Korond, 1994.

2

Ráduly Jánosnak szeretettel és barátsággal, Marosvásárhely, 2007. július 25. Piroska József.

Küsmöd évszázadai. Mentor Kiadó, Marosvásárhely, 2002.

Plugor Sándor

1940–1999. Grafikus, könyvillusztrátor

1

Ráduly Jánosnak barátsággal Plugor Sándor. 1995. febr. 5-én Szovátán.

A bárányka. Román népballadák. Fordította Kiss Jenő. Az előszót és a jegyzeteket írta Faragó József. Az illusztrációkat rajzolta Plugor Sándor. Irodalmi Könyvkiadó, Bukarest, 1963.

2

Hasonlóképpen Plugor Sándor. Szováta 95. február 25.

Novákékról szól az ének. Román hősi balladák. Fordította Kiss Jenő. Válogatta (...) Faragó József. Az illusztrációkat Plugor Sándor készítette. Irodalmi Könyvkiadó, Bukarest, 1969.

M: A kötetet Kiss Jenő 1971. III. 28-án már dedikálta (lásd ott), eme dedikáció alá jegyezte be ajánlását 24 év múlva Plugor.

Pomogáts Béla

1934. Irodalomtörténész, kritikus

Ráduly Jánosnak szeretettel Pomogáts Béla. 2011.

V. Magyar irodalom Erdélyben 1968–1989. VI. Irodalmi dokumentumok. Pallas-Akadémia Könyvkiadó, Csíkszereda, 2010.

M: Dedikálás a marosvásárhelyi könyvnapokon: 2011. november.

Pozsony Ferenc

1955. Néprajzkutató

1

Mesteremnek, Ráduly Jánosnak őszinte barátsággal Pozsony Ferenc. Kibéd, 1988. aug. 25-én.

Álomvíz martján. Fekete-ügy vidéki magyar népballadák. Gyűjtötte, bevezetővel és jegyzetekkel ellátta Pozsony Ferenc. Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 1984.

2

Ráduly Jánosnak köszönettel a sok „folklorisztikai” — ajándékért, barátsággal Feri. Kolozsvár, 1995. VI. 26.

Szeret vize martján. Moldvai csángó népköltészet. A klézsei Lőrinc Hodorog Lucától gyűjtötte, bevezetővel és jegyzetekkel ellátta Pozsony Ferenc. Felelős Kiadó: S. Zakariás Erzsébet. Kolozsvár, 1994.**Reisz Tamás**

1950. Festő- és grafikusművész

Ráduly János barátomnak, igaz becsüléssel, megismerkedésünk emlékére. Kibéd, 2004. aug. 27. Reisz Tamás.

Reisz Tamás képzőművész. Katalógus. Kiadja: Reisz Tamás. Sásbogárd. Év nélkül.**Réthey Prikkel Miklós**

1943. Néprajzkutató

1

Ráduly Jánosnak megismerkedésünk emlékére. Szeretettel: Réthey Prikkel Miklós.

Az igaztörténet. Szöveg, műfaj, módszer és valóság generatív kapcsolata az élő elbeszélésben. Ontológiai megközelítés. Nyomta Piremon Kisvállalat. Debrecen, 1991.

2

Ajánlom a hétszáz éves Akasztó lakóinak és Ráduly Jánosnak barátsággal és szeretettel. Akasztó — Budapest. 1993. március 28. Réthey Prikkel Miklós.

Rákóczi kis úrfi. Élő népköltészet Akasztón — balladák és balladás dalok. Felelős kiadó: Akasztó község önkormányzata. Akasztó, 1992.

M: A szerző a dedikációba nyomtatott részt is beiktatott.

Sándor János

1941. Faragóművész

Baráti szeretettel kedves barátomnak, Ráduly Jánosnak emlékeztetve a szebb időkre. Sándor János. Szentistván 2010. III. 29.

Fába faragva a történelmi Magyarország címerei a Magyar Nemzeti Könyvtárban. Szerkesztette Fülep Katalin. A magyar nemzet történelmi címereit faragta Sándor János. A címerek az Országos Széchényi Könyvtár (Budapest) dísztermében állandó kiállítás tárgyai. Az album szövege angol és német fordításban is. „Ez a könyv a Magyarországon bejegyzett Magyar — Svájci Turisztikai Továbbképző Intézet Alapítvány és a magyarországi szociális szolgáltatásban működő ÉTA Országos Szövetség kiadásában 2007. évben készült.” Felelős Kiadó: Csizmadia László és Rubovszky László. Készült: Alföldi Nyomda Zrt. (Debrecen).

M: Szentistván = Székelyszentistván.

Sándor Klára

1965. Nyelvész, rovásíráskutó

Ráduly Jánosnak, Szeged, 1992. szept. 27.

A Bolognai Rovásémlék. A székely rovásírás 1. Magyar Őstörténeti Könyvtár. Szeged, 1991.

Sánta Csaba

1964. Szobrászművész

Ráduly Jánosnak baráti szeretettel Sánta Csaba. Kibéd, 2011. Jún. 12.

Sánta Csaba. Katalógus. Nyomda: Mark House Gyergyószentmiklós.

Sebe Ákos

1937–2005. Helytörténész, monográfus

1

Ráduly János tanár úrnak és szeretteinek, Kibéd. BUEK és további sikereket ősi kultúránk felkutatásához és népszerűsítéséhez. Sebe Ákos. Nyárádgálfalva, 2004. jan. 7.

Nyárádszentlászló. Mítoszok és legendák földje. Impress Kiadó, Marosvásárhely, 2003.

2

A fenti írásjeleket a Népújság 2003. január 11-i számából vettem át, s balról jobbra menetes betűrend szerint, elég ügyetlenül. Elnézést, ezt még gyakorolnom kell. Sebe Ákos. Nyárádgálfalva 2004. jan. 7.

Az 500 éves Nyárádgálfalva — lakosságáról, birtokviszonyairól és életviteléről. Impress Kiadó, Marosvásárhely, 2001.

M: A szerző a könyvben rovásbetűkkel írta, hibátlanul: Ráduly János tanár úrnak.

Sebestyén Mihály

1947. Író, történész

1

Ráduly János úrnak őszinte megbecsüléssel ajánlja a szerző Sebestyén Mihály. Marosvásárhely, 1993. október 14-én.

Erdélyi fejedelmek. Mentor Kiadó, Marosvásárhely, 1993.

2

Őszinte barátsággal Ráduly Jánosnak és örömmel a szerző Sebestyén Spielmann Mihály. Mvhely, 2009. szept. 10.

Időtár. I. Marosvásárhely történeti kronológiája a kezdetektől 1848-ig. Összeállította Sebestyén Mihály. Mentor Kiadó, Marosvásárhely, 2009.

Sebestyén Péter

1968. Egyházi szakíró, néprajzkutató

1

Ráduly János tanár úrnak nagy szeretettel, tisztelettel: Péter páter. 2008. III. 4.

Készenlétben (újságcikkek, beszélgetések, meditációk stb.). Gloria Kiadó, Kolozsvár, 2007.

2

Ráduly János lelkébe való rozmaringot ültetek ezzel a kötettel, mert én is a csíki székelyek lelkét örököltem ezekben a dalokban. Kedves János, énekelj te is, hogy lelked fiatalodjék! Tisztelettel és nagyrabecsüléssel: Péter páter. 2009. II. 6.

Kiskertembe rozmaringot ültettem... Dalszövegek. Master Druck nyomda. Magánkiadás. Marosvásárhely, 2008.

3

Ráduly Jánosnak tisztelettel és nagyrabecsüléssel: Péter páter. 2009. II. 6.

Nézz az ég felé. Hétköznapjaink és ünnepeink margójára. Erdélyi Gondolat Könyvkiadó, Székelyudvarhely, 2005.

4

Ráduly Jánosnak, hogy szeresse a Székelyföldet és Isten ígését: Péter páter. 2009. II. 6.

Lukács, az ikonfestő evangélista. Rádiós katekézisek Szent Lukács evangéliumáról. Verbum Kiadó, Kolozsvár, 2008.

Sepsiszéki Nagy Balázs

1969. Történész, szociográfus

Ráduly Jánosnak megismerkedésünk alkalmából ajánlom szeretettel: Nagy Balázs. Kibéd, 2003. július 26.

Székelyföld falvai a XX. század végén. III. kötet. Udvarhelyszék. Hargita megye. Nap Kiadó, Budapest, 2003.

Sófalvi András

1973. Régéztörténész

1

Ráduly Jánosnak mély tisztelettel és barátsággal Sófalvi András. 2003. szeptember 21. Kibéd.

Településszerkezeti kutatások a Sóvidéken. A székely településrend és gazdálkodás tanulságai. *Areopolisz.* Történelmi és társadalomtörténeti tanulmányok. III. Litera Könyvkiadó, Székelyudvarhely, 2003.

2

Ráduly Jánosnak mély tisztelettel és nagyrabecsüléssel Sófalvi András. Székelyudvarhely, 2005. ápr. 19.

Sóvidék a középkorban. Fejezetek a székelység középkori történelméből. Hááz Rezső Múzeum kiadása. Székelyudvarhely, 2005.

3

Ráduly Jánosnak sok szeretettel, nagyrabecsüléssel, Sófalvi András.

Máréfalva középkori temploma. Kólik Hagyományőrző Művelődési Egyesület kiadása. Székelyudvarhely, 2009.

M: A dedikálás időpontját magam vezettem rá az első oldal aljára: Kibéd, 2009. okt. 1.

Sófalvi Krisztina

1980. Nyelvész

1

Sok szeretettel Ráduly Jánosnak, Sófalvi Krisztina. 2006. aug. 10.

Szabó T. Attila erdélyi történeti helynévgyűjtése. 7/A és 7/B. *Maros-Torda megye*. Szabó T. Attila kéziratos gyűjtéséből közléteszi Hajdú Mihály és Sófalvi Krisztina. Magyar Nyelvtudományi Társaság kiadása. Budapest, 2005.

2

Ráduly Jánosnak szeretettel, Sófalvi Krisztina. 2006. 12. 22. Kibéd.

Román helynevek Szabó T. Attila Erdélyi Helynévtörténeti Adattárában. Emlékkönyv Szabó T. Attila születésének 100. évfordulójára. Kiadja a Károli Gáspár Református Egyetem Bölcsészettudományi Kara. Budapest, 2006.

Solymosi Derzsi József

1935. Helytörténész

Ráduly János tanár úrnak első találkozásunk alkalmából, Solymosi. 1995. V. 5.

Nagysolymos 660 éves története. Gyűjtötte, írta és szerkesztette Solymosi Derzsi József. Nagyszében, 1993.

Suba Ferenc

1938. Helytörténész

Ráduly Jánosnak teljes tisztelettel: Suba Ferenc. Ny. Szereda, 2004. júl. 18. *Márkod históriája és néprajzi leírása*. Ansid Kiadó, Marosvásárhely, 2004.

Suba László

1941. Szobrászművész, kerámikus, néprajzkutató.

1

Barátsággal Ráduly Jánosnak Suba László. 1982. szept. 3-án.

Harminccentis szobrok — avagy a tér szorítása. Katalógus. Bevezetőt írt Bágyoni Szabó István. Korunk Galéria 1981. április.

2

Ráduly Jánosnak a régi barátsággal Suba László.

Torda és környéke. Szerkesztette Tötszegi Tekla. Kriza János Néprajzi Társaság kiadása. Kolozsvár, 2005.

M: A dedikáció nincs keltezve, lásd a könyv megjelenésének évét.

3

Ráduly János barátomnak, Kibéd, 2012. szept. 17. Suba László.

Érték és mérték. A XX. Nagy Pál Alkotótábor Katalógusa. 2011. augusztus 15-21. Makfalva. Hiperborea Kiadó, Makfalva, 2012.

4

Ráduly János barátomnak sok-sok beszélgetéseinkre emlékezve... Kibéd, 2012. szept. 28. Suba László.

A táltos ló hátán. Esszé a művészetről. JRK Kiadó, Turda, 2012.

Sütő András

1927–2006. Író, műfordító, szerkesztő

1

Ráduly Jánosnak szeretettel és köszönettel a „szerzői estért”, Sütő András. 78. V. 14.

Anyám könnyű álmot ígér. Naplójegyzetek. Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 1970.

M: A jelzett napon volt Kibéden Sütő András szerzői estje.

2

Ráduly Jánosnak barátsággal Sütő András. 78. V. 14.

Istenek és falovacskák. Esszék, újabb úti tünődések. Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 1973.

Sütő Ferenc

1972. Kiadói könyvszerkesztő

Tisztelettel Sütő Ferenc. Erdőszentgyörgy, 2000. május 12.

Változó népi kultúra. Szerkesztette Nagy Olga. Kolozsvár, 2000.

M: A dedikáció a hátsó kolofon fölött van, itt aláírta Murad Betty is, a számítógépes tördelő.

Szabó Béla Gy.

1905–1985. Képzőművész, író

Gy. Szabó Béla kolozsvári kiállításán kivette a kezemből a katalógust, és beírta a nevét: Gy. Szabó Béla.

Gy. Szabó Béla fametszet kiállítása. Cluj—Kolozsvár, 1961. Katalógus.

M: Az időpontot a lap másik oldalán rögzítettem: 1961. március 23.

Szabó Judit

1942. Népköltészeti kutató

A Kibéddel megáldott Ráduly Jánosnak. Nagyon megkésve, de annál nagyobb szeretettel és munkája iránti mondhatatlan tisztelettel ajánlom Neked ezt a könyvet, Szabó Judit. 1991. február 23. Kibéd.

Rózsa királyfi. Berekméri Sándor geryeszegi meséi. Gyűjtötte, a bevezető tanulmányt írta és jegyzetekkel ellátta, Szabó Judit. Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 1977.

Szabó M. Attila

1938. Szótárszerkesztő, helytörténész

1

Ráduly János kedves régi barátomnak, kollégámnak tisztelettel a szerző Szabó M. Attila. Kibéd, 2009. V. 23.

Szabó M. Attila — Szabó M. Erzsébet: *Erdélyi helységnévszótár.* Kriterion Könyvkiadó, Bukarest 1992.

2

Ráduly Jánosnak, kedves régi barátomnak, sorstársamnak ajánlom munkámat. Szabó M. Attila. Kibéd, 2009. V. 23-án.

Erdély, Bánság és Partium történeti és közigazgatási Helységnévtára. CD. Arcunum, 2006.

Szabó Miklós

1932. Művelődéstörténész, bibliográfus

Ráduly Jánosnak őszinte barátsággal Szabó Miklós.

Szabó Miklós — Tonk Sándor: *Erdélyiek egyetemjárása a korai újkorban. 1521–1700.* Közreadja a József Attila Tudományegyetem. Szeged, 1992.

Szabó Zsolt

1946. Irodalomtörténész, szerkesztő

1

Ráduly Jánosnak köszönettel a segítségért: Szabó Zsolt. Kolozsvár, 1980. I. 20.

Benedek Elek irodalmi levelezése. 1921–1929. I. 1921–1925. Közzéteszi Szabó Zsolt. Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 1979.

2

Ráduly Jánosnak és kedves élete párjának sok szeretettel Szabó Zsolt. Kibéd, 1988. febr. 16.

Benedek Elek irodalmi levelezése. 1921–1929. II. 1925–1928. Közzéteszi Szabó Zsolt. Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 1994.

3

Ráduly Jánosnak, sok szeretettel a havadi könyvbemutatókon Erdőszentgyörgyön. 2000. május 12.

Benedek Elek irodalmi levelezése. 1921–1929. III. 1928–1929. Közzéteszi Szabó Zsolt. Kriterion Könyvkiadó, Bukarest 1991.

M: „havadi könyvbemutatókon”: utalás a *Változó népi kultúra*. Társadalomnéprajzi vizsgálat Havadon kötet bemutatójára.

4

Ráduly Jánosnak régi barátsággal Szabó Zsolt. Marosvásárhely, 2002. nov. 9.
Benedek Elek irodalmi levelezése. 1921–1929. IV. (pótkötet). Közzéteszi Szabó Zsolt. Kriterion Könyvkiadó, 2002.

Szakács Gábor

1951. Újságíró, rovás emlékek kiadója

További adatokat lásd Friedrich Kláránál.

Szávai Géza

1950. Író, irodalomkritikus

Ráduly Jánosnak barátsággal, szeretettel: Szávai Géza. 2010. nov. 11.
Aletta bárkája. Regény. Második kiadás. Pont Kiadó, Budapest, 2007.

Székely-Benczédi Endre

1949. Költő

Ráduly Jánosnak, kit a szó minden értelmében földimnek érzek. Őszinte baráti szeretettel és tisztelettel Székely-Benczédi Endre. 2008. március 4. Erdőszentgyörgy.

Kökényvár a senki földjén (versek). Juventus Kiadó, Marosvásárhely, 2007.

Élő néphagyományok

Asztalos Enikő

Erdélyi néprajz marosszéki gyűjtésekben IV.

A Felső-Maros mente székely népviseletéből

Marossárpatak, Radnótfája, Sáromberke,
Körtvélyfája, Vajdaszentivány

Bevezető

A magyarság néprajzi térképe²⁷ Felső-Maros mentét Szászrégentől Maroshévizig jelöli meg, s ide tartoznak a Luc patak (Régentől délre) és a Maros két oldalán fekvő falvak, egészen Dédáig, tehát lenyúlik ez a néprajzi terület délen a Nagy-Küküllőig, Erdőszentgyörgyig. Körülhatárolja északon Beszterce vidéke, délen Marosszék, a Nyárádmente, nyugaton a Székely Mezőség.

Marosszékhez tartozik, erről így ír Kósa László a Magyar Néprajzi Lexikon Harmadik Kötetében: „Marosszékhez az „1876. évi megyerendezés óta, általában hozzáveszik a Szászrégentől D-re húzódó Mezőség-széli, Maros menti magyarlakta községeket is. Marosszék Erdélynek korán magyarok által betelepült részei közé tartozik”²⁸.

A marosvásárhelyi *Népújság* szerkesztősége, személyesen Bodolai Gyöngyi szerkesztő-újságíró kért meg arra, hogy Maros megye néprajzi tájegységeinek székely népviseletét összegyűjtsem. A *Népújság* megyei napilap *Harmónia* című rovatában jelent meg az összegyűjtött anyag. Először a Nyárádmente 15 településének népviseleti anyaga jelent meg részletekben, ami újszerűségével hatott az olvasókra. Ezt követték a Kis-Küküllő mente tájegységei. Ez a gyűjtés 2 évig tartott, s közlésének eredményeként a megye hírneves szászcsávási kórusa a ruháit a helyi régi népviseletre cserélte át 2018-ban. Az olvasók tehát felfigyeltek a *Népújság* tanulmányaiból a helyi népviselet visszaállítására együttesek számára vagy alkalmi ruhaként ünnepségekre, s igyekeztek felhasználni a Bodolai Gyöngyi újságíró által kezdeményezett ötletet. Ezt még megerősítette a Duna Televízió *Felszállott a páva* című műsora is. Mindkét gyűjtött anyag könyv alakban is megjelent az Erdélyi Gondolat Könyvkiadónál, az első 2015-ben, a második 2019-ben. A népviselet gyűjtését a Felső-Maros mentén folytattam. Itt a munka jóval nehezebben megy, hiszen a nők az 1940-es években pol-

²⁷ Magyar História Kiadó, Stiefel Euro Cart, 2005.

²⁸ Akadémiai Kiadó, Budapest, 1980. 522.

gári ruhákra cserélték fel a viseletüket, de a *Népújság* cikkeinek hatására tánc-csoportok, együttesek érdeklődtek és érdeklődnek eredeti viseletük visszaállításáról.

2014. május 22-étől Marossárpatakról, Radnótfájáról, Sáromberkéről és Körtvélyfájáról jelent meg a gyűjtött anyag, 2015. április 9-ig, majd 2018 nyarán Vajdaszentivány népviselete is megjelent a napilapban. Tehát ez a kis gyűjtemény az említett 5 település anyagát tartalmazza, hogy együtteseknek, lelkipásztoroknak, pedagógusoknak, varrónőknek útmutatóként és segítségül szolgáljon. A gyűjtés azonban itt nem állt le, hanem folytatódik ezen a vidéken. A *Népújság* cikkei a világhálón is elérhetőek, így a gyűjtés még inkább hozzáférhető a székely népviselet iránt érdeklődők számára.

Marossárpatak

Marossárpatak Marosvásárhely és Régen közé eső település a Maros jobb partján. A férfiviselet a székely népviselethez tartozik. A gyermekek 12 éves korukig zöld kalapot viseltek, s ezután feketét, barnát. A legények kalapjába a lányok árvalányhajat tűztek, melyet azok házasságukig viseltek. Hasított inget hordtak a XIX. század végétől is, állógallérral, a mellrészen sűrű lerakásokkal, bő ráncos ujjakkal, pálhával a hónaljban. Az ünneplő inget stikkolással díszítették a gallérján és a mandzsettáján, a vállán és a hátán ráncolva. Itt az inget nem csípték be a nadrágba, derékig ért csupán. A lájbi díszítetlen, fekete háziposztóból készült. A viselő kabát a gujbi, egyszerű, magas nyakú, szürke háziposztó, oldalzsebbel. Ezt munkára használták, de néha szürke vagy zöld posztóval szegélyezték díszítésként. Az ünneplő kabát az ujjas. Ez szürke színű, házi, ványolt posztószőttes anyagból készült, ujjait, hátát sűrűn díszítette a fekete zsinórozás, elöl pedig a vitézkötés. Ercse János, Ercse Dezső varrta és zsinórozta, a nadrágokat Peres József, és Mezei Gyula varrta az ujjasokat. Az idősebb korosztály fehér és szürke posztóharisnyát viselt. A fehér ünneplőt az ujjasokat is készítő szabómesterek varrták, és almás zsinórozással díszítették, fekete sűjtással a zsebén. A szürke viselőt nem díszítették. A harisnyaviselet az időseknél az 1960-as évekig tartott. Nyárára vékonyabb anyagból varratták. 1930-tól jött divatba a priccsesnadrág, fekete, szürke fenyőágas háziszőttes, majd bolti posztóanyagból. A férfinagykabát bunda vagy téli ujjas volt, alája vett bundalájbival, combközépig ért. A sárpataki priccsesnadrágnak és a posztóból varrt keskeny szárú nadrágnak az aljára, a hasíték mellé két gombot varrtak, s össze lehetett a szárakat gombolni a bokánál. A viselő lábbeli bakancs, az ünneplő ezer-ráncú csizma. A marossárpataki viselet a pókai és a pókakeresztúri férfiruhához hasonlított, de a sárpatakinak sűrű, gazdag zsinórozása volt, az előbb említett falvakétól különbözve. A kivetkőzés az 1970-es évek végén történt, s általánossá vált a polgári ruha.

Az 1890–1970 közötti időszakra a marossárpataki női viselet három korszakról számoltak be az adatközlők. A házilag szőtt gyapotanyagból készített szoknyát, lájbit csak viselőnek használták minden korban, s télire gyapjúszőt-

tes „búszoknyát” varrtak. A háziszóttésbe beleszótték a mintát, s a színe a nő korától függött, a lányok pirosat, zöldet, az idősek feketét viseltek, s a lájbi is ebből az anyagból készült. Az ünneplő ruhák anyaga mindig bolti, finom, drága kelme volt. A mai 85 évesek nagyanyja bokáig érő ruhát viselt. Volt főkötője, melyet kontyoláskor tett fel először. A fehér házi gyapotszóttés ingnek magas nyakú, csipkézett állógallérja volt, ujja hosszú, a mandzsettán is csipkével, a hasíték mellrészén kétoldalt vagy apró lerakásokkal, vagy ráncolva. A nők ünneplőnek apró mintás delinszór keszkenőt hordtak. A lányok egybefont hajának nem a végén, hanem 10 centivel fennebb volt megkötve a szép nagy masni. A lányok a XX. század elején lájbis fersinget hordtak egyszínű bolti szövetből s nagyünneplőnek delinszóróból. Színe kávébarna, drapp, sötétkék, sötétzöld, fekete. A delinszór apró mintás, finom szövetanyag volt. Alája kemény, vastag anyagból varrt alsószoknyát vettek fel, hogy jól kitartsa a fersinget. Ehhez hosszú selyemkötényt kötöttek, a kötővel körbejárva a derekat, s elöl féloldalt bogozva vagy megcsokrozva. A kötény egyszínű volt, s egy árnyalattal a fersingnél világosabb. A delinszór fersinghez is egyszínű kötény járt. A kötényeket alul hajtások (néha csipke is), s körben csipke díszítette.

Sárpatoki harisnyás férfiviselet

Régi ruhadarab volt az ujjas vagy lékri. Üzleti anyagból varratták, színe a fersinggel talált, tehát minden fersinghez más ujjast, lékrit vettek fel. Ha csak egy volt, az általában sötétkék volt. Dúsan zsinórozták, szalagozták a hátán, az ujjain, a mellrészen. Szabása karcsúsított, deréktól lerakva, akár vékony szövetből, akár posztóból készült. Elöl gombolták, s fartőig ért a hossza. Az idősek, azaz a mai 80 évesek nagyanyja viselte, az anyjuk már nem. Hordtak bársony- vagy szövetlájbit is az inghez, de nem zsinórozták, elöl összekapcsolták.

Mint már adatközlőim említették, a XX. század elején Marossárpatokon a helyi népviselet a lájbis fersing volt, egészen az 1930–40-es évekig. Ennek a lájbi-ját nagyon szépen díszítették. Tenyérnyi széles bársony szegte körbe, mellette a „csitkó”, a keskenyebb bársonyszalag, rakott szalagdísz s cakkos dísz körben.

Ezt a lájbit mindig egybevarrták a fersinggel. Volt rövidebb szabású (ez volt a gyakoribb), de hosszabb is. A leányok üzleti szövetből is varratták, de otthon is szótták az anyagát. Egyszínű volt, sötétbarna, sötétkék, fekete, s a delinszór fersinghez ugyanabból az anyagból készült (apró mintás szövetből).

A II. világháború teljesen felborította a nők öltözködését. Elmaradt a fodros fehér ing viselete, az édesanyjuktól megmaradt ingeket lányaik elbontották, átalakították. Nem viseltek többé lájbis fersinget, sem kötényt. A gyöngy még piros, színes, kerek szemű maradt, s a hajviseletben sem volt változás. De a fehér inget ráncolt nyakkal már csak hétköznapra vették fel, s ünneplőnek a mintás pamutanyagból varratott színes blúz jött divatba, lájbi nélkül. Szabása karöltős, többnyire sonkaujjal. Testhezálló szabású, a színe megegyezett a lábszárközépig érő szoknya anyagával. A szórkeszkenyőt tovább is viselték, csak a rojtos szélű maradt el, s a főkötő is. Ezt a vőlegény vette jegyajándékkul a kontyoláshoz, s azelőtt úrvacsoravételre fel-felvették az idősek, s a násznagyasszonyok is lakodalomba. Az ún. „magyar ruha” is divatba jött, de csak ünnepélyekre vették fel.

**Marossárpataki asszonyok eredeti népviselet nyomán
az 1980-as években készült női ruhában,
középen holland vendéggel**

A szoknya otthoni viseletre megmaradt a háziszóttas anyagból s a ráncos, olcsó bolti kelmeből. Az ünneplő szoknya a lerakott, pliszírozott vagy holokba rakott szövetszoknya lett, egyszínű piros, kávészínű, zöld, sötétkék anyagból, alján két sor selyemzsinórral, oldalt kapcsolva. Ehhez nem viseltek kötényt. Alája két-három gyolcs alsószoknyát vettek fel. Híres varrónők voltak Sárpatakon néhai Erceiné Vecserdi Erzsébet, Lakó Rebeka, Lakó Eszter, Lakó Anna és Lakó Mária, valamint Buksáné Kristóf Mária. Az 1950–60-as években Vecserdi Erzsébet varrta a rakott szoknyákat is. Az 1935–40-es években üzletből vett plüsskabátot hordtak télen, bundalájbit, majd bolti szövetből varrt háromnegyedes, övvel viselt, fazonos, bélelt sötétkék kabátot. A negyedik generáció 1960-tól már teljesen áttért a polgári ruhára, Marosvásárhelyen varrattak egybeszabott ruhákat a leányok, asszonyok, s csak 1960-tól viseltek hosszú télikabátot. A

lábbeli a régiéknél száraz cipő, ráncos csizma, dupla spanglis cipő volt. Később fűzős félcipő, s a táncba Vásárhelyen, Máté csizmadiánál rendelt félráncú csizma lett a divat.

Marossárpatakon a XX. század elején már élénk kultúrmunka folyt. A falu nevelését nevezetes, ügyes értelmiségiek irányították. Kiemelkedő személyiségnek számított Adorjáni Károly tanító, aki az 1940-es években dalárdát vezetett, szobra az iskola előtt áll, s az iskola is felvette az ő nevét.

A női ruha nem népviselet, hanem az akkor szokásba jött pártás, ún. „magyar ruha” volt, de a férfiak eredeti sárpataki népviseletükben, harisnyában, fehér ingben, fekete lájbival, csizmával szerepeltek. 1945 után Szántó István irányította a dalárdát, s a táncsoport Rendné Adorjáni Mária vezetésével a helyi csárdásokkal, verbunkkal, sebessel szerepelt. A Magyar Népi Szövetség fesztiválokat szervezett, amelynek megyei szakaszán I., országos szakaszán III. díjat nyertek. Az országos versenyre minden nő úgy öltözködött, ahogy tudott, nem egyformán, és nem népviseletben szerepeltek, s emiatt lepontozták őket. A férfiak népviseletét külön kiemelte a fekete lájbira tűzött óratartó. Eredetileg ezt a leányok jegyajándékként készítették régen a vőlegényüknek, festett gyapjúból, hárászból, apró gyöngyökkel kivarrva, s ez kiemelte a viseletet a táncsoportban. Itt már nem zsebórának készült, csupán díszként viselték, s a mai táncsoport is megvarratja a sárpataki férfilájbira.

A marossárpataki táncsoport szereplés közben

Az öregek táncsoportja az 1950-es években indult, de az sem a helyi női ruhát, hanem piros-fekete csíkos háziszótttest varratott, ezt tekintette „székely ruhának”, nem a saját viseletét. Az 1971-es fesztiválra a szegénység miatt gyors megoldásként a nőknek kartonruhát varrattak lájbival, fehér zsinóros szoknyával, épp csak térdet takaró hosszúságúval. Lakó Eszter varrta azokat, 12 rendet, piros tövisrózsás, zöld leveles, sötétkék alapú mintás anyagból, s 15 falu közül a táncsoportjuk I. díjat nyert. Szabó Éva tanárnő Marosvásárhelyről kijárva az 1981–82-es években előbb az ún. „székely ruhában”, majd az 1990-es évektől már népviseletükbe öltözve igazgatta a táncsoportot. Rendné Adorjáni Mária elsőként varratta meg az ősi sárpataki női ruhát magának, ebben vett úrvacsorát, sikerült is hatást gyakorolnia a többi asszonyra, akik Buksáné Nagy Jo-

lán varrónővel és Kovácsné Sugó Ilonával az eredeti viseletet kezdték megvarratni. Buksáné ma is dolgozik a fiatal táncsoportnak.

1994-ben a kórus is megvarratta, s az ebben az évben induló felnőtt-táncsoport is. Előbb fekete lájbis fersinget, majd sötétzöldet, sötétkéket, bordót is varrattak vékony szövetanyagból. A férfiruha az eredeti népviselet maradt, a harisnya anyagát Székelyföldről szerezték be, s csizmában táncoltak. A női ing sajnos változott, a nyakán és a kézelőjén gumiba húzták, hogy „kényelmesebb legyen”, de az anyaga megmaradt, fehér gyolcs, állógallérral, rajta keskeny csipkével, az elején apró betűzésekkel a bevágás mentén. A lájbi díszítése is hagyományos, széles és keskeny bársony, esetleg selyem, s cakkozásos nyakkivágás és karöltő jellemzi. Buksa Jolán apró ráncokkal díszítést tesz a szoknya derékára s az aljára, ahova széles, 5-6 cm-es és föléje két sor keskenyebb selyemszalag kerül. A kötény is lerakásokkal díszített. Eredetileg hosszú alsószoknya volt a régi viseletben, s angin az alján, hogy harang alakú legyen a fersing. A felnőttek táncsoportja 2000-ben megszűnt. Most a Bekecs együttes egyik idevalósi tagja, Hanesz Arnold az V-VIII. osztályos tanulókat oktatja az eredeti sárpataki táncokra. A ruhákat öröklik vagy Buksa Jolánnal varratják, de sajnálatosan a nagyon finom árnyalatú, jó ízlésről tanúskodó régi viselet kezd giccsesre fordulni, megjelentek az eredeti fehér vagy egy színárnyalattal a fersingnél világosabb selyemkötények mellett a rikító rózsaszín és citromsárga selyemkötények is, melyek nem tartoznak az ősi viselethez. Erre tehát érdemes lesz figyelni a továbbiakban. Mindenképpen az értelmiségiek odafigyelése a hagyományőrzésre igen dicséretre méltó Marossárpatakon is.

Radnótfája

Radnótfája a Felső-Maros mentének Szászrégen mellett fekvő települése. Népviseletét az 1940-es évekig őrizte meg, s a városhoz való közelsége miatt ezután polgári ruhában jártak. Az eredeti férfiviselet itt is a székely ing-lájbi-harisnya-csizma ruhadarabokból állt. A fiatalok a XIX. század végén és a XX. század elején fekete kalapjuk mellé árvalányhaját tűztek, s a fekete vagy szürke, a tetején benyomott báránybőrkuccsmát télen használták. Házi pamutszőtt ingük bebújós, mellévarrott szabású volt, keskeny pántgallérral, a mellkivágást pedig letűrésekkel és fehér hímzéssel díszítették. Ez az ingszabás 1940-ig megmaradt. Fekete, háziszőttes gyapjúlájbijuk gallér nélküli volt, felső zsebbel a zsebórának, négy gombbal zárták, anyagát Régenben ványolták. Az idősek a XX. század elején fehér házi gyapjúszőtt harisnyában jártak, de csak fekete, simán varrt zsinórszegély díszítette a zseben. Fiaik már priccsesnadrágot hordtak, többnyire kovásznai posztóanyagot vettek hozzá, s Petelében varrta meg a szabó. 1940-től cserélték át pantallóra. Az ujjas háziposztó, szürke színű volt, díszítetlen, fent egy, alul két zsebbel, dupla gallérral, derékig szabva. Fiaik is ezt viselték 1940-ig. Bundalájbit juhbőrből a helybeli néhai Sándorházi Sándornál varrattak, s háromnegyedes hosszúságú bundát is viseltek télen, barnára festve. A helybeli szabó a néhai Csorvási Endre volt. Csizmát a városból rendeltek, az idős korosztály, s a fiaik is ezerráncú bokszcsizmát hordtak, viselőnek bakancsot vettek fel. Némelyek a fiatalok közül bürgeri csizmát is rendeltek

maguknak. A viselő lábbelibe és a csizmába kapcát tekertek a lábfejükre, ünneplőnek zoknit húztak, amelyeket a háziasszonyok gyapjából kötögettek a családnak. Az asszonyok egyujjas kesztyűt is kötöttek öt túvel. A bundalájbit és a bundát nem hímezték, nem díszítették, és semmiféle nagykabátot nem viseltek az 1940-es évekig. A legények Radnótfáján sosem viseltek bokrétát művirágból, csupán a mellükre tűztek kerti virágot a lakodalmakon.

Régen közelsége miatt korábban polgáriasodott a viselet, mint máshol. 1936-ban még hordtak csizmát, priccsesnadrágot, 1950-ben még bebújós, elől a mellpántig gombolós inget viseltek, magas nyakkal, szögletes kispallérral, de már nyakkendőket kötöttek a gallér alá. Az egyházi gyűlésterem 1931-es fényképén a fúvószenekar tagjai (képünkön) már nyakkendőben láthatók.

Férfiak Radnótfáján
(Korabeli fotó)

A radnótfáji székelyek női ruhaviseletéről az 1860-as évektől 1945-ig gyűltek adatok a még élő idős asszonyoktól, akik dédanyjuktól maradt ruhaneműkre, nagymamájuk, anyjuk ruháira emlékeztek, valamint saját gyermekkori viseletükre. Nagy különbség volt a településen az iparoscsaládok és a földművesek öltözködése között. Az iparosok ruházatukban már a XIX. század végétől polgári ruhadarabokkal igyekeztek a városi ruhával azonosulni, s ezzel többnek látszani (a férfiak pantallónadrággal, nyakkendővel, a nők kalap-, kesztyűviseléssel, egybeszabott ruhákkal). A földművesek otthoni viseletében itt is végig a házilag szőtt kender, len vagy gyapotanyag jelentette az alapot, de az ünneplő ruhákat üzletből vásárolt kelmékből varratták a falu varrónőivel, például a néhai három testvérrel, Lázár Annával, Ilonával és Emmával. Egy idő múlva szabásmintákat szereztek be Régenből, s házilag készítették el a Singer varrógéppel a ruhájukat.

A legrégebbi leányhajviselet a középen elválasztott, copfba font forma volt. A kislányok körfésűvel fogták le a hajukat, két hajfonatuk végére piros masnit kötve. A nagylányok egybefont, a hátukra eresztett haja is piros, rózsaszín masnival végződött. Már csak két család emlékezik az asszonyok kontyán viselt főkörtőre. Egyik családban a 89 éves adatközlő anyósának a fekete, díszes főkörtője

csak néhány éve kallódott el, a másik családban egy XIX. század végi fényképen a konty fölött kiemelkedő, tarajos főkötő látszik. A fejkendőviselet kiszorította a főkötő hordását. A fejkendő otthonra egyszerű karton, de a templomi fekete szövet, bársony, melynek szélére rojtokat fűztek-bogoztak egyesek. Úrvacsorát csak fejkendővel vehettek a nők, a fiatalok a ruhájukhoz találó világos színűt, az idősebbek feketét. A fiatalok kalárisgyöngyöt viseltek a nyakukban, pirosat, fehérret, az idősek feketét, de általában egysorosat, ritkán kétsorosat.

Mivel az 1920–30-as évekig bokáig érő sötét szoknyát hordtak, az ing mindig fehér volt hozzá, s mellévarrott szabású. Álló gallérú, fodros szélű nyaka volt, alája rövid ujjú inget vettek fel a nők, s ha melegük volt, a felsőt levetették. A XX. század elején csak hosszú ujjú ingeket varrattak ünnepi alkalmakra, házi vagy vásárolt pamutból, gyolcsból, „módjuk”, azaz anyagi helyzetük szerint. Bebújós ing volt, bő ujjú, mandzsettáján fodorral. Volt, aki melltartó gyanánt derékig érő vászonlájbit vett fel az ing alá. Elöl nem volt rajta díszlevarrás, de házilag horgolt csipke díszítette a 3-4 porcelángomb mellett.

Az 1890–1920-as évek gyakran viselt ünneplő ruhadarabja volt a blúz is. Szabott ujjal készült, magasan csukódó, keskeny, kerek gallérral, mandzsettával, ünneplőként bebújós szabással, selyem- és szövetanyagból. Színe általában sötét volt, sötétkék vagy fekete apró mintával. Derékban karcsúsították, néha övvel hordták. A lányok a szoknyába kötve, az asszonyok a szoknyán kívül, araszy-nyira kiszélesített szabással viselték. Szabott ujjal készült, kerek kicsi gallérral, amelynek szélén s a mandzsettán is csipke szaladt körbe. Volt végig-gombolós is, fehér, finoman selymes gyolcsból, csipkével díszítve, de a csipkét rávarrták a blúz elejére, s nem applikálták bele. Sonkaujjú szabásút is lehet fényképeken látni, de maradt ilyen blúz a faluban, sőt tászlis gallérú is, a varrónók ügyessége szerint.

A múlt századfordulón a radnótfáji nők is az inghez, blúzhoz hosszú, bokáig vagy földig érő szoknyát viseltek. A szoknyák ünnepi alkalmakra sötét színű, kék, sötétbarna, fekete szövetből készültek. Szabásuk két darab összeillesztéséből állt: deréktól a csípőn sima anyagot használtak, hozzátoldva egy nagy, levasalatlan rakásokkal, vagy holosan bővülő, az alján egészen bő anyagot. A szoknya legaljára kefezsínórt varrtak. Általában egyszínű szövetanyagot használtak, s az aljára araszy-nyira zsinórt vagy szalagot tettek egy sorban, díszítésül, a szoknyával egyező színben. (Olyan fénykép is maradt fenn, amelyen a bő, hosszú szoknya alján dupla, fényes anyagú fodrok láthatók.) Alája nyáron pamut, télen parkét alsószoknyát vettek fel, csipkés szegéllyel. A 20-as években már hátul csukódott a szoknya, cipzárral. Ehhez az ünneplő szoknyához nem kötöttek kötenyt. A viselő nyáron ráncos kartonanyagból készült. A fiatalok hosszú szoknyája otthonra üzletből vett, világos színű, zöld-barna csíkos kelme volt. Otthon is szóttek viselőnek gyapot háziszótttest, sűrű, drapp, barna alapon zöld-piros csíkokkal vagy kockákkal. A kislányok háziszótttes szoknyában jártak iskolába, lent, kendert, gyapotot festettek színesre az anyagához. A legrégebbi viselethez ünneplőnek fekete bársony vagy diftinlájbit vettek fel a nők, a módjuk szerint. A lájbit bársonyszalaggal szegték körbe, melléje egy sor sima, de néha kacskarिंगós zsinórdísz is varrtak. A nyárit nem bélelték ki, de a téli ünneplő selyembélést kapott, hogy tartása legyen, és melegebb is. A blúzhoz nem vettek lájbit, s így a lájbiviselet rendre elmaradt. Az 1920-as években templomozáshoz fodros

kendőket tettek a karjukra négybe hajtvva, delinszörből vagy selyemből, s ezt maguk elé tartották. Maradt ránk olyan fénykép is, amelyen fehér, bő, hosszú szoknyában, melyet két sor színes szalag díszít az alján, s a blúzon is ez a pántlika látható, két fiatal lány guzsalyról kendert fon, mélyen kivágott lábival, elől kapcsokkal, lóhereleveles zsinórozással. Ez a zsinór a rövid ujjú blúz ujján és nyakán is szerepel, 1926-ban. Ez azt bizonyítja, hogy 1925-től az addig sötét színű öltözet kezdett megszínesedni. Kötényt csak házi és mezei munkához viseltek, kartonból melles kötényt, derékkötényt pedig csíkozott háziszőttesből.

Székely György lelkész gyűjtése

A radnótfáji női viseletben az 1930-as évektől általános változás állt be. Egyrészt, akárcsak a polgárság körében, az I. világháború után, a szoknyák hossza változott meg, bokáig érő helyett lábszárközépig érővé alakították. Az ősi, XIX. század végi fodros, magas nyakú, csipkés mandzsettás ing is elmaradt, az újabb generáció kivágott nyakú inget hordott, melynek vagy V alakú, vagy kerek volt a kivágása, hogy az alája vett, térdig érő fehéreneműing kézi horgolású, s a mellrészét díszítő csipkéje kilátsszék, vagy az áttetsző anyagon át láthatóvá váljék. A hosszú ujj megmaradt, „a csóré karjukat nem mutogatták” — mondta egyik 90 éves adatközlőm. A viselő lehetett tarka anyagból, de az ünneplő házi fehér gyapotból, később bolti fehér gyolcsból készült. Szabása lehetett sonkajú, kazakos, mandzsettás vagy elszűkülő karokkal. A szárközépig érő ünneplő szoknya anyagát, a finom szöveteket, delinszövetet, kasmírt üzletből vásárolták. Lehetett mintás is, egyszínű is, s általában anyagi okokból csupán egy-két ünneplő szoknya készült egy nő számára. Szabása a régi maradt, felül szűkebb darabból, hozzátoldott, bővülő, harang alakú, mert ezt tartották szépnek és kényelmesnek. A legősibb téli holmi a nőknél a nagy hárászkendő volt, de készült háromnegyedes hosszúságú, vastag gyapjúujjas is gallér nélkül, karcsúsított derékkal. Ez finoman szőtt háziszőtt volt, egyesek kerek vagy hegyes gallérral varratták az 1930-as évek közepétől, s fekete prémgallért illesztettek rá. Jól kibéleltették télire, hogy meleget tartson. A bundalájbí is már a XIX. századtól divatos volt „cseptár” néven, házi bőrből, a bőrt barnára festve, díszítés nélkül varratták

meg. Leányaik a '45-ös, '50-es évektől már üzletből vett, hosszú télikabátot viseltek. Csizmát már a mai 90 évesek nagyanyja is hordott télen. Nyáron spanglis cipőt hordtak flór, majd patentharisnyával, s itt is volt száras cipő, mint mindenütt a székelyeknél. A leányok az 1940-es évektől kezdték leváogatni a hajukat, de az asszonyok kontyviselete még megmaradt egy ideig. 1940-től a leányok ünnepi alkalmakra ún. „magyar ruhát” varrattak, pártával. Ezeket a ruhákat Dobos Ilona varrta, vagy volt, aki Beresztelkén zsinórozta a lājbit, mások házilag készítették el. Ünnepeken viselték, két-három évig. Az asszonyok nem varrattak ilyen ruhát. Ezután már teljesen polgári ruhába öltöztek a nők, a régi viselet eltűnt, egybeszabott ruhák, selyemharisnyák, kalapok hódítottak a városhoz való közelség hatására. Néhol még fellelhető egy-egy régi, dédmamától megmaradt ruhadarab, valamint családi és egyházi fénykép, amelyekből következtetni lehet a hajdani, XIX. század végi — XX. század eleji székely viseletre, mely nagyon hasonlít az Alsó-Küküllő mentihez. Érdeemes lenne ünnepi alkalmakra ezt a régi, eredeti ruhát visszaállítani, mely jellegzetes, s nagyon hasonlít a többi Felső-Maros mentén viselt, hajdani székely ruhákhoz.

Sáromberke

Sáromberke a Maros folyó bal oldalán fekvő település, pontosan középen (kb. 15 kilométerre) Marosvásárhely és Régen között. A férfiviselet a már ismert harisnyás, később priccsesnadrágos, ujjasos, lājbis székely ruha, melyet 1890-től 1970-ig kísért végig ez a gyűjtés. A fiatal fiúk zöld, a férfiak fekete kalapot viseltek, de a régi öregek télen-nyáron báránybőr kucsmával jártak, melynek karimája és beütött teteje volt. A mai 90 évesek szülei és maguk is bebújós, hasított ingben jártak, melyet a háziasszony viselőnek kenderből, elegyesből, ünneplőnek gyapotból szőtt.

Nyakán a széles pánt két-három gombbal csukódott, s ujjnyi széles kitűró jelezte a gallért. A hasítékot nem díszítették kétfelől, a csuklón sem ráncolták, s egy gombbal zárult. Itt nem viseltek ünnepeken bokkrétát, csupán húsvétkor, lakodalmakon (a vőfélyek), s többnyire élő virágból, ibolyát, szegfűcsokrot, csak később művirág vásári bokkrétát, s többnyire azt is a mellükre tűzve, nem a kalapra. 1960-tól tértek át a végiggombolás ingre, melynek gallérja hegyes és szokatlanul széles volt, s gyolcsból készült. Fekete vagy szürke, házilag, fenyőágasan szőtt lājbijukon fent egy, alul két kicsi zseb volt, a zsebóra helye a bélésbe téve a bal alsó zsebbe, ezt még 1987-ben is használták. Az alsónemű is háziszóttas gatyá, kender, s ünneplőnek elegyes volt. A legrégebbi nadrág itt is a fehér háziposztó harisnya, zsinórdíszítés nélkül, csupán a zsebszegély volt kék, ritkábban fekete anyagból rajta. Ezt az öregek halálukig viselték. Fiaik az 1960-as évektől az 1970-es évekig priccsesnadrágot hordtak szürke háziposztóból. Híres szabómesterük, néhai Bőjte Ferenc és Pál Vencel varrta a posztóholmikat ványolás után. Pantallót csak 1970 után vettek fel, tehát azonos időben a templomi ünneplő nadrág, korosztályok szerint, harisnya, priccsesnadrág és pantalló volt. Az ujjas fenyőágasan szőtt háziszóttas gyapjú volt, melyet a ványolóban ünneplőnek feketére festettek. Bélése parkét anyagból készült, de gomboltak bele bundát is, vagy bundalājbit vettek télen alája, plüss- vagy báránybőr gallért

téve rá. Házilag kötött szvettert, lájbit is hordtak hideg időben. Az ujjast a '40-es években vitézkötéssel díszítették, ez aztán elmaradt, de az 1970-es években készült szürke gyapjúujjasokra ismét felvarratták, magyaros jellege miatt. Öt gomb volt az ujjason, viselőnek barnát vagy a természetes színét használták. 1960-ig szőttek a háziasszonyok posztóanyagokat.

A viselő lábbeli itt is a bakancs, nyáron később bolti szandál, s az 1880-as évektől majdnem minden háznál ünneplőnek csizmát vettek Régenből, kemény szárú bokszcsizmát. A székely viseletet az 1970-es évektől hagyták el a férfiak, s öltöztek át polgári ruhába, de, mint már említettem, az öregek a harisnyát halálukig viselték.

Férfiruha a 30-as évekből
(Bartha Annamária gyűjtéséből)

A sáromberki női viselet lejegyzése igen nehéz feladat a gyűjtő számára. Az eredeti női ruhákat 1900-tól az 1930-as évekig csak a ma már 80 évesek nagymamája, a „nanók” viselték. Lányaik, akik szolgálni mentek az 1920-as évektől Bukarestbe, Marosvásárhelyre, már anyjuk ruháit nem vették fel, polgári ruhákba öltöztek. A leányok a hajukat kisebb korukban két ágba, nagyobb korukban egy ágba fonva, masnival, a hátukon viselték, s a hajlevágatás nem járt együtt a polgári ruha felvételével, csupán az 1960-as években kezdődött, s az idősebbek ma is kontyot hordanak. A kontyot a XX. század elején lapos „kontyfára” tekerve, a fejük tetejére rakták, de leányaik — mai napig is — leteszik a tarkójukra, s kontytúkkal erősítik fel.

A ruhanemű viselőnek a II. világháború után is még háziszőttös volt. Az ünneplő inget házi gyapotszöttösből varratták. Eresztett vállú, bő ujjú, hasított ing volt, sűrűn fodros nyakkal és kézelővel, elől gombolva. Az ünneplő ing fodrára csipkét is tettek. Az inget bekötötték a fersingbe. Alája alsóneműként vállon gombolós, fehér, szöttös alsó inget vettek fel, mely a csípőjükig ért, bebújtak a nyakán, szűkre szabott volt, melltartóként viselték. A réklit vagy csak az alsó ingre, vagy hidegben a felsőre vették rá (ilyenkor kilátszott a nyakán az ing fod-

ra, s a kézelőn is szétterült). Varrták házilag is a viselőt vászonból, de az ünnepelő egyszínű vagy apró mintás delinszór, kasmír, szövetanyagból készült. A nyakán többnyire pánt volt, nem gallér. Elöl végiggombolták, s mellette 4-4 levarrott hajtás díszítette. Többnyire sötét színeket használtak, de a lájbis fersing lájbianyaga megegyezett a fersingével. A blúz selyemből, bársonyból is készült, s ha gallért varrtak rá, azt csipkével szegték be a '30-as évek végén. A lájbi anyaga kasmír, fekete delinszór ünneplőnek, két-háromujjnyi fekete bársony szegélyezte körben, kapoccsal zárult. Nem zsinórozták, nem gyöngyözték, s leért a fersingig a hossza.

A sáromberki nők két alsószoknyát hordtak: legalul egy pendelyt, házi pamutvászonból, pántra varrva, elöl összetűzve. Erre vették rá a bő fehér alsószoknyát, szintén házi gyapotszöttes anyagból, alján csipkével. Ezzel csak templomba jártak, táncba nem. Télen a fersing alá meleg alsószoknyát kötöttek a derekukra, flanell- vagy szibilanyagból.

Sáromberki női ruhák 1907-ből
(Berekmériné Mózes Ilona gyűjteményéből)

A fersing bő, ráncos, bokáig érő, elöl csukódó szoknya volt. Anyaga kasmír, szórdelin nagyünneplőnek, alján négyujjnyi bársonyszegéllyel, mely felett egy keskenyebb bársonycsík, a „csikó” futott körbe. Ezt a hosszú, többnyire sötét színű fersinget az 1920-as évek elején a fiatalok levetették, kiment a divatból, a leányok egybevarrt szövetruhára cserélték. A lájbis fersing is a „nanók” idejéből való, bordó színű, segesvári szöttesből varratták, ez mintás is lehetett, színes is, pepita is.

A kötény, surc otthon is, ünneplőként is szerepelt. Kötény nélkül senki sem ment a templomba a XX. század elején. A szögletes szabású, keskeny csipkével körbevarrt kötény többnyire magában mintás selyemből készült. Legünnepebb a fekete selyemkötény volt, s hátul kötötték meg. Téltre a nagyanyák hárász-kendőt tettek fel, mely fejtől talpig meleg takaróként beborította őket. Volt bundalájbi is, még a '40-es években is, de viselőnek, díszítés nélkül, prémmel szegve csupán. Lányaik már üzleti posztóból lábszárközépig érő nagykabátot varrattak

maguknak. 1943-ban Fülöp András szabómester posztó háziszőttés anyagból varrt vitézkötéses, magyarosan zsinórozott női kabátokat. Régi híres varrónő volt a faluban néhai Vajdáné Fülöp Zsuzsánna, aki még az 1970-es években is dolgozott.

A lábbeli a régieknél viselő és ünneplő fekete bokszcsizma, leányaiknál száras cipő, nyáron bőrtalpú kötött pampó, háborús időkben fatalpú, bőrpántos szandál volt. Az idősek halálukig viselték a sáromberki ruhát, kb. az 1950-es évekig. Megmaradt máig is a konty s a téli fejkendő viselete.

Jegyespár az 1930-as évekből
(Bartha Annamária gyűjtése)

Begyűrűzött ide is az ún. „székely ruha” divatja, volt pár évig csíkosan szőtt (piros-fekete-zöld) szoknyás kórus, tavaly pedig az iskolásoknak varrattak 14 darab csíkös szoknyát. Elő lehetne venni itt is az eredeti, saját, szép viseletet, s abban ünnepelni.

*

A gyűjtés lezárása után került elő Berekmériné Mózes Ilona családi albumából egy 1907-ben készült fénykép, rajta két nő és két gyermek látható. Egyik nőt lájbis fersing van, a másikon lájbi és fersing külön. A képen látható női ruhák feltűnően szépek. A fehér, fodros nyakú, fodros kézelőjű, fekete lájbis, a fekete nagyünneplő selyemköténnyel királynői testtartást ad a viselőinek. Adatközlő ebből a korból már nem lehet életben, de a sötétkék, sötétbarna, bordó szín, melyeket a fersingnél később emlegettek, valószínű lehetett, mert a szoknyák világosabbak a köténynél. A képen még mindkét lájbi cakkos díszítésű a mellrészen és karöltőn. Ez a két ruha mintául szolgálhat a sáromberki viselet felújításához, még úgy is, ha rávesznek egy réklit is, amint az a fényképen látható.

Körtvélyfája

Körtvélyfája a Felső-Maros bal partján, Régen és Sáromberke között fekvő település. A férfiak viselete a székely harisnya, később a priccseknadrág, tehát megegyezik a szomszédos falvakéval, s 1970-ig követhető a népviselet használata. A fejrevaló a fiataloknál szürke, barna vagy zöld kalap, a házasoké csak fekete. A legények ünnepi kalapjának bal oldalára piros muskátlicsokrot tűztek, zöld levéllel, sorozáskor pedig piros szalagot tettek rá körbe, mely hátul derékig lecsüngött (ez még a mai öregek fiatalkori kalapján is szerepelt). Télen a férfiak feltúrt szegélyű, fekete báránybőr sapkát viseltek. Vásárhelyi szűcsnél rendeltek, s az ünneplőhöz karakülbundát használtak. Ingük a legrégebbi szabással keskeny, csupán másfél ujjnyi gallérú, hasított, mellévarrott szabású volt, a viselő kenderből vagy elegyesből, házilag készült, az ünneplő házi gyapotszóttesből. Ejtett szabású vállát ráncolták, keskeny mandzsettája egy gombbal zárult. A nyakán a kis gallér és a pánt három gombbal csukódott. Középen, a bevágás két oldalán az ünneplő ingen négy-öt lerakás szerepelt, s porcelángombokkal csukódott. A mai idősek már bolti gyolcsinget is viseltek. A fekete színű, dupla gallérú lájbi anyaga is háziposztó volt, béléssel, s egészen az 1960-as évekig viselték. Nem zsinórozták, de volt egy felső órazsebe, s két kis zsebe kétoldalt. Később kétsoros gombolással varratták, s a fiatalok díszzsebkenőt tettek a felső zsebükbe.

A legrégebbi nadrág a házilag szőtt, szürke gyapjúharisnya, az ünneplő néhol fehér gyapjúból szöve. Zsinór nem díszítette, csak fekete szegély a zsebeken. Néhai Nagy Sándor szabó varrta meg a posztóholmikat. A harisnya viselő és ünneplő ruhadarab volt, s az 1980-as évekig hordták az idős emberek. Alája „kendergagyát” vagy ünneplőnek elegyest viseltek. Ujjast vettek fel felsőruhaként eredeti, festetlen szürke vagy barna háziposztóból. Az otthoni egyszerű, az ünneplő finomabb anyagból készült, jobban ványolták, bélése parkét s házi kendervászon. Keskeny gallérjára télen fekete báránybőr gallért varrtak. Háromnegyed-es hosszúságú volt, amíg a kisujj leért. Az ünneplőt fekete zsinórral díszítették, nyolcasokkal körben az alján, a hátán is, s az ujjakon. Kétsorosan fagombokkal csukták össze. A mandzsettán és a bal felső zsebén a zsebfedő fekete visszatúrt posztó volt. Az idősek fiai 1935-től varrattak priccseknadrágot, s ezt viselték 60-70 éves korukig, de az idősek a harisnyát hordták halálukig. Még ma is, a XXI. században lehet harisnyás öreget látni a faluban, igaz, csak elvétve.

A priccsesnadrág anyagát házilag is szőtték, de vásárolták is. Az mindig barna volt, a hozzá való kabát is, a nadrág is egyforma anyagból készült. Az első pantallót 1950–60-tól kezdték hordani, ezt is néhai Nagy Sándor varrta meg. Tehát a templomban mindenik korosztály a XX. század második felében más-más típusú nadrágot viselt. 1940-ben ún. „magyar ruhát” varrattak, fekete vitézkötéses, szürke háziposztó ujjassal, fekete zsinórozással. 1944-ig ez volt az ünneplő ruha. Ezután visszavették a bekecset. 1970-től, a városba ingázások idején általánossá vált a polgári öltözet. A XX. század elején fekete, kemény szárú bokszcizmát rendeltek Régenből Antal Józsefnél. A viselő bakancs volt itt is, nyárra a jobb módúak félcipőt vettek, de mezítláb dolgoztak a mezőn. A priccsesnadrág-hoz a fiatalok a XX. század közepétől már ráncos cizmát hordtak ünneplőként.

Fiatalasszony gyermekeivel, 1943
(Papp Edda gyűjtése)

A körtvélyfaji női viselet itt is koronként változott, így három fontos szakaszát lehet megkülönböztetni: a XIX. század végétől 1920-ig a hosszú lájbifersinget viselték, az I. világháború után a lábszárközépig érőt, s az 1950-es évektől a rakott szoknyát blúzokkal, réklikkel. A mai 90 évesek nagyanyja a vidéken általános bokáig érő lájbifersingben járt. Hajukat egy ágba fonták a leányok, nem kötöttek masnit a végére, hanem a szalag két vége lecsüngött a fersing aláig. Munkához koszorúba is kötötték a hajukat, befonva a szalagot. Kontyolás-kor a menyasszony haját két ágba fonva csavarták kontyba, s reá fekete főkötőt helyeztek. A főkötőt készen vették. Anyaga szatén vagy klott anyagból volt, reá „cakkenyeket” varrtak elöl körben bársonyból, s apró fodrocskák, pici piros rózsabimbók, zöld levelek díszítették, selyemanyagból. Két méter hosszú ripszszalaggal kötötték meg az álluk alatt, de ez színes, rózsás „cseh pántlika” is lehetett. Ezt a színes szalagot levették később, s ha fiatal halottat temettek, a halottvivők a derekukra kötötték, s az 1950–1960-as években hófehérbe öltöztek. A főkötőt a XX. század elején még templomba is feltették, s minden öregasszonyt ezzel temettek el. 1962-ben temették el az utolsó főkötős öregasszonyt, felöltöztetve régi, ráncos ingébe és a lájbis fersingbe. A ruhákat a tulipános festett kelengyéslárában tartották. A fejkendők színe mindig is a nők korához igazodott. Készen, vásárból vett pamutkendőket hordtak, magában mintásat: a fiata-

lok sárgát, drappot, kéket, az asszonyok barnát, kéket, sötétzöldet, az idősek csak feketét, s az ünneplő finom anyagú „szőrkeszkenyő” volt. A fiatalok gyöngyöt viseltek a nyakukban. A régieké apró szemű piros, búzakék, fekete, 3-4 soros, nyakra simuló vásári portéka volt, a legény vette meg a leánynak ajándékba. A '20-as évektől kétsoros klárisgyöngyöt viseltek, üvegszerű, matt anyagból.

Az ing viselőnek házi kendervászonból készült, az ünneplő pedig házi gyapotszöttesből. A régebbi mellévarrott szabású, s ahol jobban kopott, a vállon, dupla anyagból varrták. Bőven ráncolták a váll alatt, és a mandzsettánál is az ujját. Nyaka szépen díszített mestermunka volt, az ünnepi bevágott, s a nyakán pánt futott körbe fodorral, s még inkább fodrosan, kétsorosán rávarrt horgolt csipkefodorral. A bevágás két oldalát pókos aszúrozással és fekete vagy kék, bordó, apró keresztzemes mintával díszítették kétfelől, a gombolása mentén. A keresztzemes pamutja talált a fersing színével. A kézelőt is másfél ujjnyi keresztzemes mintával hímezték ki. Néhai Gyuláné Bíró Anna varrt ingeket, de híres varrónő volt néhai „úri Zsuzsika”, később Demeter Mária (1944–48 között). Az ing alá a régiek melltartóként háziszöttes fehér lājbit vettek fel, a későbbi generáció már gyolcsból varratta. A „lājbinak” nevezett fehéreneműnek széles válla volt ujjak nélkül, a mell alá ért, s oldalt gombolódott. Ezt deréktól lefelé az ún. „ing”, vagyis a szűkebb alsószoknya folytatta, erre vették a díszített, csipkeszegélyű fehér alsószoknyát. Ezt takarta a bokáig érő lājbis fersing.

Körtvélyfályi ünneplő női ing 1920-ból
(Demeter Anna gyűjteményéből)

A körtvélyfályi női székely viselet az 1930-as évektől alig változott, csupán megrövidült, nem bokáig, hanem „szárközépig” ért. Az 1925–30-as évektől a leányok egy ágba font hajuk végéből egy arasznyit kihagytak, s masnit kötöttek a végére piros, rózsaszín, fehér, égszínkék pántlikából, ez 1950–60-ig így volt. Főkötőt már nem használtak a kontyoláshoz, csak fejkendőt. Az alsónemű is ugyanolyan maradt. A lājbisfersing a régieknél fekete szőrfersing volt ünnepekre, de nem vékony anyagból, hanem keményebb fogású delinszőrből. A lājbit nem vágták ki mélyen, s a mell alatt ért véget, azaz itt varrták össze a fersinggel. A lājbit és a fersinget ugyanabból az anyagból varratták. A fiatalok bordó, búzakék, zöld, az idősek fekete anyagot használtak. A fiatalok lājbiját körben kicakkozták, az aljára vagy körbe másfél ujjnyi bársonyszalagot varrtak,

melléje téve, azaz föléje varrva a „csitkót”, az egy- vagy kétsorosán rátett, vékony fekete zsinórt. Farkasfog is díszíthette a lájbit, s néhol gyöngyöt varrtak a két sor „csitkó” közé ujjbegynyi vagy apró fekete gyöngyökkel sorba rakva. A fersing ráncos, minél bővebb, többszéllyi anyagból készült szőrfersing volt. Kezsinórt varrtak az aljára, föléje alul négyujjnyi széles bársonyszalagot, s kis hézaggal föléje a fekete zsinór „csitkót”, ez egyujjnyi széles bársonyszalag is lehetett. Általában három szélből készült a fersing, elöl megkötve, melyet a kötényt takart. Az 1930–40-es években a leányok a fersing aljára belül „lantornát” varrattak, mely körben kitarotta a piros, kék, zöld fersinget a táncban, hogy „ropogjon”, a régiek a hosszú fersinghez fehér pamutkötényt kötöttek, körbe csipkével szegve, ráncolva, alul a két hajtás fölé fekete, kék keresztzemes mintát varrtak, középen a viselője monogramjával. A kötényt elöl, középen kötötték meg. A lájbisfersinget az idősek fekete szövetből, klottból, fekete köténnyel még az 1950–60-as években is viselték a templomban. Az idősek leányai az 1920-as években már a fersinghez találó, egy árnyalattal világosabb selyemkötényt varrattak, alul a két hajtással, s körbevarrva keskeny fehér csipkével. Szerették a krémszínű selyemkötényeket. Ilyen maradt fenn máig egy, az 1920-as években varratott kontyolóruhán, kávébarna lájbisfersinggel viselve.

A rékli régi és újabb ruhadarab a faluban. A nyári kartonból, hidegben parkétból varrott, mintás anyagból készült viselőnek bubigallérja volt, elöl végig gombolás. Kívül-belül viselhették a szoknyához, de hidegebb időben rávették a lájbisfersing ingére is. A leányok alsószoknyája is módosult, az 1950-es években alul az „arzet”-nek nevezett szűk alsószoknyát kettévágták középen, csipkebetoldással, s alján is csipkével díszítve, gyolcsból varratták.

A lábbeli a XX. század elején itt is a száras cipő volt, de ünneplőnek bokszcsizmát viseltek. Csíkszentdomokosról jött ide egy csizmadia, felvette a rendeléseket 1948–49-ben, s ő készítette el a csizmákat. Hizlalt ökröket szolgáltatott be az államnak, s érette talpanyagot és gyapotot kaptak, így szerezték be a viselethez szükséges anyagokat. A régiek nagykeszkenyővel jártak télen, lányaik Régenből karcsúsított 3/4-es posztókabátot vettek, melynek gallérja, két zsebe volt, s fekete zsinór futott le a nyakától a gombolás mellett. Parkét- vagy diftinbélése volt. Lájbit is kötöttek gyapjúból, de a régiek rövid bundát is viseltek, mely derékig ért, a régeni szüccsel varratták meg, báránybórból.

A Körtvélyfáján honos régi női népviseletet a gyűjtött anyagból korábbi összeállításainkban az 1940-es évek végéig mutattuk be. Mi történt a régi ruhákkal, lájbisfersinggel, ingekkel, kötényekkel? Kitört a második világháború, amely alatt az 1940–44 közötti években a lányok itt is megvarratták piros-fehér anyagból a pártás, ún. „magyar ruhát”, s utána a háborús nélkülözésekben a lakosság minden meglévő anyagot felhasznált, átalakított az újabb divat szellemében. Így a fersingek anyagából rakott szövetszoknya lett a fiataloknak, blúzokkal, réklikkel. A rakott vagy holokkal varrt szövetszoknya legtöbbször egyszínű volt (mint a lájbisfersing szoknyája), s korosztályuk szerinti színekben viselték a nők, a világosabbat a fiatalok, a barnától a feketéig az idősek. Kartonblúzokat, ünneplőnek selymet viseltek, többféle gallérral, szabott ujjakkal, s ezek már tarka anyagból is készültek. Szárközépig érő hosszúságú maradt a szoknya, de a kötényt viselése teljesen megszűnt. Hidegben kötött szvettet, télen már készen vásárolt üzleti télikabátot hordtak.

A teljes kivetkőzés a viseletből az 1970-es évektől történt, az ingázással polgári ruhát kezdtek hordani. De ne felejtsük el, a fiatalok ingáztak, az idősök pedig sokáig megőrizték a régi viseletet, s a fejkendő hordása szinte napjainkig tartott.

A régi menyasszonyi ruha a népviseleti darabok fehér selyemből való megvarratását jelentette: blúzt, fehér fersinget, fehér kötényt vettek fel, s kölcsönként fehér fátlyat tettek a fejükre. Adatközlőim nem emlékeznek arra, hogy a konfirmálók népviseletet vettek volna fel, polgári fehér ruha volt még a mai öregeken is hajdanában.

Lányok és fiúk a Bokréta táncsoportból
(Szász Péter felvétele)

Véleményem szerint a körtvélyfaji régi lájbisfersingés népviselet, azaz a helyi székely ruha annyira ünnepélyes, méltóságteljes viselet volt, akár csak a szomszédos Sárpatakon és Sáromberkén, hogy ünneplőnek érdemes lenne megvarratni ma is konfirmálásra, iskolai ünnepélyekre, a falunapokra, s vallásos ünnepeken templomba járni. A falu értékes viseletét meg kellene menteni, s feléleszteni. Jó úton halad az iskolai táncsoport ilyen szempontból, mert a 2007-ben indult, majd újraindult Bokréta együttes nagycsoportjának (VI., VII. osztályosok) ruháit régi fényképek alapján megpróbálták a régi viselethez közelíteni. A lányok már ebben táncolnak, csupán a szabás, a virágmintás, színes fersingek még átigazításra várnak, hogy a körtvélyfaji népviseletet jobban megközelítsék, s a fiúk öltözete még nem készült el, de az igyekezet példaértékű. Ez a koreográfus Szász Péter kezdeményezése, s feleségének, Magdolna tanárnőnek a hagyomány visszaállítására vonatkozó igyekezetét is mutatja.

Körtvélyfáján komolyan gondolkozni lehetne állandó faluház, múzeum létrehozásán, ahol a viseletet is bemutatnák.

Vajdaszentivány

Marosvásárhely és Szászrégen között a Luc mentén fekvő település. Nevét az 1332-ben épített plébániatemplomáról kapta, melyet Keresztelő Szent János tiszteletére szenteltek fel. A vegyes lakosságú, többségében magyarok lakta település a reformáció óta templomával együtt református vallású, de más felekezetek is élnek benne.

A néprajzi gyűjtés a viseletet a mostani 75-85 évesek nagyszüleiig tudja visszavezetni, a nők ugyanis az 1930-as évektől már polgári ruhára cserélték fel a népviseletüket, ezért nehéz a gyűjtés.

Vajdaszentiványi legények 1920-ból

A férfiviselet ennél hosszabb ideig élt, az 1970-es években még ebben is jártak, a fúvószenekar 1967-es fényképén a zenészek többsége viseletben szerepel, s az adatközlők is emlékeznek rá. A fiatalok zöld, az idősebbek szürke vagy fekete kalapot viseltek, fekete szalaggal körbevéve. A régiek a kalap tetejét körben „feltúrték”, később polgári mintára hosszában beütötték. A kalapot készen is vásárolhatták a szászrégeni piacról, de helyben is megrendelheték egy régi származású idős asszonynál. A kalap mellé a legényeknek a szeretőjük tűzött virágot (ibolyát, jácintot, muskátlit). A katonai behívócedulát vagy helyette csak a papírt összehajtogatva a kalapjukra tűzték a búcsúbálon. Télen fekete báránybőr sapkát hordott minden férfi, a kalaphoz hasonló régebbi és újabb betűrészi módon.

A munkába és hétköznapokon házilag szőtt kenderinget vettek fel, de az ünneplő, a templomba járó előbb házi gyapotszöttes, később bolti gyolcsból varrott ing volt.

Szabása különleges. Egyik adatközlőm megőrzött egy százéves házi gyapotinget. Az adatközlők a régi ingek gallérját „ orosz gallérnak” nevezik, ami két centiméter magas, a nyakon simán álló gallér, melynek szélére nem toldva, hanem rávarrva kézi horgolású csipkét illesztettek, s csupán ez tűródött le a nya-

kon. Hasított inget viseltek, hónaljékkal. A kopás kivédésére dupla anyagból készült a válla. A háziszóttos keskeny anyagát a szövőszék határozta meg, ezért eleje-háta, de még az ujjai is betoldással készültek, hogy nagyon bő legyen az ing. Elöl a mellkivágás a betéten ötven centiméter mély, kétfelől levarrott ráncokkal, aminek közepén ujjnyi széles a csipkebetét. A nyakon két, a hasítékon hat fehér porcelángommbal csukódik, legalul pánt zárja le négy, díszként rávarrott porcelángommbal. A derékon alul élő ingrészt a pánt alatt összeráncolták. Az ing hátrészén is a nyakban sűrűn ráncolt az 50 centis betét. Az ujjak is bő szabásúak, 67 centiméter szélesek, harminc centiméter a betoldásuk. A kéznél sűrűn összeráncoltak, s a kézelőn is házicsipke betét van, amely két fehér gommbal csukódik.

A férfiviselet fontos ruhadarabja volt az ingre felvett, fekete háziposztóból varratott lájbi. Ez mindig fazonnal, dupla gallérral készült, s négy-öt gommbal csukódott. Egy felső kisebb s két nagyobb oldalzsebe volt. A mellény hosszában ráborult a nadrág felső részére. Az ősbibb nadrág itt is a háziposztó harisnya volt. A viselő lehetett szürke, de az ünneplő fehér volt. 1940-ben még minden férfi viselte, az öregek pedig tovább, a 60-as évekig, halálukig is. A harisnyát zsinórminta nem díszítette, csupán az ellenzőjén s a zsebszegélyén volt szélesebb fekete zsinórszalag.

Családi kép a múlt század kezdetéről

A házigyapjút Marosvásárhelyen, Szászrégenben, Kibéden ványolták meg, s aki nem tartott juhót, Kibédről vagy a piacról vette meg a harisnyának való posztóanyagot is. A fiatalok már az 1940-es évektől priccseknadrágot varrattak maguknak harisnya helyett, szürke vagy fekete posztóból. Előbb háziposztóból készült, később már az üzletekből vásárolt szövetből is varrattak néhai Topor Péter szabóval.

A kabát szintén háziposztóból készült. A gujbi kétnyüstösen szőtt, gallér nélküli viselőkabát volt, házimunkára és a mezőre. Az ünneplőt négynyüstösen szőtték, ez volt az ujjas. Hossza addig ért, amíg a viselője keze leért, így takarta a derekát. Szürke anyagát a gombolásnál vastag fonatú, fekete színű, zsinóros, lóhereleveles vitézkötéssel díszítették. Általában öt gommbal zárták az ujjast. Télen fekete báránybőr gallért és a belsejébe bélést gomboltak. Akinek nem telt, a háziasszony által kötött szvetttert vette fel a kabát alá, hogy a hidegtől meg-

védje. A régebbi ujjasok magas, szimpla gallérral készültek, később, 1940 után kezdték fazonosra szabtatni. A posztóholmit Körtvélyfáján, Sárpatakon is megrendelhatték. A faluban a Muresan testvérek, néhai János és a még élő Mihály, valamint a néhai Nemes Gyula és a toldalagi Lakó Albert varrta.

A lábbeli viselőnek a mezőre itt is a bakancs, nyáron cipő, szandál volt. Télen és nyári ünneplőnek fekete, kemény szárú bokszcizmát rendeltek, elől gombbal a szív alakú bevágás közepén. Ilyeneket néhai Balla István csizmadiamester vállalt, de készen is lehetett venni a vásárokon. Télen viselőnek is cizmát húztak, de annak a szabása egyszerűbb volt, elől gomb nélkül. A férföltözet Vajdaszentiványon is a szomszédos falvak székely népviseletéhez hasonló.

A vajdaszentiványi 100 éves ünneplő férfiing

Az I. világháború előtt és az 1910-es években végig a vajdaszentiványi nők még bokáig érő ruhát viseltek, amit azután felváltott a lábszárközépig érő szoknya, mint a többi székely népviseletben. Mindkét viseletről gazdag fényképanyag áll rendelkezésünkre a volt falumúzeumból, de az adatközlők már csupán a második változatra emlékeznek, hiszen a ma 84-76 évesek édesanyja már polgári ruhát viselt, csupán a nagyanyák hordták a hosszú szoknyát.

A leányok itt is „hajdonfőtt” jártak, csupán hideg időben kötöttek fejkendőt. Hajukat többnyire középválaszték nélkül, simán hátrafésülték, de ott aztán középen két ágba fonva, a hátukon leeresztve vagy „hintába” felkötve viselték piros, rózsaszín, fehér selyemszalagból kötött masnival.

A menyasszonyt éjfélkor kontyolták fel. A kontyot vásárról vett vagy drótból házilag hajlított nagy hajtúkkal tűzték fel, melyet alul nagy hajcsat tartott meg. A kontyra vásárból készen vett főkötőt tettek. Fekete klott anyagból készült, esetleg bársonyból, s apró piros művirágok, levelek díszítették, körben csipke keretezte, s selyemszalaggal kötötték meg az áll alatt. Egyik adatközlő emlékezete szerint a főkötőt nagyanyja a kanapé oldalrekeszében tartotta. A főkötőt ünnepeken, templomba is feltette az asszony, egy nagyobb delinszór fejkendőt

rákötve. Asszony itt sem járhatott ki a házból soha fejkendő nélkül, s ez a ruhadarab maradt el legutoljára, még a polgári ruhához is feltették. A kendő vásárból vett delinszór anyagból készült, körben rózsás mintázattal, s színe a nő korához illett, azaz a fiatal világos, élénk színű, az „idős”, az 50 év feletti csak feketét kötött fel ünneplőnek. Helyben is készült rendelésre mintás kendő. „Pici Zsuzsi” sima szövetre körben szélmintát hímezett, rózsákat, leveleket, s ritkábban elszórtan a szövet belsejébe is.

A leányok, asszonyok korukhoz illő gyöngyöt tettek a nyakukba. A fiataloké többsoros, hosszúkás formájú fehér, vagy pedig piros, gömbölyű szemű, az idősebbeké egysoros, kétsoros, sötétebb színű vásári portéka volt.

Vajdaszentiványi leányok
(Heiter György felvétele)

A női ing viselőnek itt is házi kenderszóttes volt, de az ünneplő előbb házi gyapotszóttes, majd bolti gyolcsból készült. Az ing magas nyakú, nem fodros, hanem a kitűrt részt apró lerakások, letűzések, később csipkeszegély díszítette, vagy stikkolás, bolti, fehérhímzéses szalag. Hasított ing volt, hónaljékkal, nagyon bő ujjakkal. Az ing eleje csak annyira volt behasítva, hogy a fej kiférjen rajta. A bevágás két oldalát levarrt hajtások díszítették és fehér gyári hímzésű, azaz stikkolásos szalagok. Fehér gombokkal zárták. A bő ujjak kézelőjén két fehér gomb volt, s levarrott lerakások, esetleg stikkolásos szalagok. Csakis hosszú ujjú inget viseltek. Butiurca Daniela varrónő a mostani szereplésekhez régi mintára varr ingeket, ezek bevágása 27 centis, elöl kétfelől csipkével díszíti a négy gomb mellett. Az ujjak egyenként 60 cm szélesek, csuklóban ráncolva, az ing elején alkalmazott díszítéssel a kézelőn. Más adatközlők emlékeztek a nyakán egymás alá helyezett két-három fodorral díszített ingekre is.

Az előbbieken bemutattuk a nők bő ujjú, magas nyakú, szépen díszített ingét. Ennek a fehérnemű folytatása a mell alatt megkötött fehér alsószoknya, mely régebb bokáig, később lábszárközépig ért. A mell alatt ráncolták, s aljára

körbe csipkét varrtak. Adatközlőink emlékezete szerint a hosszú ruha alá csak egy alsószoknyát, „fehérfersinget” vettek fel. Amikor a szoknya megrövidült, már kettőt, s egyes adatközlők vallomása szerint hármát is viseltek. A legalsó szűkebb volt, a legfelső alsószoknya bő szabású, mindeniket csipke szegélyezte, és szégyen volt, ha kilátszott a felső fersing alól. Mindig fehér színű volt, előbb házi gyapotszöttesből, majd gyolcsból készült. A 30-as évektől viselt fehér „száras bugyit” is csipke szegélyezte. Az ingre és alsószoknyára vették fel felsőruha-ként a lájbisfersinget. Gazda Klára néprajzkutató így ír róla: „A megszabott szoknya empire befolyásra kialakult változata volt az emelt derekú mellényhez varrt lájbis-fersing, melyet Marosszék mezőségi részén és a Felső-Maros mentén őriztek meg”. Anyaga a házimunkákra, mezőre kenderszöttes, az ünneplő pedig egyszínű delinszór, finom vékony gyári szövet. Az idősek emlékezete szerint élénk színeket nem használtak, csak egyszínű sötétebb kék, zöld, bordó, szürke, kávébarna, fekete anyagokat. Az apró mintás szövet csak késői ritka jelenség volt, az idősek pedig soha nem vetették le a hosszú, fekete ruhát. Minden lány maga választotta ki a neki tetsző színt, hogy ne legyen a többiekéhez hasonló, hanem kitűnjön benne. Anyagát Régenben vásárolták meg. Elöl, a lájbi nyílásán és a szoknya sliccén át bújtak bele a fersingbe. Ráncolva levarratlan rakásokkal vagy szembenéző hólokkal varratták meg, s így illeszkedett a lájbihoz.

A vajdaszentiványi női viselet

A lájbi és a fersing ugyanabból az anyagból készült. A lájbit olyan mélyen vágták ki, hogy az ing elejének szép díszítése érvényesüljön. A lájbi kivágása lehetett kerekded vagy sarkain enyhén szögletes, a fényképek is ezt tanúsítják. Pántja a vállakon keskeny volt, s minden lány más-más módon díszítette ki. A kivágás körben bársonyszalagból cakkozott, de néha e szalag csak sima maradt. A fekete bársonyszalag karcsúsító szerepet is betöltött, fentről lefele keskenyedett a melleken. Volt fehér zsinórral díszített is, de csak ritkábban. Az idősek fekete lájbiján nem volt díszítés. Gombokkal vagy kapsokkal csukódott. A hozzávarrott fersing legaljára tíz centis bársonyszalagot varrtak, felette tíz centivel vékony, másfél centis fekete szalag szaladt körbe, ami néha selyem is lehetett.

A fersing elé kötényt kötöttek. A legrégebbi fehér gyolcsból, a módosabbaknál fehér selyemből készült, szögletes sarkokkal, s körben csipkeszegéllyel. Egyesek hajtásokkal díszítették az alját, mások mintát kopíroztak és hímeztek rá egymásfél centis sorban. Az 1940-es években a tánchoz egyszínű selyemkötényt kötöttek, a fersing anyagához találó színben. Fekete fersinghez fekete kötény illett, csipkével szegve. A kötényt nem hátul, hanem oldalt, bal felől kötötték meg, a pánt vége kiszélesedett, és csipke díszítette.

Híres varrónők voltak néhai Szakács Ilus és Muresán Rózsi és a ma is élő Szavina Aranka. Meg kell említenünk Szakács Gyula szabó nevét is.

A vajdaszentiványi női viselet

A lányok és a fiatalasszonyok régi viselete az ing — lájbisfersing — kötény volt, s az alsónemű hozzá az alsószoknya. Emellett az asszonyok — s ritkábban a lányok — egy másik polgári eredetű ruhaneműt is viseltek. Ennek alapfehérneműje a hosszú, térdet takaró ing volt háziszóttos vagy bolti gyapotanyagból, fehér színben, az anyagából kivágott 2-3 ujjnyi vállpánttal. Erre vették fel a két fehér színű, derékban ráncolt, alján stikkolással szegett gyapot alsószoknyát. A felsőruha: blúz — szoknya — kötény. A blúz mindig hosszú ujjú s magas nyakú, ritkábban pántos, gyakrabban galléros volt. Elöl gombolódott, s derékon alul 10-12 centivel lennebb ráborult a szoknyára, kötényre. Anyaga mindig azonos volt a szoknya anyagával, bolti, az évszaknak megfelelő vékony vagy vastag kelméből. Nyáron lengébb, színes, esetleg apró mintás anyagot használtak, télen az ünneplő bársonyt, tánchoz parkétot, „diftint”. Karcúsították, hogy csinos legyen benne a nő. Az ujjakat karöltővel szabták, és mandzsettában végződtek. A fiatalok világosabb színeket használtak (lilát, kéket, zöldet), az idősebbek sötétkéket vagy feketét. Ha a templomi nagyünneplő egyszínű bársony- vagy selyemanyagból készült, fentről, a nyaktól lefele lerakások vagy zsinórdíszek futottak végig rajta. A szoknyát mindig ráncolták derékban, s aljára körbe 10 centi széles bársonyszalagot varrtak. A kötény a szoknya színéhez találó, vékonyabb anyagból, többnyire selyemből készült, s a szoknya aljánál tenyérynivel fennebb kötötték

meg. Ezt is ráncolták derékban, pántjai kiszélesedve, hátul, középen csokorra kötve, s 20-30 centire a masnitól lelógtak a szoknyán. A kötény alját dupla levarrt rakások, hajtások vagy csipkebetét, esetleg fodor díszítette, s körbevarrták keskeny csipkével. Az asszonyok ezt a ruhát is fejkendővel viselték, s adatközlőim szerint az 1950-es évekig hordták.

A menyasszonyi ruhát ritkán kölcsönözték, inkább megvarrták fehér, esetleg vajsínű kasmír vagy tükörselyem anyagból. Mindig egybeszabták, s kötény nélkül vették fel, polgári mintára. A fátlyolt is készen vették, és csak fél méterrel volt hosszabb a ruhánál. A mirtuszkoszorút is megvásárolták, nemigen kölcsönözte senki. Éjfélkor, a kontyoláskor a násznagyasszonyok az új asszonyt felöltöztették a kétrészes blúz — szoknya — kötényből álló kontyoló ruhába.

A bokáig érő régi ruhákhoz a XX. század elején az asszonyok télen nagykeskenyőt, a lányok derékban keresztbe kötött hárászkendőt vettek magukra. A ruhák rövidülésekor kabátokat kezdtek varratni a városból vett szövetanyagból. Háromnegyedes volt a hosszúsága, karcsúsítva, fazonos gallérral, bevont gombokkal, két zsebbel. „Diftinnel”, parkétanyaggal bélelték.

A vajdaszentiványi táncsoport

A nyári női cipő itt is spanglis volt, beszélnek 2-3 spangliról is az adatközlők. A téli cipő előbb a „száras cipő”, a magas fűzős cipő, majd a csizma. Előbb puha szárú, később „ezerráncú” csizmákat vettek vagy rendeltek meg az ünneplő ruhákhoz. Csizmát helyben is lehetett rendelni, vagy a piacról vették meg.

A női csizmának 3-4 centi magas sarka volt. A díszzsebkendőt a maguk rajzolta mintára színes pamuttal hímezték ki, és csipkével szegve kézben fogva viselték.

Az 1940-es években kezdték levetni a viseletet. A lányok Marosvásárhelyen, Régenben szolgáltak, „s onnan hozták a divatot” — mondják adatközlőim.

A vajdaszentiványiak emlékezetük óta élénk művelődési életet élnek. A fúvószenekar az 1960-as évektől a rendszerváltásig nagyrészt még a helyi népviseleti ruhákban látható a régi fényképeken. A máig is hírneves táncsoport 1944 után alakult meg. Az első kultúrotthon-igazgató, Szabó Cs. István vitte őket vendégszereplésekre a környékre, s a táncsoportot Réti Gabriella és Nagy Jenő irányította.

Az 1950-es években már híresek voltak, tartományi versenyeken második díjakat nyertek. Azóta is működik a csoport két tagozattal, a diákok „fiatal” csoportját Palkó István, a „nagyokét” Mádárásan Judit vezeti, s mindmáig belföldi és magyarországi meghívásokat kapnak. Ezeket a táncokat a régi öregek mutatták meg hajdan a táncosoknak. A férfiak a helyi székely ruhában szerepelnek: ingben, fehér harisnyában, fekete lájbiban, fekete kemény szárú csizmában. A női viseletet nehezebb volt visszaállítani, hiszen elődeik már az 1940-es években levetették. Így a táncegyüttes megalakulása után elkérték az akkor 80 éves, ma már néhai Tabarán Kati néni eredeti ruháját. Ez történetesen zöld színű lájbisfersing volt, s ezt úgy értelmezték, hogy azóta is minden nő zöld színű ruhában szerepel.

Adatközlőink bizonyítják, hogy két lány sem öltözött egyformán, mindenik fel akart tűnni a saját színeiben, ami ezen a vidéken nem rikító, de mindenkinek más színű — bordó, kávébarna, középkek, sötétkek, szürke, zöld — volt. Ezért a már kicserélendő, használt lájbisfersingeket ajánlatos lenne színesíteni.

A régi viselet az empire divatot követte, nem a derékban, hanem a mell alatt varrták a fersinget a lájbihoz. Ez görög eredetű ruhamodell, amely később, Napóleon korában vált divatos, elegáns női viseletté. A táncosok a fersingeket lecsúszatták a derékra, amin szintén érdemes lenne igazítani. Az ing fehér, bő ujjú, apró lerakásos, magas állógallérral, és elől fehér kézi hímzéses, később az 1930-as évektől gépi hímzésű, stikkolásos szalaggal volt díszítve. A mai táncosoknál a nyaka fodros, csipkével díszítve, s zöld hímzés van a mellrészen. Ezen is érdemes lenne igazítani a hagyományörzés érdekében. A bársonyszalag a lájbin eredetileg fentről lefele karcsúsító szerepet töltött be, a mai táncruhán keresztbe teszik. Érdemes lenne fényképek alapján megigazítani, mert azt kell visszavenni, amit hajdan levetettek. A népviselet nem egyenruha, a díszítés is esetenként más-más kellene legyen, akárcsak a szoknyák színe. A kötény színes hímzése is hajdan csipkebetét volt, esetleg másfél ujjnyi hímzés. El kell gondolkodni a dolgon, a hagyomány kötelez. Az eredeti ruha nagyon szép volt, egyéni és értékes, a varrónók viszont azt varrják meg, amit a csoport tagjai megrendelnek, ezt követte a mai varrónőjük, Butiurca Daniela is.

Legyen szép minden falunak a saját ősi viselete, erről szól a Felszállott a páva verseny is a Duna Televízióban. A csoport kiemelkedő teljesítményéhez, ügyességéhez csak gratulálhatunk.

Adatközlők jegyzéke

Törökné Simon Gabriella 67 éves, Bakó B. Pál ferences szerzetes pap, 59 éves, Nagyné Nagy Zsuzsánna (Fátyol) 85 éves, Sztupár Károly lelkész, 35 éves, Berekméri Edmond tanár 43 éves, Berekmériné Ercsei Enikő tanítónő, 43 éves, Ercseiné Nagy Emma 72 éves, Rendné Adorjáni Mária tanítónő, 88 éves, Bukásné Nagy Jolán, 70 éves — *Marossárpatak*.

Dobos János 81 éves, Vési Magdolna 77 éves, Székely György lelkész, 46 éves, Csertánoniné Ungvári Ilona tanítónő, 89 éves, Sepsi István 94 éves, Molnárné Pampel Piroska 69 éves, Szabóné Szabó Rozália 98 éves, Szabó Rózsika 67 éves, Terhátné Sepsi Rozália 85 éves — *Radnótfája*.

Porkoláb Levente lelkész, 47 éves, Porkolábné Dézsi Ildikó tanárnő, 40 éves, Porkoláb Orsolya tanuló, 18 éves, Bartháné Berekméri Annamária 62 éves, Id. Berekméri Miklós 90 éves, ifj. Berekméri Miklós 58 éves, Berekmériné Vajda Magdolna 65 éves, Berekmériné Mózes Ilona 83 éves, Héjasné Vajda Zsuzsanna 79 éves, Berekmériné Berekméri Mária 83 éves, Berekmériné Kristóf Mária-Márta 50 éves, György Izabella 33 éves (Nagyernye) — *Sáromberke*.

Szász Attila lelkész-esperes, 62 éves, felesége Szászné Pintilia Annamária 53 éves, Demeter Krisztina 92 éves, Demeter József 72 éves, Demeterné Papp Mária 69 éves, Pappné Szabó Edda 72 éves, Demeterné Szabó Anna 55 éves, Molnárné Gagyi Anna 93 éves, Bíróné Gagyi Piroska 60 éves, Szász Péter koreográfus 40 éves, Szászné Szabó Magdolna tanárnő, 36 éves — *Körtvélyfája*.

Dénes Csaba lelkipásztor, 47 éves és neje Dénesné Dénes Gizella tanítónő, Barabásiné Tordai Ibolya 74 éves, Sütőné Gernyeszegi Ilona 76 éves, Molnár József 74 éves, Olteanné Pataki Ilona 84 éves, Cotopné Butiurca Daniela varrónő, 44 éves, Mező Palkó Mária 64 éves, Nagy Csaba ny. igazgató-tanár, 75 éves, Mező Palkó Tordai Zsuzsa 75 éves. A fényképek Nagy Csaba ny. igazgató-tanár, Mező Palkó Mária és Barabási Ibolya gyűjteményéből származnak. A százéves férfiing és a női táncruha 1980-ból Mező Palkó Mária tulajdona — *Vajdaszentivány*.

Helynévmutató

Marossárpatak: Glodeni
 Radnótfája: Iernuțeni
 Sáromberke: Dumbrăvioara
 Körtvélyfája: Periș
 Vajdaszentivány: Voivodeni

Tájszavak jegyzéke

cakkenyezték: cakkozták
 delinszór: finom szövésű gyapjúszövet
 gujbi: viselőkabát
 kaláris: korallutánzatú gyöngysor
 lékri: rékli, hosszú ujjú blúz
 lantorna: megszáritott marhahólyag hártyája, befőttek lekötözésére használtak
 nanó: nagymama
 sonkaujj: magasított szabású vállrész
 spanglis cipő: pántos, csatos cipő
 tászlis gallér: széles, a nyakon körbefutó, ráncolt vagy lerakott gallér
 ujjas: ünneplő férfikabát

Szakirodalom

- A magyarság néprajzi térképe.* Magyar História Kiadó, Stiefel Cart, 2005.
Lestyán Ferenc: Megszentelt kövek. I. Glória Kiadó, Kolozsvár, 1996. 105-106.
Gazda Klára—Haáz Sándor: Székelyek ünneplőben. Planétás Kiadó, 1998. 156.
Magyar Néprajzi Lexikon. Harmadik kötet. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1980. 522.
Magyar Néprajzi Lexikon. Negyedik kötet. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1987. 16-27.
Balassa—Ortutay: Magyar néprajz. Corvina Kiadó, 1979.
Kis magyar néprajz a rádióban. RTV Minerva, Bp. 1978.
Kósa László—Szemerényi Ágnes: Apáról fiúra. Móra Kiadó, 1973.
Tarján Gábor: Mindennapi hagyomány. Mezőgazdasági Kiadó, 1984.
Varga Marianna: Magyar népviseletek régen és ma. Tankönyvkiadó, Bp. 1982.

Melléklet

Asztalos Enikő *A Felső-Maros mente székely népviseletéből* című tanulmányához
(Marossárpatak, Radnótfája, Sáromberke, Körtvélyfája, Vajdaszentivány)

Az eredeti mintájára készült marossárpataki viselet
(Berekméri Edmond fotója)

XX. század eleji ruhák Marossárpatakról
(Berekméri Edmond fotói)

